

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ – ΙΟΥΝΙΟΣ

1954

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ ΧΕΙΡ

ΕΚΛΟΓΗ ΑΠΟ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΨΥΧΑΡΗ

ΑΠΟ ΤΟ «ΤΑΞΙΔΙ ΜΟΥ»

ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ

“Οποιος με διαβάση θά καταλάβη με τί σκοπό έγραψα τὸ Ταξίδι μου. Γλώσσα και πατρίδα είναι τὸ ἴδιο. Νὰ πολεμᾶ κανεὶς γιὰ τὴν πατρίδα του ἢ γιὰ τὴν ἐθνική τὴ γλώσσα, ἕνας εἶναι ὁ ἀγώνας. Πάντα ἀμύνηται περὶ πάτρης.

Ἡ ζωὴ μου εἶναι τῆς Γαλλίας. “Ὅτι εἶμαι, στὴ Γαλλία τὸ χρωστῶ. Τὴν ἀγαπῶ σὰ μητέρα και σὰν πατρίδα. “Ἐγὶνα παιδί της στὴν ὥρα τῆς δυστυχίας και τῆς θλίψης κατόπι ἀπὸ τὸν πόλεμο τοῦ 70· πῶς νὰ μὴ τὴ λατρέβω; Γεννήθηκα ὁμοίως Ρωμῖος και δὲν μπορῶ νὰ τὸ ξεχάσω· ἔχω χρέη και στὴν Ἑλλάδα. Θέλησα νὰ τῆς τὸ δείξω. “Αφοῦ δὲν μπορεῖ νὰ τῆς εἶμαι χρήσιμος στὸν πόλεμο, τουλάχιστο πολεμῶ γιὰ τὴν ἐθνική μας τὴ γλώσσα. “Ἐνα ἔθνος, γιὰ νὰ γίνῃ ἔθνος, θέλει δυὸ πράγματα· νὰ μεγαλώσουνε τὰ σύνορά του και νὰ κάμῃ φιλολογία δική του. “Αμα τὸ φανερώση πῶς ξαίρει τί ἀξίζει ἡ δημοτικὴ του γλώσσα κι ἄμα δὲν ντρέπεται γι’ ἀφτὴ τὴ γλώσσα, βλέπουμε πῶς τόντις εἶναι ἔθνος. Πρέπει νὰ μεγαλώση ὄχι μονάχα τὰ φυσικά, μὰ και τὰ νοερά του τὰ σύνορα. Γι’ ἀφτὰ τὰ σύνορα πολεμῶ.

“Αλλὰ δὲν εἶχα νὰ πῶ στὸν πρόλογό μου. “Ὅσοι πιάσουνε τὸ βιβλίο μου στὸ χέρι γιὰ νὰ διασχεδάσουνε και νὰ περάση ἡ ὥρα — νὰ τὸ πῶ φανερά, γι’ ἀφτούς γράφω — δὲν ἔχουνε ἀνάγκη μήτε νὰ τοὺς ξηγήσω τὸρθογραφικὸ σύστημα ποὺ ἀκολούθησα, μήτε νὰ τοὺς δώσω λόγο γιὰ κάθε λέξη, γιὰ κάθε φράση ποὺ ἔγραψα. Δὲν ἔβαλα ἕναν τύπο γραμματικὸ, δὲν ἔγραψα μιὰ λέξη, μιὰ συλλαβὴ στὸ βιβλίο μου, χωρὶς νὰ τὸ συλλογιστῶ πρὶν ὥρες, μπορῶ μάλιστα νὰ πῶ χρόνια, ἀφοῦ κάθε χειμῶνα στὰ δημόσια μαθήματά μου τῆς Σορμπόννας, τῆς γλώσσας μας τὴν ἱστορία μελετῶ.

“Οποιος πάλε θέλει νὰ με διαβάση γιὰ νὰ με κατακρίνη, γιὰ νὰ βρῆ ἴλαθ ἡ, γιὰ νὰ κάμῃ τὸ δάσκαλο, τὸν παρακαλῶ πρῶτα νὰ ρίξῃ μιὰ ματιὰ στὰ ἐπιστημονικά και φιλολογικά μου δοκίμια — στὰ Ἱστορικά ζητήματα και στὰ γαλλικά μου συγγράμματα. Γιὰ νὰ με κατηγορήση, πρέπει πρῶτα νὰ διῆ ποιά ἰδέα με ὠδήγησε στὴ γραφὴ μου κι ἂν ἀκολούθησα παντοῦ τὴν ἰδια ἰδέα ἢ ὄχι. Θὰ μοῦ κάμουνε παρατήρηση γιὰ πολλὰ πράματα ποὺ ἀλλοῦ τὰ ξέτασα και τὰ ξήγησα, χωρὶς μάλιστα νὰ προσμένω τὴν παρατήρηση. Δὲ θάπαντήσω και δέφτερη φορά. Δικὴ μου γλώσσα δὲν ἔχω και δὲν ἔφτειασα γλώσσα, γιὰτι πλάστης δὲν εἶμαι. Γράφω τὴν κοινὴ γλώσσα τοῦ λαοῦ· ὅταν ἡ δημοτικὴ μας δὲν ἔχει μιὰ λέξη ποὺ μᾶς χρειάζεται, παίρνω τὴ λέξη ἀπὸ τὴν ἀρχαία και προσπαθῶ νὰ τὴν ταιριάξω με τὴ γραμματικὴ τοῦ λαοῦ. “Ἔτσι κάμανε ὄλα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου· ἔτσι θὰ κάμουμε και μεῖς. Μοῦ φαίνεται πῶς πρῶτη φορά, σ’ ἀφτό μου τὸ βιβλίο, γράφηκε με κάποια σειρὰ κ’ ἐνότητα ἡ γλώσσα τοῦ λαοῦ. Προσπάθησα νὰ τὴ γράψω κανονικά, νὰ φυλάξω τοὺς νόμους της, νὰ προσέξω στὴ φωνολογία, στὴ μορφολογία, στὸ τυπικὸ και στὴ σύνταξη τῆς δημοτικῆς γραμματικῆς.

Δὲν εἶμαι τόσο νέος, δὲν εἶμαι τόσο παιδί, ποὺ νὰ νομίζω πῶς κατώρθωσα με τὸ σημερινό μου τὸ βιβλίο νὰ λύσω τὸ πρόβλημα ποὺ μᾶς βασανίζει ὄλους. Γιὰ νὰ τὸ λύσουμε, χρειάζονται ἀκόμη πολλά· πρέπει πρῶτα ὁ καθένας νὰ πιάση νὰ μάθῃ με τὰ σωστά του τὴ γλώσσα ποὺ καταφρονεῖ χωρὶς νὰ τὴν ξαίρη, νὰ γίνουε γραμματικὴ, νὰ παραδίνεται ἡ ἀληθινὴ μας γλώσσα, κι ὄχι μονάχα ἡ καθαρῆβουσα, στὰ σχολεῖα

καὶ στὸ Πανεπιστήμιο. Πρέπει μάλιστα νὰ σπουδάσουμε καλῆτερα τὴν ἀρχαία, γιὰ νὰ καταλάβουμε τὴν ἱστορικὴ ἀξία τῆς δημοτικῆς, νὰ μελετήσουμε τὴ δημοτικὴ μὲ σέβας καὶ νὰ διοῦμε πῶς μόνο τὴ δημοτικὴ εἶναι δυνατὸ νὰ καλλιεργήσουμε καὶ νὰ γράψουμε. Προσπάθησα νὰ δείξω πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ γράψῃ τὴ γλῶσσα μου καὶ στὰ πεζά. Τὸ λέω φανερά καὶ μ' ἄλλῃ τὴν καρδιά μου· ἂν τὸ βιβλίον μου δὲν εἶναι καλὸ, φταίω γώ· ἢ γλῶσσα μας δὲ φταίει.

Γραμματικὴ δὲ θέλησα νὰ κάμω. Τὸ βιβλίον μου ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ φαντασία καὶ ποίηση. Ἀφορμὴ μου στάθηκε τὸ ταξίδι πρὸς ἑκάμα, κόντέβουνε τώρα δυὸ χρόνια, στὴν Ἀνατολὴ καὶ στὴν Ἑλλάδα. Πολλοὶ ταξιδιώτες συνηθίζουσι καὶ μᾶς λέγουσι τί κάμανε τὴ δευτέρα καὶ τὴν τρίτη, μᾶς μαθαίνουσι τί ὥρα φτάσανε καὶ τί ὥρα φύγανε, τί κρασιὰ ἤπιανε, πόσα κουνούπια τοὺς δαγκάσανε, ποῖονε εἶδαν κεῖ πρὸς κατεθήκανε, τί χρῶμα εἶχανε τὰ μαλλιά τῆς νοικοκερᾶς καὶ τοῦ νοικοκύρη τοῦ σπιτιοῦ. Ἐπειτα, σὲ ὅτι χώρα καὶ ἂν πατήσουνε, κάθονται καὶ μᾶς δηγοῦνται τὰ ἱστορικὰ τῆς. Δὲν ἔχω τέτοια. Πολὺ πιὸ χρήσιμος ὁ-

δηγὸς ἀπὸ μένα εἶναι ὁ Guide Joanne. Ἄπ' ὅσα λέω στὸ βιβλίον μου τίποτα δὲ συνέβηκε ἀλήθεια. Ἀλήθεια εἶναι μόνο τὸ μίσος πρὸς τὸν ἑκάμα γιὰ τὸν Τούρκο καὶ ἢ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα του καὶ γιὰ τὴ γλῶσσα πρὸς τὸν μίλησε ἢ μάννα του παιδί. Ποτὲς στὴ ζωὴ μου δὲν ἔδωσα μεγάλη προσοχὴ στὰ τοιαῦτα· ὁ ἄνθρωπος μονάχα, ἢ ἰδέα καὶ ὁ νοῦς ἔχουσι κάποιαν ἀξίαν στὸν κόσμον. Τὰ γενικὰ ζητήματα εἶναι τὰ μόνα σπουδαία ζητήματα. Γιὰ τοῦτο, ἐκεῖ πρὸς γράφω τὸ ἐγώ, εἶναι τύπος ῥητορικὸς· ἐγὼ τίποτα δὲν εἶμαι· ἢ ἔθνη καὶ ψυχὴ καὶ τί σημαίνει· προσπάθησα νὰ διῶ πρὸς καὶ πρὸς τί ἔχει μέσα τῆς ἢ ψυχῆς ἀφθὴ, καὶ μιλώντας γιὰ μένα, συλλογιόμηναι τοὺς ἄλλους. Τὸ βιβλίον μου εἶναι παραμῦθον, ὄχι ταξίδι.

Ἄφτο θέλησα. Θέλησα καὶ κάτιτις ἄλλο· νὰ διασκεδάσῃ ὁ ἀναγνώστης μου, καὶ ἂν εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ μὲ βαρεθῇ, ἀκόμη καὶ ὅταν τοῦ μιῶ γιὰ σοβαρὰ καὶ ἐπιστημονικὰ ζητήματα. Μὰ πρῶτα πρῶτα καὶ πρὸς πολλὸ ἂπ' ὅλα θέλησα νὰ μπορέσῃ ὁ καθένας νὰ μὲ καταλάβῃ.

Παρίσι, 1888.

Α'.

ΠΟΘΟΣ ΚΡΥΦΟΣ

Ἐνα πρῶτ' στὴν ἐξοχὴ, πρὸς μυροβολοῦσανε οἱ πεδιάδες καὶ πρὸς τὰ δέντρα κελαδούσανε, πουλιά γεμάτα, βγῆκα καὶ γώ — κάτω στῆς δυτικῆς Γαλλίας τὰ πόμακρα τὰ παράλια ὅπου βρισκόμουνα τότες — νὰ σεργιανίσω ὄξω στοὺς κάμπους καὶ νὰ λούσω στὴ δροσιὰ τῆς ἀβγῆς κορμὶ καὶ ψυχὴ. Ἄνέβηκα ἀπάνω σ' ἕνα λόφο μικρὸ. Πλάϊ μου, τὰ χόρτα εἶχανε ξαπλωμένη τὴ λαμπρὴ τους πρασινάδα· μισοβρεμένα ἀπὸ τὴν πρῶτὴν δροσιὰ, σὰν καμαρωμένα μέσα στὸ ζερό τους τὸ χρῶμα, ὅλα τους φορούσανε τὴ στολὴ τους, διαμάντια, σμαράγδια καὶ μαργαριτάρια. Τὸ χορτάρι, χρυσολούλουδα κεντημένο, ἔμοιαζε ὑφασμα ζωντανό. Ἄνοιγανε τὰ τριαντάφυλλα τὰ κόκκινά τους φύλλα. Τάγιόκλημα, ἢ ἀλιφασκιά, οἱ σπαρτιές περεχύνανε τὴν καρδιά μὲ τὴ μυρωδιά τους. Φυσοῦσε ἀγέρι σιγαλό· παρέκει, σὲ μιὰ κοιλάδα, κουνιόντανε τὰ στάχια ἀγάλια γά-

λια καὶ κάμανε τὴν κυματιστὴ τους τὴν κουδέντα· ἔσκυβε τὸ ἕνα πρὸς τὸ ἄλλο, σὰ νὰ χαιρετιόντανε. Εἶτανε ὅλο χαρούμενα πρὸς τὰ ζέστανε ὁ ἥλιος μὲ τίς γλυκειές του ἀχτίδες. Ὁ οὐρανὸς ἐρωτεμένος γλυκοκοίταζε τὴ γῆν, σὰν πρὸς κοιτάζει τὴν ἀγάπην του ἕνας νιός, ὅταν περάσῃ καὶ τὴ διῆ. Τόσο φῶς, τόση φλόγα σκόρπιζε ἀπὸ κεῖ ἀπάνω στὸν κόρφο τῆς μέσας, πρὸς φαινότανε, ἀλήθεια, σὰ νὰ μὴν ἤξαιρε ὁ ἥλιος πῶς νὰ προφτάσῃ ἀπὸ τὰ τρελὰ φιλιὰ πρὸς γύρεβε νὰ τῆς δώσῃ. Ἡ ἀνοιξη εἶναι ὁ μέγας ἐρωτὰς πρὸς μᾶς ἀνάθει καὶ πρὸς κάθε χρόνο τὸν κόσμον γεννᾷ. Ὅλα τὰ ξανοίγει, ὅλη τὴ φύσιν, ὅλες τίς ψυχές· πρὸς μιὰ πλημμύρα ζωῆ πρὸς κατεβαίνει.

Καθόμουνε ἡσυχος, δίχως φροντίδα, δίχως καμιά συλλογὴ. Γαλήνη γινότανε ἢ ψυχὴ μου. Μ' ὅλη μου τὴ δύναμιν τέντωναν τὰ στήθια μου γιὰ νὰ τὰ γεγίσῃ ζωῆ. Χαί-

ρόμουμε καὶ γὰρ τὴν ἀνοιξή, τὴ φύση, τὸν κόσμον. Ἡ ἐφτυχία τί εἶναι; Μία ἐνέργεια, τίποτις ἄλλο. Ἐνεργούσανε ὄλα τριγύρω μου καὶ μέσα μου, τὰ δέντρα γιὰ νὰ λουλουδιάσουνε, ἡ καρδιά μου γιὰ νὰ καταλάβῃ ἀκόμη καλύτερα τὴ γλύκα, τὴν ὀμορφιὰ τῆς ζήσης. Ἄκουγα τὴ φύση καὶ τραγουδοῦσε κοντὰ κοντὰ στάφτιά μου τὸ παντοτινὸ τῆς τὸ τραγούδι, πού κάθε χρόνο τὸ ξαναλέει, τὸ τραγούδι τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀγάπης. Ἐβλεπα τὴν ὀμορφὴ θεὰ πού εἶχα μπροστά μου, ἀπὸ πάνω μου τὸν οὐρανὸ μὲ τὴ φεγγοβολιά του, πλαῖι μου κάμπους καὶ πρασινάδα κι ἄξαφνα πιά κάτω, ἅμα σήκωνα τὰ μάτια, ἀπέραντη θάλασσα μὲ τὰ κύματά της τὰ σμαραγδένια, θάλασσα γελαστή, ἄσπρους ἀφρούς στολισμένη.

Ἄχ! τὴ θάλασσα, γιατί νὰ τὴ διῶ; Γιατί νὰ μὴ μοῦ τὴ σκεπάσουνε οἱ πλατάνοι, οἱ ἰτιές καὶ τᾶλλα τὰ δέντρα πού βγάζει τὸ χῶμα τὸ γαλλικὸ; Μόλις τὴν εἶδα τὴ θάλασσα, καὶ πῆρε ἡ φαντασία μου ἄλλο δρόμο. Θυμήθηκα τὴν πατρίδα! Καὶ στὴν πατρίδα θάλασσα θὰ μὲ πάῃ. Ὅτι τὸ συλλογίστηκα, ὅτι ἔβαλα τέτοια ἰδέα μὲ τὸ νοῦ μου, τοῦ κάκου! Δὲν μπορούσα πιά τίποτις ἄλλο νὰ συλλογιστῶ. Ξέχασα τὴν πρασινάδα, τὰ λουλούδια, τὸν οὐρανὸ, καὶ τὴ φύση πού πρῶτα δὲ χόρταινα νὰ τὴ βλέπω. Κάτι μὲ τραβοῦσε! Μία λιγούρα μοῦ ἔτρωγε τὴν καρδιά καὶ δὲ μοῦ ἄφινε ἡσυχία. Στὴ στιγμή ἔπρεπε νὰ σηκωθῶ, νὰ γυρίσω σπίτι, νὰ μετρήσω τοὺς παράδες μου — νὰ βγῶ στὸ ταξίδι.

— «Ναί! ἔλεγα μέσα μου ὅσο περπατοῦσα καὶ πῆγαινα σπίτι, εἶναι ἀνάγκη πιά! Πρέπει, πρέπει χωρὶς ἄλλο νὰ διῶ τοὺς ὀμογενεῖς! Τέτοια τὴ λαχτάρω ἔχει ἡ καρδιά μου. Δὲν ξαίρω, μὰ σὰ νὰ μοῦ φαίνεται πὼς γέρασα πάρα πολί. Καιρὸς εἶναι νὰ πάω νὰ ξαναγιώσω, νὰ πέσω μέσα στὸν Ἰλισσό, τὸ νόστιμο τὸ ποτάμι πού δὲ φταίει τὸ κακόμοιρο ἃ δὲν τρέχει, ἀφοῦ δὲν ἔχει μήτε μιὰ σταλιά νερό. Πρέπει νὰ διῶ τοὺς δικούς μου, νὰ διῶ τὴν Πόλη, τὴ Χιό, τὴν Ἀθήνα! Πόσα χρόνια εἶναι τώρα πού ἄφησα τὴν πατρίδα, πόσα χρόνια πού ζῶ ἡσυχος, ἐφτυχισμένος στὴν καινούργια μου, τὴν ἀγαπημένη πατρίδα! Ἐδῶ τίποτις ἄλλο δὲν ἔπαθα παρὰ καλό. Καιρὸς, καιρὸς εἶναι νὰ μαλλώσουμε λιγάκι μὲ τοὺς ὀμογενεῖς.

Πότες θὰ τοὺς χαρῶ καὶ γὰρ τοὺς βλοπημένους μου Ρωμιούς, τοὺς καλοὺς μου πατριῶτες; Πάντα ἀψηλὰ πετᾶ ὁ νοῦς τους, ὄλο ἐβγένεια πνέει ἡ ψυχὴ τους· ζοῦνε ἀκόμη μὲ τὸ Σωκράτη καὶ μὲ τὸν Περικλή. Ἀπὸ τὰρχαῖα τὰ χρόνια τίποτα ἴσα μὲ τώρα δὲν ἄλλαξε, γλώσσα, αἶμα, προφορά. Φτάνει νὰ τοὺς ρωτήσης· ἔχουνε πάντα χίλια δυὸ νὰ σοῦ ποῦνε γιὰ νὰ σοῦ τὰποδείξουνε — καὶ νὰ σὲ βρίσουνε, ἂν πῆς ὄχι.

Τὶς βρισιές τους, νὰ τίς ξανακούσω μιὰ ὥρα ἀρχήτερα! Ἐδῶ στὴ Γαλλία ὄπου κάθουμαι, ποτέ, ὄχι! ποτέ κανέναν μου φίλος — ἀλήθεια εἶναι, καὶ πρέπει νὰ τὸ πῶ — μήτε θύμωσε, μήτε τὰ χάλασε μαζί μου, μήτε μοῦ τὸ βάσταξε βαρί, μήτε μιὰ γροθιά μοῦ ἔδωσε στὴ ζωὴ μου. Ἄν καὶ δὲ συμφωνούσανε πάντα οἱ ἰδέες μας, συμφωνούσανε οἱ καρδιές μας. Τὸ φέρσιμό μας πάντα τῆς ἀθρωπιάς. Γίνεται τέτοια μονοτονία; Βαρέθηκα τὴν τύχη μου. Θὰ φιλήσω τὸν πρῶτο πού θὰ μὲ βρίσῃ. Καθγάδες δίψασε ἡ ψυχὴ μου. Εἶναι καιρὸς πού μοῦ τρώει σὰ λιγούρα τὴν καρδιά μου. Λαχτάρω μ' ἔπιασε νὰ ξαναδιῶ τὴ μάνα μου — τὴν Ἑλλάδα! Ὁ νοῦς μου μεγάλα γυρέβει. Θέλω δόξα καὶ γροθιές!

Πόσους εἶδα, πόσους γνώρισα στὸν κόσμο! Ὅσους φωστῆρες ἔχει ἡ καλὴ μου Γαλλία, μικροὺς καὶ μεγάλους, τοὺς ξαίρω. Πρόφτασα καὶ τὸν περίφημο τὸ γέρο, τὸ Βιχτῶρ Οὐγκώ. Μοῦ ἔκαμε σωρὸ τεμενάδες καὶ μοῦ εἶπε — «Μεγάλος εἶσαι σύ· τί εἶμαι γὰρ μπροστά σου;» Μόνο τοὺς δικούς μας τοὺς μεγάλους, μόνο τοὺς καλοὺς μας δασκάλους δὲ θὰ τρέξω νὰ διῶ; Καὶ τί νὰ τὴν κάμω τότες τὴ ζωὴ; Κάλλια μιὰ ὥρα νὰ τοὺς πλησιάσω καὶ νὰ πεθάνω, παρὰ νὰ ζῶ χρόνια καὶ νὰ μὴν τοὺς βλέπω! Τὸ φαντάζεσαι τί γλύκα, τί νοστιμάδα πού τὴν ἔχει ἓνας πού σοῦ πετᾶ πρῶτα στὸ πρόσωπο ὄσα λόγια, ὄσες βρισιές ξαίρει καὶ δὲν ξαίρει, κ' ἔπειτα πετιέται ὁ ἴδιος στὴν ἀγκαλιά σου, λέοντας· Μπρὲ ἀδερφέ! ἔλα νὰ σὲ φιλήσω!

Γυναίκα μου, νὰ σὲ χαρῶ, νάχης ἔτοιμο τὸ σεντούκι. Ἡ ἂν τὸ θέλεις κ' ἔτσι «πληρωσον τὸ κιῶτιον καὶ κράτει τὰς ἀποσκευὰς ἐτοιμούς.» Θὰ σὲ πάω στὴν Ἑλλάδα! Ἄς ἀφήσουμε γιὰ τρεῖς μῆνες — τὸ πολὶ πολὶ — τὴ γλυκειά μας τὴ γωνιά ὄπου

καθούμαστε κουκουλωμένοι ζεστά στὴν ἀγάπη μας μέσα, σὰν τὸ πουλί στὴ φωλιά του. Ἔλα νὰ διῆς τοῦ ἀντρός σου τὴν πατρίδα. Ἔλα νὰ καταλάβῃς πῶς μιλούσανε ὁ Πλάτωνας κι ὁ Σωκράτης. Ἔλα νὰ κούσουνε τὰ βάρβαρα σου τάφτια τὴν προφορά ποῦ ἔδγαζε τοῦ Ὀμηροῦ τὸ στόμα. Τί κάνουνε ἀσοφοὶ τῆς Ἑβρώπης, οἱ ἐπιστήμονες, οἱ ἀρχαιολόγοι, οἱ γλωσσολόγοι, ἔταν κανένα δύσκολο ζήτημα τοὺς σκοτίζει τὸ κεφάλι, ἔταν πολεμοῦνε νὰ καταλάβουνε πῶς ζούσανε οἱ ἀρχαῖοι, μὲ τί τρόπο ντυνότανε, πῶς βάζανε τὴ φορεσιά τους, πῶς πεινούσανε καὶ πῶς τρώγανε. Τί κάνουνε, ἔταν ἀπαντήσουνε ἀξαφνα σὲ κανένα συγγραφέα, πεζογράφο ἢ ποιητὴ, μιὰ φράση ποῦ τοὺς ξεφύγει, μιὰ λέξη ποῦ δὲν τὴν ἐννοοῦνε; Τί κάνουνε, ἔταν ἄλλη βοήθεια δὲν ἔχουνε πιά, γιὰ νὰ φωτιστῇ ὁ νους τους, παρὰ κανέναν κώδικα μισοσβησμένο, καὶ προσπαθοῦνε, ὅλοι τους μαζί, νὰ διορθώσουνε τὰ σακατεμένα χωρία ἑνὸς χερόγραφου; Μήπως κάθονται καὶ σπουδάζουνε, ἀνοίγουνε ἢ σφραγνοῦνε τὰ βιβλία τῆς ἐπιστήμης, σκαλίζουνε τὶς ἐπιγραφὰς καὶ σπάνουνε τὸ κεφάλι τους γιὰ νὰ ξεδιαλίσουνε τὴν ἀλήθεια, μὲ τὰ λίγα μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος ποῦ σωθήκανε ἴσια μὲ τώρα: Ὅχι βέβαια! Οἱ

σοφοὶ Ἑβρωπαῖοι, ἂν κανένας ἀρχαῖος ζούσε ἀκόμη καὶ σήμερα, θὰ τρέχανε ἀμέσως σπίτι του, θὰ φιλούσανε τὰ πόδια του γιὰ νὰ τοὺς πῇ τὴν ἐννοια τῆς λέξης ποῦ δὲν ξαίρουνε, τὸ νόημα τοῦ χωρίου ποῦ τοὺς βασανίζει, τὰ μέτρα τοῦ στίχου, τὴν ποιότητα καὶ τὴν ποσότητα κάθε συλλαβῆς. Τώρα πάνε ὅλοι στὴν Ἑλλάδα, κ' εἶναι σὰ νὰ μιλούσανε κανενὸς ἀρχαίου. Ρωτοῦνε κανένα δάσκαλο ἢ κανένα χωρικό, κι ὁ δάσκαλος ἢ ὁ χωρικός ἀμέσως λέει τοῦ σοφοῦ ὅτι θέλει νὰ κούσῃ ὅλες του τὶς ἀπορίες μὲ μιὰ λέξη θὰ τοῦ τις λύσῃ, γιὰτί ξαίρει ὁ καθένας στὴν Ἑβρώπη πῶς ἄμα πατήσῃ στὸ βασίλειο, θὰ βρῇ τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα ἀπαράλλαχτη καὶ ζωντανή.

Ἄς πάμε καὶ μεῖς. Ἄβριο φέδγουμε. Ἀκόμη μιὰ παραγγελιά, ψυχὴ μου. Μὴν ξεχάσῃς, σὲ παρακαλῶ, νὰ βάλῃς δυὸ τρεῖς σταφίδες στὸ σεντούκι. Εἶναι τῆς ἀθροπιᾶς νὰ φέρουμε καὶ μεῖς κανένα χάρισμα στοὺς ὁμογενεῖς. Μπορεῖ νὰ σωθήκανε κ' οἱ σταφίδες. Πρόσεχε, φῶς μου, καὶ θυμήσου νὰ πάρῃς καμιά Γραμματικὴ τῆς νεοελληνικῆς. Πρέπει νὰ μάθουμε νὰ μιλοῦμε. Κάτω κάτω στὸ σεντούκι, ρίξε, ζωῖτσα μου, τὴν Grammaire du grec actuel τοῦ Rangabé».

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

...Θὰ τὸ παρατήρησε ὁ καθένας· ἂν ποτὲς διοῦμε, ἢ καταλάβουμε, ἢ μόνο μᾶς ἔρθῃ φόβος πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ μᾶς κατηγορήσῃ, ἢ νὰ πάρῃ κακὴ ἰδέα γιὰ μᾶς — μάλιστα ἔταν τύχη κανεὶς νὰ φανῇ μεγάλος μπροστά μας, νὰ παινεθῇ ὁ ἴδιος ἢ ἄλλοι νὰ τὸν παινέσουνε — κάτι μέσα μᾶς σπρώχνει νὰ δείξουμε καὶ μεῖς τί ἀξίζουμε, κάποτες ἴσως νὰ δείξουμε παραπάνω ἀπὸ κεῖνο ποῦ εἶναι. Φοβήθηκα καὶ γὼ τὸν ποιητὴ. Ἄφ'οῦ μᾶς πλακώσανε οἱ σκολαστικοί, τόσες φορές βρῖσανε ὅλο τὸ ἔθνος, τόσες φορές εἶπανε τὴ γλώσσα μας βάρβαρη καὶ πρόστυχη, ποῦ κόντεψε ὁ κόσμος νὰ τοὺς πιστέψῃ. Ἐτρεμα, τὰ λόγια τους νὰ μὴν τὰ κούσῃ, κι ὁ πεθαμμένος. Βγήκα τότες ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ δρόμο ἐκείνονε ὅπου καθόμουνε ἀπάνω σὲ μιὰ πέτρα, τράβηξα ἴσια μὲ τὴν Καμάρα, καὶ μὲ θάρρος μεγάλο, μὲ μάτι γεμάτο φλόγες, φώναξα δυνατὰ, χωρὶς

νὰ προσέξω ποῦ στεκότανε κόσμος τριγύρω κ' ἴσως μπορούσε νὰ μ' ἀκούσῃ.

— «Ὅχι! μὴν τὸ πιστέψῃς πῶς γενήκαμε βάρβαροι· μὴν τὸ πιστέψῃς πῶς ἔχουμε πρόστυχη γλώσσα! Ἡ γλώσσα μας γιὰ πέταμα δὲν εἶναι. Πρόστυχη γλώσσα μπορεῖ νὰ ἔχῃ μόνο μιὰ πρόστυχη ψυχὴ κ' οἱ ψυχὲς μας εἶναι γενναῖες, καὶ τὰ χέρια μας σηκώσανε τουφέκι καὶ διώξανε τοὺς Τούρκους καὶ μᾶς ἔψαλες στὰ νιάτα σου καὶ σύ. Μὴν τοὺς συνορίζεσαι τοὺς δασκάλους ποῦ μᾶς κατατρέχουνε· εἶναι οἱ χειρότεροί μας ἔχτροί, καὶ γυρέδουνε τώρα νὰ μᾶς βγάλουνε τιποτένιους σ' ὅλο τὸν κόσμο μπροστά, γιὰ νὰ φανοῦνε τοῦ λόγου τους κατιτίς. Ἐσὺ ποῦ τὰ ξαίρεις ἀφτά, μὴν τὰ ψηφῆσῃς τὸ προσκύνημά μου. Σέβουμαι τὴ γλώσσα ποῦ μιλῶ, γιὰτί σέβουμαι τὸν ἑαφτό μου. Ἴσως εἶμαι κάτι καὶ γὼ ποῦ σέρνουμαι τώρα στὸ σκοτάδι, καὶ ποῦ μὲ θάρρος προδέλνω ἴσια

μὲ τὸ μνήμα ποὺ σὲ σκεπάζει. Δὲν ντρέπομαι, καὶ μὴ σὲ μέλη. Σοῦ μιλιῶ μιὰ γλώσσα, ποὺ δὲν τὴν ἔχει ὁ καθέννας καὶ ποὺ μπορεῖς καὶ σὺ νὰ μᾶς τὴ ζουλέψῃς, μιὰ γλώσσα ποὺ εἶναι παιδί καὶ μοναχοκόρη τῆς παλιᾶς τῆς ἑλληνικῆς, τὴν καινούργια μας τὴ γλώσσα, ποὺ πρῶτος ἐγὼ σήμερα τὴ γράφω!»

Μὲ τρομάζανε τὰ λόγια μου καὶ μένα. Ἐφεδγα γλήγορα καὶ κρυβόμουνε πάλι στὶς στενάδες μέσα, μακριά. Ὡστόσο μ' ὄλη μου τὴ θλίψη μοῦ ἐρχότανε κάποτες καὶ νὰ γελάσω. Ἄμα ἤθελα νὰ σφουγγίσω τὰ δάκρυα ποὺ μοῦ καίγανε τὰ μάτια, δὲν ἤξερα τί βαστοῦσα στὸ χέρι δινόμακτρον ἢ μαντίλι. Πῶς ἔπρεπε νὰ τὸ πῶ, τὴν ὥρα τῆς λύπης; Ἄχ! δασκάλου, δασκάλου, τί κακὸ εἶναι ποὺ μᾶς κάματε! Πρέπει τοιοπὸ νὰ μᾶς κατατρέχῃ ἢ γραμματικὴ σας, καὶ στὴ στιγμὴ ὅπου ἢ καρδιά μας πονᾷ! Πόσο τὸν ἔχουμε ἀνάγκη ἓνα Βίχτωρα, ἓνα νικητὴ νὰ μᾶς γλυτώσῃ ἀπὸ τέτοιο βάσανο — (τὸ βάσανο μάλιστα καταντᾷ κάπου καὶ μπελάς) — καὶ νὰ πῆ τὸ μαντίλι μαντίλι. Ἄς ἀφήσουμε τὸ δινόμακτρον γιὰ τὰ ξερὰ τὰ μάτια καὶ τίς μακριὲς τίς μύτες!

Ὅσο δερνόμουνε καὶ σερνόμουνε καὶ συλλογιόμουνε τέτοια μὲ τὸ νού μου, ἢ νύχτα προχωροῦσε, καὶ στοὺς ἀπέραντους κάμπους τοῦ κόσμου γλιστροῦσε ἢ γίς μας σιγὰ σιγὰ, νὰ κάμῃ τὸν καθημερινό της δρόμο γύρω στὸν ἥλιο. Καίγανε πάντοτε τὰ φώσια μὲ τὸ θολό τους φέξιμο, κάνανε καὶ φαινότανε ἀκόμη καλῆτερα τὸ σκοτάδι. Κάπου κάπου ἄκουγες μιὰ βοή κι ἀνατρίχιαζες· εἶτανε τὰ κανόνια ποὺ βροντοῦσανε. Ἐλεγεσ πῶς ἀστροπελέκια σειούσανε τὴ γίς καὶ θέλανε νὰ σπάσουνε πέτρα. Εἶτανε γιὰ νὰ προσκυνήσουνε τὸ λείψανο. Σάλεβε, κουνιότανε τὸ πλῆθος, μουρμούριζε σὰ θάλασσα ποὺ βράζει. Μοῦ ἀρέσει νὰ περπατῶ μέσα στὸ λαό,

δίχως νὰ μὲ ξαίρῃ κανέννας καὶ γὼ νὰ συλλογιόμηναι τὰ δικά μου. Ἡ φαντασίω μου παίρνει φωτιά· στράβει ὁ νούς μου, χιλιάδες ἰδέες, σὰ χαλάζι καὶ σὰ βροντὴ, μοῦ δέρνουνε τὸ μυαλό. Στὸ κεφάλι μου μέσα σηκώνουνται φουρτοῦνες.

Δὲν ξαίρω γιὰτί μήτε πῶς, μὰ δὲν ἐνωθα πιά κούραση καμιά. Ξέχασα βάσανα καὶ πόνους. Μοῦ φάνηκε πῶς ξανάνιωνα ξαφνικά. Ἀθάνατες ἐλπίδες μοῦ περεχούσανε τὴ ψυχὴ. Ἀξαφνα γύρισα νὰ διῶ, καὶ κεῖ ποὶ κοίταζα, κάτω κάτω, σὰν ἀσημένια γραμμὴ, στὰ μέρη τῆς ἀνατολῆς, ἔβλεπα τὸν ὀρίζοντα νὰσπρίζῃ· φάνηκε σὰ μιὰ χαραμάδα στὸν οὐρανό. Εἶτανε ἢ ἀδγὴ.

Φῶς! Τὸ φῶς! Νὰ καὶ τὸ φῶς ποὺ ζητοῦσα. Ὅχι, ὄνειρο δὲν εἶτανε! Εἶτανε ἀλήθεια ποὺ ΤΟΝ εἶδα καὶ τὸ θυμοῦμαι καλὰ τώρα ποὺ σᾶς τὸ δηγοῦμαι. Κάποιοι ἐρχότανε, κάποιοι φαινότανε κεῖ κάτω. Ὅσο ξάπλωνε ἢ ἀδγὴ τὴν κάτασπρή της φορεσιά, τόσο καὶ κείνος προχωροῦσε. Ἐλαμπε στὰ χαράματα μέσα· μαζὶ μὲ τὸν ἥλιο ἀνέβαινε, καὶ τὸ πρόσωπό του ἔπλεγε μέσα στὶς ὀλόχρυσες ἀχτίδες σὰ σὲ μιὰ θάλασσα φῶς. Τὸ ποδάρι του βαριά χτυπᾷ τὴ γίς· τὰ μάτια του καίνε σὰν τᾶστέρια. Νὰ ΤΟΣ ἐκεῖνος ποὺ προσμένω. Ἀπειρος λαὸς τὸν ἀκολουθᾷ καὶ κατόπι του τρέχει, φοβερὸς σὰν τὸ κύμα ποὺ πᾶ νὰ σηκωθῇ. Ἀφτὸς εἶναι ὁ ποιητῆς, ὁ λυτρωτῆς μας. Παλάτια θὰ γκρεμίσῃ καὶ θὰ στήσῃ γλώσσα. Ἐλα, ἔλα καὶ μὴν ἀργῆς. Σ' ἀφτὸ τὸν αἰῶνα ὅπου ζοῦμε, βασιλέβουνε οἱ λαοὶ καὶ ρίχνουνε κάτω τοὺς τυράννους. Μισὴ λεφτεριά δὲν τὴ θέλει ὁ λαὸς μας. Δὲν τοῦ στρέγει νὰ βρίζουνε ἀτιμώρητα τὴν πατρικὴ του γλώσσα. Πρέπει νὰ λεφτερωθῇ κι ἀπὸ τοὺς δασκάλους. Νίκησε τὸ σπαθὶ του· εἶναι ἀνάγκη καὶ ἡ γλώσσα του τώρα νὰ νικήσῃ.

Φ Τ Ω Χ Ο Π Ρ Ο Δ Ρ Ο Μ Ο Σ

Πότες, πότες, θὰ μᾶς ἔρθῃς, πότες θὰ σὲ διοῦνε τὰ μάτια μας καὶ θὰ σὲ χαροῦνε οἱ καρδιές μας, Χριστέ μου καὶ σωτήρα, νέε δημιουργέ, νέε πλάστη τῆς γλώσσας μας τῆς νέας; Τὸ χορτάρι μοναχό του θὰ φυτρώσῃ ὅπου πατήσῃς. Ἡ γίς θὰ σὲ χαιρετήσῃ· θὰ σκύψουνε τᾶστέρια νὰ σὲ προσ-

κυνήσουνε κι ἀφτά. Στὸ δρόμο ποὺ θὰ πηγαίνῃς, ἢ φύση θὰ στολίζεται καὶ θὰ ξαπλώνῃ ὅλες τίς ὁμορφιές της. Τὰ πουλιά θὰ ζουλέψουνε τὴ φωνή σου. Θὰ κυριέψῃς τίς καρδιές καὶ θὰ τίς κάμῃς νὰ σ' ἀγαποῦνε καὶ νὰ γλυκοτρέμουνε κάθε φορὰ ποὺ θὰκούνε τὸνομά σου, γιὰτί γτὴν ποιήσῃ σου

θὰ βροῦνε ὅσα μέσα τους ἔχουνε καὶ δὲν ξέ-
ρουνε νὰ τὰ ποῦνε. Ἐνα λόγο θάχης γιὰ
κάθε ψυχὴ, μιὰ παρηγοριὰ γιὰ κάθε δάκρι,
μιὰν ἀλήθεια γιὰ κάθε νοῦ. Ὅτι ποθεῖ ὁ
καθένας, ὅτι συλλογιέται, ὅτι νιώθει, θὰ
τάπαντήσῃ στὴ γραφὴ σου. Ὀλωνῶνε τὰ
φρονήματα θὰ τὰ κάμῃς δικὰ σου· ὅλα τὰ
καρδιοχτύπια θὰ τάντηχῆς. Σὰν καθρέ-
φτης μας θὰ σταθῆς καὶ σὲ σένα θὰ γυρέβῃ
τὸ ἔθνος νὰ διῆ τὴ μορφὴ του, γιὰτὶ μ' ἔ-
να πού θὰ πῆς, ὁ καθένας θὰ καταλάβῃ
πρῶτη φορά τὸν ἑαυτὸ του. Τὰ φαινόμενα
τῆς φύσης, τῶν ἀθρώπωνε τὰ πάθη καὶ τὰ
πάθια θὰ μᾶς ξανοίξῃς. Θὰ μᾶς δώσης ὕ-
ψος καὶ θάρρος καὶ παντοῦ θὰ σκορπίσης
τοὺς θησαυροὺς σου.

Ἐσὺ θὰ γίνῃς ἄλλος Ὀρφές. Θὰ μαλα-
κώσης τις πέτρες· θὰ σέρνῃς κατόπι σου τὰ
θεριά. Μὲ τοὺς ἀψηλοὺς σου λογισμοὺς, μὲ
τις τολμητερές σου ἐλπίδες, μὲ τὴν καινούρ-
για σου τὴ φράση, ὅπου περάσης, θὰ νικῆ-
σης. Θὰ πλουτίσης τὴ γλώσσα καὶ θὰ σὲ
πλουτίσῃ. Θὰ περπατᾶς καὶ θὰ ψέλνῃς τὴν
ξαναγέννηση τῆς πατρίδας, τὴ λεφτεριά καὶ
τὸ νεογέννητό μας τὸν κόσμον. Ἐθνος τότες
μόνο θὰ φανοῦμε· θάχουμε καὶ μεῖς τὸν
ποιητὴ μας. Γιὰ τοῦτο κι ἀπὸ τώρα σὲ χαι-
ρετῶ μὲ νοῦ ταπεινὸ, μὲ καρδιὰ μέλι γεμά-
τη, γιὰτὶ μὲ γλυκαίνει ὁ ἐρχομὸς σου πιώ-
τερο ἀπὸ μέλι κι ἀπὸ ρόδα.

Δὲ θὰ σὲ προφτάσω· θὰ μὲ σκεπάζῃ τὸ

χῶμα ὅταν ἐσὺ θὰ τὸ πατᾶς. Μὴ μὲ κατα-
φρονῆς πού δὲ σ' ἀξίζω. Τὰ λόγια μου μπο-
ρεῖς νὰ τὰκούσης, δίχως νὰ ξεπέσης, γιὰτὶ
ὁ καθένας δὲν μπορεῖ νὰ σοῦ μιλήσῃ σὰν
πού σοῦ μιλῶ. Θὰ μάθῃς καὶ σὺ τὸνομά μου.
Ἀγάπησα τὴν πατρίδα μου καὶ τὴ γλώσσα
μου. Ξαίρω τί κάνω, καὶ ποιὸς εἶναι ὁ σκο-
πὸς μου τὸ ξαίρω. Δὲ μὲ μέλει γιὰ τὴ δό-
ξα· ἡ μὲν μου ἀγάπη εἶναι ἡ ἀλήθεια. Κι
ἄδριο νὰ σκοτωθῶ κ' ἡ μνήμη μου μαζί
μου νὰ χαθῇ, δὲ μὲ πειράζει· φτάνει ὁ κό-
πος μου νὰ μείνῃ, ἡ ἰδέα μου νὰ ζήσῃ. Καὶ
θὰ ζήσῃ! Μοναχὴ τῆς ἡ πατρίδα θὰ πάρῃ
τὸ δρόμον πού τῆς εἶπαμε νὰ πάρῃ, γιὰτὶ
ἀφτὸς εἶναι ὁ δρόμος ὁ σωστός, ὁ ἴσιος, ὁ
μόνος ὁ δρόμος.

Νὰ μὲ λυπηθῆς πού δὲν μπόρεσα νὰ τῆς
δείξω σὰν καὶ σένα τὸ μεγάλο τὸ δρόμον.
Νὰ εἶσαι καλὸς καὶ γενναῖος. Μὴ φανῆς μὲ
τὸ παραπάνω σκληρὸς γιὰ τις κακορίζικες
μου ἀφτὲς τις δοκιμές, γιὰ τὴν προσπάθεια
καὶ τὸν κόπον μου, γιὰτὶ, νὰ σοῦ πῶ, ὅτι
δὲ μοῦ ἔδωσε ἡ φύση, δὲν τὸ φταίει ἡ καρ-
διά μου. Εἶχα προαίρεση καλὴ, ἂν καὶ δὲν
πέτυχα σὰν πού θὰ πετύχῃς. Σ' ἀγάπησα
πρὶν ἀκόμη σὲ γνωρίσω· κι ἀφτὸ κάτι θὰ
πῆ. Γιὰ σένα δουλέβουμε ὅλοι· γιὰ σένα μ'
ἐφκολία χαρίζω τὴ ζωὴ μου. Κάπου κάπου
λοιπὸ νὰ μὲ θυμᾶσαι δίχως κάκητα καμιά,
νὰ θυμᾶσαι καὶ νὰ συχωρνᾶς τὸν καημένο
σου τὸν πρόδρομον—τὸ Φτωχοπρόδρομό σου.

Μ Α Θ Η Μ Α

Μὲ τοὺς σουλτάνους δὲν εἶναι φρόνιμο νὰ
μαλλώνῃ κανεὶς, ἄς εἶναι καὶ πεθαμμένοι.
Τέτοιοι καθγάδες ἔχουνε κάτι συνέπειες δυ-
σάρεστες. Συλλογίστηκα πὼς θὰ εἶτανε κα-
λὸ νὰ φύγω γλήγορα ἀπὸ τὴν Πόλη. Ἐπει-
τα, νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, ἀφτοὶ οἱ καθγά-
δες δὲ φελοῦνε καὶ πολί. Σᾶς εἶπα πὼς ἔ-
σπρωξά τὸ Σουλτάνο Ἰσια μὲ κάτω στὸ για-
λό· καλά! Μὰ μποροῦσα νὰ τὸν πιάσω;
Ὅχι βέβαια, ἀφοῦ εἶτανε σκιά. Καὶ ποιά εἶ-
ναι ἡ δύναμη τοῦ Τούρκου; Ἰσια Ἰσια πού
εἶναι σκιά. Γι' ἀφτὸ κ' ἡ Ἐβρώπη δὲν τὸν
πιάνει.

Γιὰ νὰ μὴ μὲ πιάσῃ καὶ κεῖνος στὰ ξημε-
ριώματα, ἀποφάσισα νὰ φύγω πρῶτ' πρῶτ'. Εἶ-
χε βαπόρι τὴν ἴδια μέρα. Μπαρκαρίστηκα
καὶ τράβηξα γιὰ τὴ Χιό.

Ἡ θάλασσα καλὴ· εἶχαμε καὶ καλὴ συν-
τροφιά. Στὸ ταξίδι κάνει κανεὶς γλήγορα
φίλους· τέλειωσε τὸ ταξίδι, τέλειωσε κ' ἡ
φιλία. Ἀπάντησα ἕναν ταξιδιώτη στὸ κα-
τάστρωμα κι ἀρχίσαμε τις κουβέντες. Μοῦ
εἶπε πὼς εἶτανε δάσκαλος, δὲ θυμοῦμαι ποῦ·
εἶχα ὅμως ξεχάσει ὅλους διόλου νὰ τοῦ πῶ
τί γύρεβα κι' ἀπὸ ποῦ ἐρχόμουνε, καὶ δὲ μὲ
ρώτησε ὁ ἴδιος. Μιλούσαμε γιὰ τὸ ἕνα καὶ
γιὰ τ' ἄλλο, γιὰ τὸ λαμπρὸ τὸν καιρὸ, γιὰ
τὰ κύματα πού εἶναι μαβιά καὶ γιὰ τὰ σύν-
νεφα πού εἶναι ἄσπρα, κι ὡστόσο κάπου
κάπου μαβρίζουνε. Ἐκεῖ πού μιλούσαμε,
δὲν ξαίρω πιά τώρα καλὰ καλὰ τί ἔλεγα,
μὰ θυμοῦμαι πὼς πῆγαινα νὰρχίσω μιὰ
φράση μὲ τὴ λέξη· «Νόμισα...» — Μ' ἀντι-
σκόδει ἀμέσως ὁ δάσκαλος — τὸ συνηθίζου-

νε κάποτες μαζί μου — καὶ μοῦ λέει· «Ἐνόμισα.» — Ἄθῶα κι ἀπλὰ τοῦ κάνω γώ· — «Καὶ γιατί τάχα ἐνόμισα;» — «Διότι, μοῦ ἀπαντᾷ, ἡ ἀρχαία εἶναι εὐγενεστέρα καὶ διὰ τοῦ ε καθίσταται εὐγενικώτερος ὁ τύπος.»

Δὲν ξαίρω ἂν εἶδες ποτέσ σου στοὺς κάμπους μαραμένα λουλουδάκια νὰ γέρνουνε τὸ κεφαλάκι τους λυπημένα καταγίς; Στάσου νὰ πέση στὴ στεφάνη τους μέσα μιὰ σταλαματιὰ νερό, καὶ τὰ βλέπεις ἀμέσως χαρούμενα καὶ γελαστά. Ἔτσι τόπαθα καὶ γώ· γιὰ τὸ διψασμένο, γιὰ τὸ κατάξερό μου τὸ μυαλό, δροσιὰ τὰ λόγια τοῦ δασκάλου. Μοῦ φάνηκε πὼς με μιὰς φωτιζότανε ὁ νούσ μου, πὼς τέλος τῶν τελῶνε τὸ πότιζε ἡ ἀλήθεια. Τώρα καταλάβαινα ἄξαφνα τί θὰ πῆ ὀρθὴ κρίση. Ζοῦσα σὲ σκοτάδι, καὶ νὰ ποὺ θωρούσα τὸν ἥλιο πρώτη φορά. Τόσο μεγάλος, τόσο φρόνιμος μοῦ ἦρθε ὁ λόγος τοῦ δασκάλου, ποὺ κατέβηκα ἀμέσως νὰ κλειδωθῶ στὸ καμαράκι μου κάτω, γιὰ νὰ μπορέσω πιὸ ἤσυχα νὰ μετρήσω, σὰν τὸ φιλόργερο, πόσους θησαυρούς εἶχα μαζώξει στὸ κεφάλι μου μέσα σὲ διάστημα μιᾶς στιγμῆς, σὲ μιὰ μόνη λέξη, σ' ἓνα ε.

Θαρροῦσα πρῶτα πὼς ὅλη ἡ ἐδγένεια τοῦ ἀθρώπου εἶναι μέσα στὴν ψυχὴ του· νόμιζα — ὄχι ἐνόμιζα — πὼς ἓνα πράμα, ὅ τι ὄνομα κι ἂν τοῦ δώσης, δὲν ἀλλάζει τὴν οὐσία του. Ἔλεγα· «Νὰ μεθῆσω με κρασί ἢ με οἶνον, τὸ ἴδιο μεθῶ. Κι ἂν πῶ μεθύω, μοῦ φαίνεται πὼς πολὶ δὲν πρόκοψα.» Ὁ ποιητής, ποὺ θὰ κάμη στίχους, πρῶτα θὰ κοιτάξῃ νὰ διῆ ἂν εἶναι τόντις ποιητής· τότες βάζει ποίηση καὶ στὴ γλώσσα ποὺ θὰ γράψῃ. Ἄν τοῦ ἔρχονται ποὺ καὶ ποὺ δυὸ ἰδέες, ἂν ἔχει κεφάλι, καρδιὰ καὶ λίγη τέχνη, ἀνάγκη καμιά δὲν εἶναι νὰ κάνῃ τὸν Κινέζο· θέλω νὰ πῶ, δὲ θὰ πιστέψῃ στὴ ζωὴ του πὼς ἓνα ψόφιο πράμα — σὰν τὸ ψηφί — ἔχει μέσα του καμιά ἐδγένεια ξεχωριστή, καμιάν ἀξία δική του· τὸ ψηφί, γιὰ νὰ ζωντανέψῃ, πρέπει τὸ πνέμα νὰ φυσήξῃ καὶ νὰ τοῦ δώσῃ ἔνοια κ' ἐδγένεια. Γιὰ νὰ φανῆ κανεὶς μεγάλος, δὲ θὰ προσέξῃ μόνο στοὺς τύπους· θάχῃ τὸ νού του καὶ στὸ νόημα ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὰ λόγια του. Ὁ Ὅμηρος, ποὺ μιλοῦσε χυδαῖα στὴν ἐποχὴ του, στάθηκε βέβαια μεγαλύτερος ποιητής ἀπὸ τοὺς σημερινούς μας τοὺς δασκάλους ποὺ

γράφουνε τὴν καθαρέβουσα. Ἔτσι θαρροῦσα· μὰ βλέπω τώρα πὼς τὸ σύστημά μου εἶναι κακορίζικο· τὸ παραιτῶ καὶ πιάνω ἄλλο.

Ναί, δασκαλάκι μου, κατάλαβα καὶ μὴ σὲ μέλη! Ὅλο σὰν καὶ σένα θὰ λέω. Μὲ τὸ σύστημα τὸ δικό σου, ὅλα πιὸ σωστά μοῦ ἔρχονται σήμερα. Ποῦ νὰ τὸ συλλογιστῶ πρὶ μοῦ τὸ πῆς, πὼς ἓνα μικρούτσικο ε ἔχει τόση ἀξία; Τοῦτο τὸ ε δὲ φαίνεται, κι ὅμως ἀπὸ ζῶο ποὺ εἶμουνε, ἀθρώπο με κάνει. Μὲ ξεβγενίζει. Δὲν τὸ παρατηροῦσα πρῶτα κ' ἔλεγα μέσα μου· — «Οἱ παλιοί μας οἱ προγόνοι βάζανε κεῖ ἓνα ε· ἐμεῖς δὲν τὸ βάζουμε. Ἄς λέω λοιπὸ νόμισα, ἀφοῦ δὲν πάλιωσα ἀκόμη». Ἐσοῦ τώρα μοῦ ἔδειξες τὴν τύπλα ποὺ εἶχα. Τὸ ε τοῦτο, ποὺ τὸ περνούσα γιὰ τίποτα, βγαίνει πριγκηπάτο. Μὲ πλουτίζει· μοῦ δίνει ἐδγένεια, τιμὴ, δόξα, μπορεῖ νὰ μοῦ φέρῃ καὶ παράδες. Ποιὸς ξαίρει; Καμιά ὥρα, ὅταν τὸ μάθουνε πὼς λέω «ἐνόμισα» κι ὄχι «νόμισα», ἀφτὸ τὸ ε θὰ με κάμη νὰ διοριστῶ καθηγητῆς στὸ Παρίσι, ἀργότερα νὰ γίνω τῆς Ἀκαδημίας, ἄξαφνα καὶ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας. Σήμερα ἔνωσα πρώτη φορά τί θὰ πῆ «αὔξησις»· ἀφξάνει, μεγαλώνει τὸν ἀθρώπο. Οἱ γλωσσολόγοι σπάνουνε τὸ κεφάλι τους, γιὰ νὰ καταλάβουνε τί νόημα εἶχε ἀφτὸ τὸ ε καὶ γιατί τὸ καθίζανε οἱ Ἕλληνες στὸν παρατατικὸ καὶ στὸν ἀόριστο, γιατί μόνο στὴν ὀριστική, καὶ γιατί στὴν ἀρχή, ἄξαφνα στὸν Ὅμηρο, δὲν τὸ βάζανε κάποτες διόλου. Ἐγὼ τώρα ξαίρω καλύτερα καὶ βλέπω τὴ σημασία τοῦ ε. Οἱ Ἕλληνες εἶτανε ξυπνοὶ ἀθρώποι· συνηθίσανε τὸ ε οἱ μαργιόλοι, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ δείξουν ἐδγένεια μεγαλύτερη. Ἡ ἐδγένεια, τί θαρρεῖτε πὼς εἶναι; Εἶναι πάντοτες ἐκεῖ ποὺ πρέπει νὰ βάζῃς ἐκεῖνο ποὺ δὲν πρέπει. Καὶ διές! Ὅχι μόνο στὸ «ἐνόμισα» χώσανε τὸ ε, τὸ βάλανε καὶ στὸ «ἐμέ», χωρὶς λόγο κανένα, γιατί καὶ τὸ «μέ» εἶτανε ἀρχαῖο κ' ἔμοιαζε πὼς ἔφτανε κ' ἔτσι. Οἱ Ἕλληνες ὡστόσο, μοναχοὶ τους μέσα στοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς ἐβρωπαϊκῆς φυλῆς, φτειάσαν ἓνα «ἐμέ». Τοῦ κάκου βασανίζονται οἱ καημένοι οἱ γλωσσολόγοι, γιὰ νὰ βροῦνε τὴν αἰτία ἀφτουνοῦ τοῦ ε. Ποιὸς δὲ βλέπει τώρα τὴν αἰτία; Οἱ ἀρχαῖοι κοιτάζανε πὼς νὰ δείξουνε στοὺς ξένους τὴν ἐδγένεια τῆς

ψυχῆς τους ὅπου μπορούσανε τὸ λοιπὸ γλι-
προύσανε κ' ἓνα ε. Ἔτσι κάμανε καὶ με-
τὴν ἀντωνυμία, ἐμέ' ἀναγκαστήκανε νὰ βάλου-
νε ἀδίκαια καὶ παράλογα τὸ ε ὡς καὶ στὴν
κίττατικὴ, ἀφοῦ τὸ εἶχε πιά ἡ ὀνομαστικὴ
ἐγώ. Ἐφτανε νὰ κάμῃ λόγο ἓνας ἀρχαῖος
γιά τὸν ἑαφτό του καὶ νὰ πῆ ἐγὼ ἢ ἐμέ'
ἐπὶ τὸ ε καταλάβαινε ἀμέσως ὁ ξένος πόσο
τόντις ἐβγενῆς εἶτανε ὁ ἀρχαῖος.

Διέστε ὁμως πῶς τὸ ἓνα φέρνει τᾶλλο,
τῶς μ' ἓνα λόγο σωστὸ μπορεῖ κανεὶς νὰ
λάλῃ πράματα στὸ νοῦ του ποῦ μήτε τὰ
ποχαζότανε πρῶτα. Ἐπίασε ποτέσ σας κα-
ἓνας νὰ ξετάσῃ γιατί ἀξαφνα οἱ ἀρχαῖοι
ἔχανε τόσο κεφάλι, γράφανε τόσο καλά,
ἰάνανε τέτοιους στίχους καὶ σοῦ βγάζανε
μιά φαντασία, κάτι ιδέες ποῦ σήμερις ἀκό-
μῃ ὁ κόσμος ἀπορεῖ; Γιατί βγῆκε Πλάτω-
νας, Ὅμηρος, Σοφοκλῆς; Γιατί; Τὸ ρω-
τᾶς; Γιατί μιλούσανε ἀρχαῖα. Ἄμα μιλή-
σης ἀρχαῖα, ὄχι μονάχα μιλάς καλά, μιλάς
καὶ μ' ἐβγένεια. Κοίταξε τώρα τοὺς δικούς
μας καὶ θὰ τὸ καταλάβῃς καλύτερα. Εἶναι
πρᾶμα γνωστὸ πῶς οἱ δασκάλοι δὲν ἔχουνε
μήτε φαντασία, μήτε ιδέες, μήτε νοῦ, μήτε
καρδιά, μήτε κεφάλι. Τὸ μυαλό τους δὲ
γέννησε ποτέσ μισὴ ιδεΐτσα. Τί εἶναι τέ-
χνη, τί θὰ πῆ ποίηση ἢ φιλολογία, μήτε
τὸ ὑποψιάζονται. Ὡστόσο δὲ μοῦ λές πῶς
τὸ κατωρθώσαμε κ' ἔχουμε σήμερα τὴ με-
γαλῆτερη, τὴν ὠραιότερη φιλολογία τῆς Ἑ-
βρώπης; Γιατί μᾶς δοξάζει ὁ κόσμος; Για-
τί μᾶς ζουλέφανε κ' οἱ ἀρχαῖοι; Γιὰ ποιὸ
λόγο ἢ Θεοδώρα τοῦ Κλέωνα Ραγκαβῆ ἀ-
κούστηκε στὸ Παρίσι, μεταφράστηκε σ' ὅ-
λες τὶς γλώσσες, καὶ κατάντησε σήμερα
στὴν Ἑβρώπη πολὶ πιὸ γνωστὴ ἀπὸ τὴν Ἰ-
λιάδα; Γιατί τάχατις, σ' ὅ τι μελάνι κι ἄ-
βουτήξῃ ὁ δάσκαλος τὴν πέννα του, λές πῶς
στάζουνε ἀπὸ τὴν πέννα του χρυσὲς σταλα-
ματιές; Τὸ κατάλαβες γιατί; Γιατί γρά-
φουμε τὴν ἀρχαῖα!

Κι ἀφησε, φίλε μου, ποῦ γράφουμε τὴν
ἀρχαῖα κάνουμε ἀκόμῃ καὶ τὶς καινούργι-
ες μας τὶς λέξεις νὰ φαίνονται σὰν ἀρ-
χαῖες. Τώρα θὰ διῆς τί συνέπειες μπορεῖ
νάχῃ τὸ σύστημα τοῦ δασκάλου μου, πόσο
πατριωτισμὸ εἶναι γεμάτο, πόση τιμὴ θὰ
φέρῃ σ' ὄλο τὸ ἔθνος. Τί δουλειὰ θὰ πιά-
σῃς μὲ τὰ ξένα ὀνόματα, γιὰ νὰ μὴ φαίνου-
νται ξένα; Τὴ χανούμισσα πῶς θὰ τὴν πῆς;

Τοὺς μπέηδες ποῦ θὰ τοὺς βάλῃς; Τὸ βε-
ζίρη πῶς θὰ τὸν κλίνῃς; Τὸ κονάκι μὲ τί
τρόπο θὰ τὸ σιάξῃς; Μήπως θὰ γράψῃς «οἱ
χανούμισσες, ὁ μπέης, τοῦ βεζίρη, τὸ κονά-
κι»; Ὁ θεὸς νὰ φυλάξῃ! Ἄν τὸ πῆς ἔτσι,
θὰ φανῆς πρόστυχος, χυδαῖος, βάρβαρος,
ρωμιός. Πές το καλύτερα «οἱ χανούμισσαι,
τῆς χανουμίσσης, ὁ βέης, τοῦ βέου, οἱ βέοι,
τοῦ βεζίρου, τοῖς βεζίραις, ἰσως καὶ βεζίρ-
σι, τὸ κονάκιον, τὸ κονακίω». Ἀμέσως γί-
νεσαι Περικλῆς.

Ἔχουμε κάτι ἄλλους λεκέδες στὴ νέα
μας τὴν ἱστορία, ποῦ μπορούσαμε νὰ τοὺς
ξεπλύνουμε μὲ τὸ σύστημα τοῦ δασκάλου.
Κάτι ὀνόματα εἶναι τόντις ντροπὴ γιὰ τὸ
ἔθνος καὶ γιὰ τὸν ἑλληνισμό. Γίνεται ἓνας
ἄθρωπος νὰ λέγεται Μπότσαρης; Γίνεται
νὰ λέμε Χατζηπέτρος, Μεσολόγγι; Μπορεῖ
ὁ Μαρκομπότσαρης νὰ εἶτανε ἥρωας σὰν τὸ
Λεωνίδα, μὰ δὲν ἐνωθε διόλου ἀπὸ γλώσ-
σα μὲ τέτοιο χυδαῖο ὄνομα μᾶς ἔκαμε νὰ
ντροπιαστοῦμε στὴν Ἑβρώπη. Ἄμὲ ὁ Ἄν-
τροῦτσο; Τί ἄλλο κακὸ πάλε τοῦτο; Ἔ-
χουμε ἄραγες στὴ γλώσσα μας τοὺς βάρβα-
ρους αὐτοὺς τοὺς φράγκικους φτόγγους καὶ
θάρχισουμε τώρα σὰν τοὺς Γάλλους νὰ λέμε
b d καὶ g; Θὰ τὸ καταδεχτοῦμε νὰ μιλοῦ-
με μὲ μπ καὶ τσ; Μήπως θὰ κάμουμε μιὰ
γενικὴ «Μπότσαρη», μὲ τὴν ἐλεεινὴν κατά-
ληξῃ η; Μᾶς ταιριάζει ἓνας Χατζῆς, ἐμᾶς
ποῦ εἴμαστε γνήσια παιδιὰ τοῦ Θεμιστοκλῆ;
Δόξα σοι, ὦ Θεός, ποῦ μπορούμε τουλάχιστο
νὰ λιγοστεψοῦμε τὸ κακὸ. Δὲν εἶναι πιά δυ-
νατὸ — καὶ πολὶ τὸ λυποῦμαι — νὰ ξεχά-
σουμε τέτοια ὀνόματα, νὰ τὰ βγάλουμε ἀπὸ
τὴ μέση. Μποροῦμε ὁμως νὰ λέμε «Μεσο-
λόγγιον, Μεσολογγίου.» Καὶ τί; Χρειάζε-
ται ἄραγες νᾶχουμε σέβας γιὰ τέτοια κακο-
ρίζικα ὀνόματα; Ἄς κλίνουμε ὁ Βόσσαρις,
τοῦ Βοσσάρεως ἄς γράφουμε [Ἄζῃ] Πέτρος,
μισσοσκεπάζοντας τὸν Ἄζῃ. Τὸν Ἄντροῦτσο,
ἄς τὸν κάμουμε Ἄνδροῦσσον. Ἔτσι δὲν εἶ-
ναι ἀνάγκη πιά νὰ ντραποῦμε γιὰ τὸν Μπό-
τσαρη. Ἔχουμε μάλιστα στὴν καλὴ μας τὴ
λογιωματιστικὴ γλώσσα μιὰ λέξη ποῦ δὲν
τὴν ἔχει ἡ χυδαῖα, καὶ ποῦ ταιριάζει ὄλους
διόλου γιὰ τέτοια δουλειὰ. Ἱεροσουλία.

Καθαρέβουσα γιὰ ποιὸ λόγο λένε τὴ γλώσ-
σα τους οἱ δασκάλοι; Γιατί ὄλα τὰ κάνει
ἄσπρα σὰν τὸ χιόνι, καθαρὰ σὰν τὸ κρῦο
τὸ νερό. Μὲ τὴν καθαρέβουσα λές ὅ τι θέ-

λεις, φτάνει νὰ τὸ πῆς ἑλληνικά. Ἄμα ὁ τύπος εἶναι ἀρχαῖος, βλέπεις κ' ἔχουνε τὰ λόγια σου κάτι ποὺ ἀμέσως ἀρέσει· ἀμέσως φαντάζουνε. Οἱ πιὸ μπόσικες ιδέες σὰ διαμάντι γυαλίζουν· τὰ πιὸ παρακατιανὰ φρονήματα, μὲ τὴν καθαρέβουσα, σοῦ φαίνονται μαργαριτάρια. Ἡ καθαρέβουσα σοῦ παστρέβει τὴν ψυχὴ· σοῦ τὴν ξεπλένει εἶναι σὲ νάπαιρνες καθάρσιο. Ἄφτῃ τὴν ἀρχὴ μὴν τὴν ξεχάσης ποτέ· γιὰ νὰ κυβερνηθῆ κανεῖς στὴ ζωὴ, γιὰ νὰ προκόψῃ, πρέπει νάχῃ μιὰ βάση καλὴ. Καλῆτερη μὴ γυρέθῃς. Πρόσεχε στὸν τύπο ἄλλῃ ἢ ἐδγένεια τῆς ψυχῆς εἶναι στὸν τύπο μέσα. Μ' ἀφτὸ τὸ σύστημα μπορεῖς νὰ πῆς κακοήθειες· μπορεῖς νὰ βρίσῃς τὸν κόσμον δίχως ὁ κόσμος νὰ θυμώσῃ, δίχως καὶ σὺ νὰ φανῆς χυδαῖος. Τὸ δάσκαλο, ἂν τὸν πῆς γαῖδούρι, θὰ πειραχθῆ καὶ θάχῃ δίκιο. Ἄν τὸν πῆς ὁμῶς «ὄνον», τὸν κολακέβεις.

Τὰ πιὸ πρόστυχα πράματα, φτάνει νὰ τὰ πῆς στὴν ἀρχαία, καὶ τοὺς βγάξεις ἄλλῃ τους τὴν προστυχιά. Μπορεῖ στὴ γλῶσσα ποὺ μιλάς — στοῦ μπαμπᾶ σου τὴ γλῶσσα — νὰ βρεθοῦνε κάτι πράματα ποὺ ντρέπεσαι νὰ τὰ πῆς μὲ τὸνομά τους. Ὅσο γιὰ μένα, τὸ μολογῶ, δὲν κατώρθωσα ποτέ νὰ μιλήσω γιὰ ἕνα κάποιο πολὺ χρήσιμο στρογγυλὸ πραματάκι, ποὺ τὸ βάζω κάθε νύχτα ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ κρεβάτι μου. Εἶναι μόνο καὶ μόνο γιὰτὶ δὲν ξαίρω τὴν ἀρχαία. Ἐνας δάσκαλος φίλος μου, ποὺ μὲ φιλοξένησε σπιτί του μιὰ βραδεῖά, μὲ πολλὴ ἐδγένεια μοῦ ἔδωσε νὰ καταλάβω τί ἤθελε νὰ μοῦ πῆ. Ἄφου μὲ πῆγε στὴν κάμερή μου, ἤρθε πλάι μου, μὲ κοίταξε στὸ πρόσωπο καὶ μὲ πολὺ σοβαρὸ ὕφος μοῦ εἶπε τέτοια λόγια: — «Ἐντιμότητα κύριε καθηγητά, ὑπὸ τὴν κλίνην εὑρεθήσεται τὸ δυσώνυμον ἀγγεῖον, ἐν ᾧ δύνασθε νὰ οὐρήσητε νύκτωρ.»

Τί κάθουμαι καὶ λέω; Ἡ καθαρέβουσα μπορεῖ θάματα νὰ καταφέρῃ. Τὰ πρόστυχα τάντικείμενα, ποὺ εἶναι πρόστυχα φυσικά τους, μ' ἕνα λόγο μπορεῖς νὰ τὰ ξεβγενίσῃς. Τὴ φύση τους ἀλλάζεις· γίνεσαι θεός· τὰ μεταμορφώνεις. Τὸ γουρούνι, ἂν τὸ πῆς νέττα σκέττα γουρούνι, δὲν ταιριάζει· ἂν τὸ πῆς χοῖρος, ἀπὸ γουρούνι ποὺ εἶτανε, ἀμέσως τὸ κάνεις λιοντάρι· ἢ λέξῃ νάλλάξῃ, ἀλλάζει καὶ τὸ πράμα. Τὸ κουρέλλι δὲν εἶναι τρόπος νὰ τάφῃς στὴ γλῶσσα σου,

γιὰτὶ βρωμᾶ· πὲς τὸ τουλάχιστο κουρέλλιον κι ἀμέσως μοσκοβολᾶ· δὲν εἶναι πιά κουρέλλι, εἶναι κουρέλλιον. Τὰ μούσμουλα εἶναι κάτι φρούττα σάπια, δλόμαβρα, κι ὁ καθέννας μπορεῖ νὰγοράσῃ. Ἐδὺ μούσμουλα μὴν τὰ λές· βάφτιστα μέσπιλα καὶ βγαίνουνα ρόδα.

Ξεναντίας ἕνα πράμα, ὅσο ὠραῖο κι ἂν εἶναι, ξεπέφτει ἄμα τοῦ δώσης τὰληθινό του τὸνομα. Τὸ λιοντάρι, ἂν τὸ πῆς λιοντάρι, τὸ κάνεις καὶ μοιάζει κατσίκι. Τὸ λουλούδι, ἂν τὰφῃς λουλούδι καὶ δὲν τὸ βγάλῃς ἄνθος, χάνει ἄλλῃ του τὴ μυρωδιά. Λεφτεριά νὰ φωνάζῃς μοῦ ξεσκίζεις τάφτια· πολὺ πιὸ νόστιμο εἶναι, ἀγάλια καὶ μὲ τρόπο νὰ ψιθυρίζῃς «ἐλευθερίαν». Εἶναι τώρα δυνατὸ νὰ λές τὴ μητέρα σου μάννα ἢ νενέ; Τί σοῦ ἔκαμε καὶ τὸ βρίζεις; Λέγε της «μητέρα» καὶ πάντα προσπάθιζε νὰ ἑλληνίζῃς.

Τώρα ποὺ τὸ συλλογιόμα, λυποῦμαι τοὺς καημένους τοὺς Ἑβρωπαϊούς, Γάλλους, Ἰταλούς, Γερμανούς καὶ τοὺς ἄλλους. Ἐλάτε νὰ τοὺς μάθουμε πῶς πρέπει νὰ φέρνουνται. Δὲ βλέπουνε οἱ δύστυχοι πόσο βάρβαροι, πόσο πρόστυχοι εἶναι. Γιὰ τοῦτο δὲν τὸ κατωρθώσανε κιόλας νάχουνε καὶ μιὰ φιλολογία τῆς ἀθροπιᾶς. Μιλοῦνε τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ καὶ δὲν τῶχουνε ντροπή. Ὁ λαὸς λέει padre· κάθεται ὁ Ἰταλὸς καὶ γράφει padre. Φωνάζει ὁ λαὸς κάθε ὥρα liberté· νὰ κι ὁ Γάλλος ποὺ τυπώνει liberté. Ὅσο ἔφκολο τοὺς εἶναι νὰ ξεβγενίζουνε τὴ γλῶσσα τους. Τί τοὺς κοστίζει; Ὁ Γάλλος δὲν ἔχει παρὰ νάλλάξῃ δυὸ γράμματα γιὰ νὰ τὸ κάμῃ libertas ποὺ εἶνε ἀρχαῖο. Ὁ Ἰταλὸς φτάνει λιγάκι νὰ τὸ σιάξῃ καὶ γίνεται τὸ padre pater ἢ τουλάχιστο pader. Ὁ Γερμανὸς πάλε δὲν ἔχει παρὰ νὰ βάλῃ ἕνα ο, ἕνα s καὶ λέει Artzt-ος τὸ γιατρό. Ποιὰ εἶναι τάχα ἡ δυσκολία; Ὁ καθέννας θὰ τοὺς καταλάβῃ ἂν ποῦνε pader, libertas ἢ Artzt-os. Νὰ τοὺς μάθουμε τὸ σύστημα μας, γιὰ νὰ μὴ κυλιόυνται στὴ λάσπη ὅπου κυλιόυνται, νὰ τοὺς ὑψώσουμε τὸ νοῦ, νὰ τοὺς δείξουμε πῶς εἶναι πολὺ πιὸ σωστὸ νὰ γράφουνε καὶ νὰ λένε Chiffonium, Hand-schuhon, Asinos. Γιὰ τὸν κόπο, ἴσως μᾶς δώσουνε καὶ μᾶς καμιὰ μέρα, ὄχι ἕνα brevet du gouvernement μὰ κανένα βρεβέτιον τοῦ γοβερναμεντίου.

Ὅσο προχωροῦσε τὸ βαποράκι καὶ κον-

τέδαμενε νὰ φτάσουμε στὴ Χιό, εἶχα στὸ νοῦ μου τὰ λόγια τοῦ δασκάλου. Πόσο χαίρουμαι ποῦ μοῦ ἔδωσε ὁ λογιώτατος τέτοιο μάθημα! Τώρα βλέπω πὼς πήραμε καλλήτερο δρόμο ἀπὸ τοὺς Ἑβρωπαίους· μπήκαμε σὲ πιὸ ἀψηλὴ σειρὰ. Ἐγὼ λέω μάλιστα νὰ ξεπεράσουμε τοὺς ἀρχαίους. Καὶ γιατί τάχα θέλουμε μόνο τοὺς ἀρχαίους τοὺς τύπους καὶ δὲ σκορπίζουμε τὰ εἶδη καὶ κεῖ ποὺ δὲν τὰ εἶχανε οἱ ἀρχαῖοι; Τὸ ξαίρω βέβαια πὼς κ' ἔτσι βάζουμε κάτω τοὺς προγόνους, ἔχουμε καὶ μεῖς ἕνα εἶδος ἐβγένειας, ἀφοῦ στὸ μεσαιῶνα ἀντὶς «τοῖτος» λέγαμε συχνὰ «έτοτος», καὶ σήμερα βγάλαμε ἕνα «έσὺ» καὶ κάπου ἕνα «έτοῦτος». Ἐτσι δείξαμε πὼς καὶ μεῖς ἔχουμε κάποια ἐβγένεια δική μας· κάμαμε δυὸ τύπους καινούργιους ἐκεῖ ποὺ οἱ ἀρχαῖοι εἶχαν ἕναν τύπο μονάχα μὲ τὸ παράλογο τὸ εἶδος, τὴν αἰτιατικὴν ἐμέ. Μὰ μπορούμε νὰ φανοῦμε πολλὴν ἀξίαν. Τὸ «έτοῦτος» καὶ τὸ «έσὺ» τᾶφτειασε ὁ πρόστυχος λαός, ὁ ἴδιος ὁ λαός ποὺ καὶ πρῶτα εἶχε φτειάσει τὸ «έμέ». Ἐμεῖς οἱ γραμμα-

τισμένοι μπορούμε νὰ τὰ φτειάσουμε τύπους τῆς φαντασίας μας. Φτάνει κανεὶς μιὰ φορὰ στὴ ζωὴ του νὰ καταλάβῃ μὲ τί τρόπο πρέπει νὰ φέρνεται στὸν κόσμον· ὁ καλὸς ὁ τρόπος γιὰ κάθε περίσταση θὰ τοῦ εἶναι χρήσιμος. Νὰ διῆτε τί ἀναγκαῖο ποὺ μπορεῖ νὰ μᾶς ἔρθῃ καμιά μέρα τὸ σύστημα τοῦ δασκάλου. Ἄβριο βγαίνω στὸ δρόμο, περνῶ μπροστὰ ἀπὸ ἕνα μαγαζὶ, βλέπω μέσα διαμάντια, ρολόγια, πετράδια, μαργαριτάρια. Μπαίνω γλήγορα γλήγορα, ἀρπάζω τὰ διαμάντια καὶ τρέχω. Τρέχει πίσω μου ὁ χρυσοχὸς καὶ μὲ πιάνει. Φωνάζει τὸν ἀστυνόμο κι ὁ ἀστυνόμος θέλει νὰ μὲ βάλῃ στὴ φυλακὴ. Μὲ τὴν καθαρέβουσα δὲ φοβοῦμαι τὸν ἀστυνόμο, γιατί τοῦ μιλῶ ἀρχαῖα κι ἀμέσως βλέπει τὴν ἐβγένεια τῆς ψυχῆς μου. Ἄμα μ' ἀρπάξῃ καὶ μοῦ πῆ· —«Ἐσὺ εἶσαι ὁ κλέφτης;», τὸν κοιτάζω μὲ περήφανο μάτι καὶ γιὰ νὰ καταλάβῃ τί ἄθροπος εἶμαι, τοῦ λέω σοβαρά· —«Κύριε ἀστυνόμε, οὐκ ἐνομίζω. Ἄπιθι εοῦν· κλῶψ γὰρ εἰμί, οὐχὶ δὲ κλέφτης.»

ΑΠΟ «ΤΟΝΕΙΡΟ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΙΡΗ»

ΑΝΕΒΑΙΝΕ, ΑΝΕΒΑΙΝΕ...

Ἄνέβαινε, ἀνέβαινε κι ὁ Γιαννίρης. Μύριζε ἢ θάλασσα ἀπὸ μακριά, μυροβόλααν οἱ πορτοκαλιές μὲ τὸν ἀθὸ τους κ' ἔσμιγαν ἀδερφωμένες οἱ δυὸ τους οἱ μυρουδιές. Εἶτανε δὲν εἶτανε τρεῖς ὥρες ὕστερα ἀπὸ τὸ μεσουράνισμα. Ἡσούχαζε ὁ κόσμος στὸ Νησί καὶ ψυχὴ δὲξω δὲν ἔβλεπε. Ἀπὸ τὴν θγρασία τὴν ἀνοιξιὰτικὴν ἔμοιαζε ἢ ἀτμοσφαῖρα σὰ βρεμένη καὶ βαρεμένη. Ἐνα θόλωμα λαμπερὸ χρύσωνε τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆν. Σὰν ὕψωμα λιανὸ λιανό, σὰ χνουδι πλεγμένο μὲ τοῦ ἡλίου τίς ἀχτίδες, ξαπλωνότανε τὸ φῶς ἀπάνω σ' ὄληνα τὴ φύση, τὴν κρυφοτύλιζε στὴ ζεστασιά του καὶ τὴ νανοῦριζε καὶ τὴν ἀπονάρκωνε καὶ τὴ μεθοῦσε μὲ τὰ χίλια του τὰ χάρδια. Καὶ τοῦ φάνηκε τοῦ Γιαννίρη πὼς ἕνας ἀναστεναγμός, ἕνα ψιθύρισμα, μιὰ πνοή, ἀγάλια ἀγάλια, ἔτρεμε σ' ὄληνα μέσα τὴ φύση κι ἄκουσε τὰ δέντρα, τὰ πέφκα, τὰ κυπαρίσσια καὶ τίς δάφνες καὶ τίς ροδακινιές νὰ λέν· Ἄγαπῶ! ἀγαπῶ! Ἄκουσε

τὴ θάλασσα νὰ τὸ λέῃ, ἄκουσε νὰ τὸ λέν οἱ ἀπλάδες καὶ τὰ βουνά, ἄκουσε τὴ γῆν νὰ τὸ παναλέῃ· Ἄγαπῶ καὶ χάνουμαι καὶ δὲν μπορῶ!

Ἐκαμε ἀκόμη λίγα βήματα ὁ Γιαννίρης κ' ἔφτασε στὴν κορφή τοῦ βουνοῦ. Κάθισε χάμου μιὰ στιγμὴ καὶ κοίταξε. Ἐλουζαν τοὺς βράχους τὰ νερά σὰ νὰ τοὺς εἶχαν ἀγκαλιασμένους. Φύλλο δὲ σάλεβε, ἀγεράκι δὲ φουσοῦσε. Τὸ πέλαγος πέρα πέρα λαμπρόκοπε ὀλόστρωτο καὶ σιγανό. Δὲ γρικιούντανε φωνή. Κάτω, στὴ χώρα, τὰ σπιτάκια σὰν ἀποκοιμισμένα. Ξύπνα, θάλασσα, καὶ ξύπνα, οὐρανέ. Καιρός σου, βουνί μου, νὰ ξυπνήσης, γιατί τὸ σαββατόβραδο ἐκεῖνο πρῶτη φορὰ εἶδε ὁ Γιαννίρης τὴ Μυρριάνα, καὶ τελέστηκε τὸ θαῦμα. Γυρίζει ἀξαφνα καὶ γναντέβει τὴν κόρη ποῦ προβάλλει στὸ βουνό. Σηκώθηκε ἀμέσως νὰ τὴ χαιρετήσῃ. Θυμήθηκε ποῦ τὴν εἶχε στὸ γιοφύρι ἀνταμωμένη, τὴν περασμένη τὴν κεριακὴ τὴν ἀπρι-

λιάτικη.

Κούνησε τὸ μαβρόμαλλό της τὸ κεφαλάκι· λές κ' ἔγερνε λουλούδι νὰ σέ καλημερίση. Τάπονήρεφτο, τᾶκακο τὸ πλάσμα! Τᾶθῶο τὸ παιδί, ἀγαθωσύνη γεμάτο! Χάρηκε ποῦ εἶταν ὁ Γιαννίρης καὶ σίμωσε μὲ τὸ χαμόγελό της τάπαλό. Γνώριζε τὴ δόξα τοῦ Γιαννίρη καὶ ποθοῦσε νὰ τοῦ συντύχη, νὰ τὸν ἀκούση.

— «Γιὰ νᾶρθετε δῶ στὰ Νησί μας, ἔσεῖς ὁ περίφημος κι ὁ ξακουστός, ἀπὸ κάθε ἄλλο· να θὰ ξέρετε καλῆτερα τί θὰ πῆ δόξα».

Θαῖρῶ πῶς ποτὲ αὐτὴ ζωὴ του ὁ Γιαννίρης δὲν κολακέφτηκε μὲ τὴ δόξα του τόσο

πολὺ ὅσο ἐκείνηνα τὴν ὥρα. Στάθηκε, μίλησαν κι ἀποροῦσε μὲ κάθε της λόγο. Καὶ κάθε λόγος ποῦ ἔβγαινε ἀπὸ τὸ τριανταφυλλί της τὸ στόμα ἔμοιαζε, μὲ τὸν τρόπο τὸν ἡσυχό ποῦ λαλοῦσε, σὰ νὰ εἶναι γλυκεῖα τοῦ νοῦ της ἀποφεγγιά, τοῦ νοῦ της ποῦ δλα τὰ νοοῦσε, σὰ νᾶβρεχε κάθε λόγο της τρυφερὰ ἢ καλωσύνη, ποῦ κάπου κάπου θόλωνε τὰ γαλανὰ της τὰ μάτια.

Κόντεβε ὁ ἥλιος νὰ βασιλέψη. Κατέβαινε ὁ Γιαννίρης ὄχ τὸ βουνὸ καὶ τηροῦσε τὴ χώρα. Καὶ κειὸ τὸ Νησί τοῦ φάνηκε ἄξαφνα πιὸ μεγάλο ἀπὸ τὰ Παρίσια, πιὸ μεγάλο κι ἀπὸ τὴ δόξα.

ΣΕΙΣΜΟΣ ΚΙ ΑΘΑΝΑΣΙΑ

Μόλις ποῦ κατέβηκε ὁ Γιαννίρης ἀπὸ τὸ κορφοβούνι, κ' ἔπιασε ὁ σεισμός. Τιποτένια πράματα δηλαδή, καὶ τέλειωσε ἀμέσως· μόνο ποῦ δὲν μπόρεσε ἡ Φταλοῦλα νᾶνεβῆ, γιατί πηγαίνοντας πρὸς τὸ βουνό, εἶταν κάτι δυνατώτερος ὁ σεισμός. Τὸ σάβδατο, γαλήνη πολλή στὸν οὐρανό· συνεφάκια μικρά, σὰν προδατάκια. Κάμποσες μέρες προτῆτερα, εἶχε βουλιάξει ἓνα καράβι μὲ τὶς φουρτοῦνες τὶς μεγάλες· κουνιότανε δλα τὰ σπίτια μὲ κείνους τοὺς ἀέρες· ἡ θάλασσα εἶχε μιὰ μάνητα φοβερή. Ἐῤῥιξε ἓνα καράβι σ' ἓνα βράχο καὶ τῶσκισε μὲ μιὰ σπρωξιά καὶ χώθηκε τὸ καράβι μέσα στὸ βράχο.

Τὴν κεριακὴ τὸ πρωτὶ δμως, ἡσυχία. Ἡ ἀβγή τοῦ σεισμοῦ γελοῦσε· δὲν μποροῦσε νὰ βρεθῆ ὁμορφότερη· γέλαε γιὰ τὸ χαλασμό τῶ μερμηγκιώνε, γέλαε νὰ μᾶς κοροϊδέψη. Τὸ πρωτὶ ἐκεῖνο, εἶμουνα στὴν πιάτσα καὶ στάθηκα μιὰ στιγμὴ νὰ κουβεντιάσω σ' ἓνα μαγαζί. Ἄξαφνα μοῦ φάνηκε πῶς ἔρχονταν καῖρῶτα· ἔπειτα μοῦ φάνηκε πῶς εἶτανε σιδερόδρομος· καὶ τότες εἶπα· Εἶναι σεισμός.

Ἐτριζαν τὰ βιτρίνια καὶ τὰ τζάμια στὸ μαγαζί. Πλησιάζω στὴν πόρτα, βγαίνω ὄξω, βλέπω κεραμίδια ποῦ πέφτουνε ἀπὸ τὸ βροντάλι· δίνω ἓνα πήδημα, βρίσκουμαι στὴ μέση τῆς πιάτσας. Ἦ ἀγκωνάρια κ' οἱ πέτρες ἀπὸ τὰ κορνίζια πηδιούντανε στὴ μέση· ἢ κολωνίτσα μὲ τὸ ρολόγι ἐκανε μιὰ βόλτα· τὸ ρολόγι ἔσπασε καὶ γύρισε κ' εἶδα τὴν ὥρα, ποῦ εἶτανε ἑφτὰ καὶ πέντε. Οἱ καμπά-

νες βαρούσανε βαρούσανε· ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴ γῆς ὁ σεισμός, ποῦ φάνηκε πρῶτα σὰ σιδερόδρομος, εἶτανε σὰν ἄγκουρα βαποριοῦ ποῦ πέφτει μὲ τὴν καδένα.

Εἶτανε κοσκινιστός καὶ μὲ τράβαι ἀπὸ τὰ πόδια δῶθε κεῖθε. Μιὰ καὶ μὲ ξάπλωσε. Σηκώθηκα. Ἦρθε τότε χορεφτός κ' ἔπειτα πάλε κοσκινιστός. Τὸ καμπαναριὸ κουνιούνταν ὀλοένα· τῶβλεπα ποῦ πήγαινε μιὰ δεξιά, μιὰ ζερδιά. Ἄκουγα τὰ κάρρα μὲ τὰ λόγατα ποῦ τρέχανε μοναχά τους· τὰ σκυλιὰ γαβγίζανε· τὰ πετούμενα φοβούντανε· οἱ μαννάδες γυρέβανε τὰ παιδιὰ τῶνε, τὰ παιδιὰ τοῖ μαννάδες· τήραζε ὁ ἄθρωπος νὰ βρῆ τὸν ἄθρῶπό του. Μὲ κάθε τρανταγμό, σηκωνότανε σκόνη ἀπὸ κάτω. Ἐπαβε ὁ σεισμός καὶ τότες πέφτανε τὰ σπίτια γιὰ μιᾶς, λές κι ἄκουες μιὰ κανονιά. Ὁ σεισμός προχωροῦσε κι ὅσο πήγαινε ἔγαν ἔγανε ἔπαιρνε τοὺς μαχαλάδες, τοπιὰ τοπιὰ· κι ἄμα εἶχε θερισμένη μιὰ γειτονιά, θέριζε πέρα καὶ τὴν ἄλληνα. Καὶ κάθε φορὰ πετιούντανε μιὰ σκόνη, πήχτρα· σὰν καταχνιά. Δὲν ἔβλεπα σπίτια, παρὰ ἓναν κورνιαχτό· καὶ δὲν ἤξερες τί ἔρχότανε ἀπάνω σου, ἄθρωπος, ζῶο, πέτρα.

Κατάπεσε ὁ κورνιαχτός καὶ κάθισα μιὰ στιγμὴ στὸ πεζούλι. Ἐπειτα πάλε μικρὰ κουνίσματα. Εἶπα νὰ πάω σπίτι μου· οἱ δρόμοι γεμάτοι λιθάρια· ὁ σεισμός ἀνοιξε τὶς πέτρες, γονάτισε τοὺς τοίχους· μᾶς ἄλώνισε δλα τὰ σπίτια· τὸ χωριὸ γίνηκε ἕνας βράχος οὔλος. Ὁ κόσμος ἄνου κάτω· ὁ ἕνας

ζήτησε τὸν ἄλλον. Κλάματα, φωνές· Ποῦ εἶναι ὁ ἀντρας μου; Ποῦ εἶναι τὸ μωρό μου; Ποῦ εἶναι ὁ πατέρας;

Χαλάσματα παντοῦ καὶ σωροί. Σ' ἓνα μέρος, τὰ ξύλα στραβώσανε τῶνα μὲ τᾶλλο κ' ἔπεσε ἀπάνω ἡ ματέρια καὶ μιὰ γυναίκα ἀποκάτου ἀπὸ τὸ κούφιο, δὲν ἔπαθε, μόνη τῆς κόπηκε ἡ ἀνάσα καὶ ξεψύχησε. Ἐνας καλόγερος ἔβγαине ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά κ' ἔλεγε· Ἀπομονή καὶ τοῦτο! Ἐπεσε τὰ γκωνάρι καὶ τονὲ σκότωσε. Τὰ κλονίσματα τρέμανε καὶ πέσανε· ὁ παππᾶς ποῦ λειτουργοῦσε ἔπεσε ἀνάσκελα ἔπεσε ὁ πολυέλαιος ἀπάνω στὸ στήθος του, κ' ἔμεινε. Σ' ἓνα σπίτι, γκρέμησε ὁ ταίχος ὁ μισὸς κι ὁ ἄλλος στάθηκε ὀλόρθος· ἔσπασε τὸ κρεββάτι, κουκούλωσε τὸ παιδί καὶ τὸ γλύτωσε. Εἶδα μιὰ γυναίκα νὰ πορδατάη στὶς πόρτες. Μιὰ μάννα γύρισε σπίτι καὶ φώναζε τὰ κοπελλούδια της, ποῦ δὲν τᾶβρισκε· κοιτάζει χάμου, τὰ βλέπει καὶ τὰ δυὸ χωσμένα ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὰ γκρεμίσματα· φαίνονται τὰ κεφάλια μονάχα· σκούζει γιὰ βοήθεια· τίποτα· δὲν πρόφταξε κανεὶς καὶ πέθαναν μπροστὰ στὴ μάννα, ποῦ δὲν μπόρεσε παρὰ νὰ πιάσῃ τὰ μαλλιά τῶνε.

Μιὰ χήρα πάλε κοίτουσαν ἀβρῶστη, σακατεμένη στὸ κρεββάτι· πέφτει, κουνιέται ὄλο τὸ πάτωμα, βρέσκεται κάτω, χωρὶς νὰ πάθῃ τίποτα. Ἐνας ξένος πῆγε νὰ προσκυνήσῃ ἓναν ἅγιο ποῦ εἶναι ἀνοιχτός καὶ ποῦ τὸν προσκυνοῦνε στὴν κάσση του. Τὴν ὥρα ποῦ προσκυνοῦσε, πέφτει τὸ καμπαναριὸ κ' ἡ κλησιά· δὲν ἔπαθε τίποτα. Ἐνας, στὸ κρεββάτι του, κοίταζε ἀξαφνα κατὰ πάνου· ξαστεριά· ὁ σεισμὸς παράσυρε κ' ἔρριξε στὸ δρόμο τὸ ταβάνι τὸ ξύλινο.

Ὁξω, στὸν κάμπο, οἱ ἀθρῶποι γκρεμιοῦνταν ἀπὸ τᾶλογο· τᾶλογο κλωνίζονται κι ὁ καθαλλάρης σκάλωνε ἀπὸ τὸ σκοινί. Ἐνας εἶτουνα κρεμασμένος, ὅπως εἶναι τὸ σφαχτό· ἦρθε κάρβου ξαφνισμένο καὶ τὸν πλάκωσε. Ὅσοι ἐργαζόντανε, πιαστήκανε ἀπὸ τὴν ἀξίνα, γιὰ νὰ μὴν πέσουνε χάμου. Ὅλα τὰ σκυλιά ἀλυχτούσανε πέρα γιὰ πέρα. Ἀπαράλλαχτα ὅπως ἔρχεται ὁ ἀέρας μὲ τὸ νερό, ἔτσι κι ὁ σεισμὸς γκρεμίζοντας καὶ κλονίζοντας. Ἀγέρας δυνατός κ' ἔπειτα πέφτει. Φωνές γεμάτος ὁ κάμπος. Ξεχώνανε παιδιὰ σκοτωμένα, γέρους, γριές, κορίτσια καὶ παλληκάρια. Ἡ γυναίκα ἐνὸς παππᾶ σὲ

μιὰ καλύβα πῆγε στὴν κούνια νὰ τραθήξῃ τὸ παιδί της μὲ τὸ σεντόνι· ἔμπλεξε καὶ τοὺς πλάκωσε τὸ ταβάνι, μητέρα καὶ μωρό. Κοσμοχλασιά.

Καταστράφηκαν τὰ κοιμητήρια. Πολλὰ μνήματα καὶ κολῶνες κἀνανε μεταβολὴ σὰ στρατιῶτες. Ὁ σεισμὸς ἔρχουσαν καὶ στροφογύριζε τὰ θεμέλια καὶ τίς κολῶνες τῶ μνημουριῶνε. Ἐπεφταν οἱ κολωνίτσες ἢ ἔμπαίνε τὸ μάρμαρο τὸ μισὸ στὸ χῶμα. Τὰ μνήματα ποῦ εἶχανε σίδερο γυρίσανε μόνο καὶ μείνανε στὴ θέση τους. Γύριζαν ὄλοι οἱ σταβροί. Ὁ σταβρὸς τοῦ ἁγίου Γιώργη ἔφυγε ὄλος, μαζὶ μὲ τὰ γκωνάρι, ποῦ εἶτανε μέσα μπηγμένος. Ὅσο τὸ κουδουνοστάσι δὲν ἔπεσε, γύριζαν οἱ σταβροὶ μὲ τὴν διέφτυση τοῦ σειμοῦ.

Ἡ θάλασσα φούσκωνε μὲ τὴν δόνηση, χωρὶς φουρτοῦνα. Γένεται κι ἀπὸ κάτω στὸν πάτο σεισμὸς. Τὸ καράβι τριζομανάει· ἓνα μέτρο ψηλὰ σηκώνεται. Καθὼς φουσκώνει, χάνει τῶραϊο της χρώμα· ἡ θάλασσα εἶναι ἡσυχία· τρικυμιὰ μὲ μπουνάτσα. Καθαρίζει καὶ πέφτει μὲ τὸ σεισμό.

Ξακουλουθοῦσαν τὰ κλονίσματα πότε δίχως τὴ βουή, πότε καὶ μὲ τὴ βουή. Τὴ βουή ἐκείνη ὅποιος τὴν ἀκουσε μιὰ φορά, δὲν τὴν ἀπολησμονάει κι ἀγριέβεται σὰν τὴ θυμάται. Σὰ νᾶπεφτε κανένα βάρος, κανένας βράχος ἀπάνω σὲ μαλακὸ πρᾶμα, μιὰ κούφια βουή.

Ἐφτασα στὸ σπίτι μου μόνο τὸ μεσημέρι. Τὴ γειτονιά μου δὲν τὴ γνώρισα· ὄλα χάμου. Στέκουνταν ἴσως μερικὰ σπίτια λίγο παρέκει, στὴν ἄλλη γειτονιά. Ξανάρχισε ἡ γις νὰ κουνιέται καὶ σφουρομανιόνταν ὁ σεισμὸς. Τὸν ἔβλεπε ἀπὸ μακριά, ποῦ ροδόλααν τὰ σπίτια. Ὅποιος ἤθελε νὰ κατεβῆ, νὰ σωθῆ, δὲν μπορούσε νὰ πατήσῃ· ἔτρεμαν οἱ σκάλες. Καὶ πάντα ἐκείνη ἡ βουή, σὰν κανονιά, σὰ βροντοκανονιά. Πρὶν ἀκουστῆ ἀκόμα, ταραζούνταν τὰ ζῶα· οἱ γάτες κατέβαζαν τὴν οὐρά, τρέχανε καὶ νιαουρίζανε· νόμιζες πῶς πῆγαινε ἡ γάτα στὶς κόττες καὶ τίς ξυπνοῦσε. Ριάζονται τὰ σκυλιά· μουγγρίζουνε τὰ βόδια. Νοιώθουν τὸ χαλασμό, προτοῦ τὰ χαλάσῃ.

Ἀμα φώναζαν τὰ ζῶα, ὄλοι βγαλμένοι ἀπὸ τὰ σπίτια τους· ἄλλοι πάλε ἀπὸ τὴν πρώτη δόνηση βγήκαν καὶ δὲν ξαναμπήκανε πιά μὲ κανέναν τρόπο, μήτε γιὰ νὰ πάρουν τὰ

ροῦχα τους. Ὁ σεισμός ἔσπανε καὶ τσάκιζε σπίτια· μὰ δὲν τὰ γκρεμοῦσε ὅλα τὸ ἴδιο. Ὅταν εἶταν πλάγι πλάγι ἓνα χαμηλὸ σπίτι κ' ἓνα ἀψηλὸ, τὰψηλὸ ἔπεφτε στὸ χαμηλὸ καὶ βούλιαζε. Καὶ στάψηλὸ τὸ σπίτι δὲν πόθνησκε κανέναν, ἀφοῦ ἔπεφτε ὁ τοῖχος στὸ χαμηλὸ. Κ' ἔτσι τὰ περισσότερα θύματα. Εἶταν ἓνα δίπατο σπίτι, κι ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ σπίτι, στὸ κατώγι, φούρνος. Τὸ μεγάλο τὸ σπίτι τὸ πλαγινὸ ἔπεσε στὸ χαμηλότερο· τόσο μεγάλες εἶταν οἱ πέτρες, ποῦ γκρεμίσανε τὸ σπίτι, τὴ στέγη, τὰ δυὸ πατώματα καὶ φτάσανε ὡς τὰ κάτω κάτω στὸ φούρνο. Οἱ ἀμοιβαῖοι τοῖχοι τόσο ἀνοιχτήκανε ποῦ ἢ μιὰ φαμελιά μὲ τὴν ἄλλη βλέπόνταν· τὰ δυὸ σπίτια γενήκανε ἓνα. Σπάγει ὁ ἀσδέστης κ' ἔτσι καταστρέφονται τὰ ντουβάρια. Τὰ σκισίματα πάνε μὲ τὸ σεισμό· ὁ σεισμός ῥίχνει τὸν πλαγήσιο ἢ τὸν ἀντικρήσιο τὸν τοῖχο, κατὰ πῶς εἶναι τὸ κλόνισμα, ἢ πλαγήσιο ἢ ἀντικρήσιο πρὸς τὸ σπίτι. Κι ὅταν περάση, τὰ παραθύρια οὔτε ἀνοίγουνε οὔτε κλειοῦνε καλά· σφηνώνουνε. Τάρμαρια ἀνοίγουνε μοναχά τους· οἱ πόρτες τρίζουνε καὶ θέλει δύναμη ν' ἀνοίξῃς τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ σου, νὰ βγῆς ὄξω.

Μᾶς ἄλεσε ὁ σεισμός οὔλο μας τὸ χωριό. Ἐμοιάζε σὰ χώρα κουρσεμένη. Μᾶς ῥήμαξε, ξεβρίζωσε τὶς ἐκκλησιές, κομματίασε τὰ παλάτια, κουρέλιασε τὰ περιβόλια, πέταξε τὶς βιβλιοθήκες. Μὰ καὶ νᾶπαθε μιὰ στιγμή, δὲν ἔπαθε ὁ κίντυνος· τὰ σοκάκια γέμιζαν πέτρες καὶ δὲν μπορούσε κανεὶς νὰ περάσῃ· ἓνας χωρικὸς μὲ τὸ γιό του διάβαινε ἀπὸ τὸ στενὸ καὶ τὸν πλάκωσε μιὰ πέτρα κρεμάμενη. Ὅλοι στὸ ποδάρι· λειτουργίες, προσεφκές, τάματα μέρα νύχτα. Μεταφέρνανε τὶς εἰκόνες, τὶς ἀβρωστημένες τὶς Παναγιές. Ὁ λαὸς γονατοῦσε. Σέρνονταν οἱ λαθωμένοι στοὺς δρόμους καὶ παρακαλοῦσαν. Τί θὰ μᾶς ἔρθῃ ἀκόμα; Κανεὶς ὅμως δὲ στοχάζονταν, ὅπως τυχαίνει κάποτε σὲ τέτοια περίσταση, νὰ ὠφελῆθῃ ἀπὸ τὸ δυστύχημα τῶν ἄλλωνῶνε, νὰ κλέψῃ, νὰ χαρῆ τὴ λίγη του τὴ ζωὴ· ὁ φόβος μᾶς σήκωσε ὀλουνοὺς μας κάθε ὄρεξη, κάθε πόθο ἀπὸ τὴν ψυχὴ· μᾶς σκότωσε τὸ κουράγιο. Ὄντας τὸ πόδι σου δὲν ξέρει ποῦ νὰ πατήσῃ καὶ σοῦ φέβγει τὸ χῶμα, φονιάς δὲ συλλογείσαι.

Τὸ βράδυ ἄρχισε πάλι ὁ σεισμός καὶ βᾶσταξε ὅλη τὴ νύχτα, ὡς που νὰ μὴν ἀπομεί-

νῆ πέτρα πάνω σὲ πέτρα. Μὲ τὸ λιόγευμα κουβάλησαν ὅλοι στοὺς δρόμους· ποιὸς ἓνα πάπλωμα, ποιὸς ἓνα στρώμα. Φτειάνανε γρήγορα καλύβες χαμηλές χαμηλές μὲ δυὸ ξύλα κ' ἓνα σκέπασμα ἀπὸ παννί· τέντες γύρω γύρω· μπαίναμε καὶ βγαίναμε σὰν τᾶρ-κουδάκια. Ἄλλος χώθηκε στὸ κατώγι· ἄλλος στάχουρι· ἄλλος τράβηξε τὰμάξι του, κάθισε μέσα καὶ πρόσμεναν ὅλοι. Δὲν ἤξεραν ἀκόμη τί θὰ γίνῃ κι ἂν τέλειωσε ἢ ὄχι τὸ κακό, γιατί γελοῦσε ὁ οὐρανὸς καὶ φαίνονταν ἡσυχία παντοῦ. Δὲν τολμούσανε μήτε νὰ βγάλουνε μιλιὰ. Ἄξαφνα τράνταξε ἡ γῆς. Ἀποσβύστηκε τὸ φῶς, ὅπου εἶχαν ἀναμμένο, ἀπὸ τὴν ταραχὴ. Πετάχτηκαν οἱ φωνές. Τίποτα δὲ φελοῦσε· πῆρε ἢ μπόρα τὶς καλύβες, τὶς τέντες καὶ τὰμάξια· ἄθρωπος δὲν ἔμεινε ζωντανὸς καὶ βούλιαξαν ὅλα τὰ σπίτια. Καὶ σὰν πέθαναν ὅλοι κ' ἔπεσαν ὅλα μὲ τὸ γκρεμῆσι τὸ φοβερό, χαμογέλαε ἡ ἀνοιξη τὴν ἄλλη μέρα καὶ μυροδόλααν οἱ πασκαλιές. Τὴ νύχτα τὴν ἴδια τοῦ σειμοῦ ξάστερος ὁ οὐρανὸς καὶ φεγγαρογιωμισιά, μόνο ποῦ γύρω γύρω τὸ φεγγάρι εἶχε κύκλο μεγάλο.

Ἀπὸ τὴν κεριακὴ τὸ πρωτὶ, ἄμα χάραξε, ὁ Γιαννίρης ἔτρεξε πρὸς τὸ κορφοβούνι. Νόμιζε πῶς θ' ἀνεβῆ γιὰ μισὴ ὥρα! Ποῦ μισὴ ὥρα; Τοῦ χρειάστηκε ὥρα σωστή, μόλις γιὰ νὰ βγῆ ἀπὸ τὴ χώρα. Ὁ Ἀσήμης, ὅτι ἔννοιωσε τὸ σεισμό, πετάχτηκε στοῦ Γιαννίρη κ' ἤθελε νὰ τὸν ὀρμηνέψῃ πῶς κι ἀπὸ ποῦ νὰ περάσῃ, ποῦ ἤξερε τὰ κατατόπια. Ἐφυγαν ἀπὸ τὸ κιόσκι γοργὰ γοργὰ, μὰ τοὺς κοσκίνιζε καὶ δὲν μπορούσαν νὰ πάνε μπρὸς· ὡς που νὰ πάψῃ τὸ δόνημα ἔκαμε δυὸ βήματα καὶ πῆγε τὸ Γιαννίρη στὸ σπίτι πᾶχτιζε· δὲν εἶχε ἀκόμη βαλμένο τὸ πρῶτο πάτωμα κ' ἔτσι δὲ φοβούνταν νὰ πέσῃ, ἀφοῦ εἶταν οἱ τοῖχοι ξέσκεποι καὶ δίχως τράβες. Ὁ Ἀσήμης ἔλεγε πῶς καλῆτερο χτίριο δὲν ὑπάρχει ἀπὸ τὸ παλάτι του, ποῦ εἶχε μάλιστα κ' ὑπόγι· τὴν πόρτα τὴ μαρμαρένια, μὲ τὰ μάρμαρα τὰ περαστὰ ἀπὸ πάνω καὶ μὲ τὰ ξύλινα προσωρινὰ τὰ θυρόφυλλα, τὴ θάρροῦσε πῶς εἶταν ἀκλόνηστη κι ἀχάλαστη· θέλησε ν' ἀνοίξῃ τὰ ξύλινα τὰ θυρόφυλλα, νὰ μπῆ μέσα μὲ τὸ Γιαννίρη, ποῦ δὲν εἶχε κίδυνο· πάει ν' ἀνοίξῃ, ὁ σεισμός σφάληξε τὴν πόρτα, δὲν μπορούσε νὰ τὴν ἀνοίξῃ ὁ Ἀσήμης. Εἶδε ἄξαφνα πῶς σα-

λέβουν καὶ τὰ μάρμαρα στὸ πανωπόρτι. Κατάλαβε. Τὸ χέρι του ἔγινε σίδερο κ' ἔδωσε μιὰ μπουλιά στὰ ξυλόφυλλα ποῦ τ'ἄσπασε μονομιᾶς· μάνι μάνι ἔσπρωξε μέσα τὸ Γιαννίρη καὶ τοῦ φώναξε·

— «Τρέχα! τρέχα!»

Ἀνάσανε ὁ Ἀσήμης ποῦ γλύτωσε ὁ ἀφέντης—ὁ πατέρας. Ὁ ἴδιος ὁμοῦς στάθηκε μιὰ στιγμή ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν πόρτα τὴν ἀκλόνηστη καὶ τὴν ἀχάλαστη, νὰ δῆ τί γίνεται· σάλεθαν ὀλοένα τὰ μάρμαρα. Ὁ δύστηνος εἶχε τὴν ἰδέα πῶς τέτοιο χτίριο δὲν πέφτει· τ'ἄχασε. Καὶ δὲν τοῦ βαστοῦσε ἡ καρδιά νὰ φύγῃ· κοίταζε κοίταζε τὰ μάρμαρα τὰ περαστά· ξακόλλησε τὸνα ἀπὸ τ'ἄλλο, ῥοβόλησε· ἔπεσαν ἀπὸ πάνω οἱ πέτρες καὶ τὸν πλάκωσαν, ποῦ ἀνάπνευγε ἀκόμα, ὅταν τονὲ βρῆκαν κι ὄλοι πήγανε καὶ τραβοῦσανε τίς πέτρες. Τοῦ κάκου. Ἐσπασαν ὡς καὶ τὰ θεμέλια καὶ ῥάϊσε τὸ κατώγι. Τοὺς ἔρριξε ὄλους μέσα ὁ σεισμός, σὰν τὰ πρόβια στὸ μακελλεῖο νὰ τοὺς σφάξῃ. Κ' ἔτσι πάει ὁ Ἀσήμης ὁ κακομοίρης. Ὁ Θεὸς τὴν ψυχὴ του τὴν ἀσημένια!

Ὁ Γιαννίρης, ὅτι ἐννοίωσε τὰ θεμέλια ποῦ τρίζουν, πήδηξε μιὰ σὰν τὸ λάφι καὶ βρέθηκε στὸ μπαξεδάκι τοῦ γέρου τοῦ μακαρίτη. Πρόσμενε τὸν Ἀσήμη· δὲν ἔρχουταν· τράβηξε γρήγορα πρὸς τὸ βουνό. Βάδιζε καὶ τοῦ κόβουνταν τὰ γόνατα· τὸν ξάπλωνε χάμου ὁ σεισμός· σηκώνουνταν κ' ἔτρεχε ὅσο μπορούσε. Νὰ προφτάσῃ! νὰ προφτάσῃ! Τὸν παράδερνε ὁ πόνος. Τὴ Μυρριάνα! τὴ Μυρριάνα! Ἡ θέληση δύναμη γεννᾷ καὶ μεγάλωνε μεγάλωνε μέσα του ἡ δύναμή του. Εἶτανε τώρα στὸν κάμπο. Τὰ δέντρα γέρνανε· τὰ κλωνάρια τονὲ χτύπαγαν καταπρόσωπα. Σὲ μιὰ κορφοῦλα, τὰμπέλια σὰν κύματα κουνιοῦνταν κι ἀπὸ μακριὰ ἔλεγε πῶς ἔρχεται καὶ προχωροῦσε ἡ πρᾶσινάδα.

Κατώρθωσε νὰ σιμώσῃ ὁ Γιαννίρης στὴν πρώτη ῥαχοῦλα παράπλευρα ἀπὸ τὸ κορφοβούνι. Πῆγε νὰ πατήσῃ· ἀνοιξε τὸ χῶμα κ' ἕνα ποτάμι θολό, ἄσπρο σὰν τὸ γάλα, χύθηκε στὸν κάμπο μὲ νερὰ φλογισμένα. Μὲ τὴ σκόνη ποῦ σηκώθηκε ἀμέσως, δὲν ἔβλεπε μήτε τὸ φάρδος τοῦ ποταμοῦ. Ἐκανε κουράγιο καὶ δίχως νὰ ξέρῃ ποῦ θὰ πέσῃ, στὸ ποτάμι μέσα ἢ κατάντικρυ στὸ χῶμα, πήδηξε ἀλάργα. Διαλύθηκε ἡ σκόνη καὶ φάρ-

δαινε φάρδαινε τὸ ποτάμι· ἀν ἄργοῦσε δεφτερόλεπτο, ἢ θὰ πνιγότανε ἢ δὲ περνοῦσε πέρα.

Ἀνέβαινε τώρα πρὸς τὴ ῥαχοῦλα. Κατρακυλοῦσαν οἱ πέτρες ἀπὸ πάνω· ἔπεφταν ὄγκοι. Στὴ ῥαχοῦλα εἶταν ἕνα δάσος ἐλιές, σὰ στεφάνι γύρω γύρω στὴν κορφὴ. Τοῦ φάνηκε ἄξαφνα πῶς εἶδε τὴ Φταλοῦλα κατὰ γῆς, πεσμένη, μὲ τὰ χέρια τῆς ἀνασηκωμένα ποῦ βαστοῦσαν τὸ μωρό.

— «Ἀφέντη, ἀφέντη, τὸ παιδί μου! τὸ παιδί μου! Νὰ μ' ἀφήσῃς ἐμένα, δὲν μπορῶ, δὲν μπορῶ πιά!»

Τὴν εἶχε μιὰ πέτρα λαβωμένη κι ὄλο φώναζε·

— «Τὸ παιδί μου! τὸ παιδί μου!»

Τῆς τάρπαξε ἀπὸ τὰ χέρια ὁ Γιαννίρης. Κλονίζονταν ἡ ῥαχοῦλα ποῦ ἔλεγε νὰ γκρεμίσῃ.

— «Ἀφέντη! Ἀφέντη! Στὴ ζωὴ σου! Τὴν κερά μου!»

Ἡ ῥαχοῦλα μὲ τίς ἐλιές εἶταν ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ τὰ χεῖλι τῆς ῥαχοῦλας ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά φαγωμένο· ἀπὸ κάτω γκρεμνός. Ὅτι ἀπόσωσε τὸ λόγο τῆς ἡ Φταλοῦλα κ' ἔγειρε τὸ κεφάλι νὰ ξεψυχῆσῃ, σείστηκε ἡ γῆς. Λὲς κι ὁ σεισμός εἶχε νύχια· ἄρπαξε ἕνα κομμάτι ἀλάκαιρο χῶμα καὶ τὸ τράνταξε καὶ τὸ ῥίριξε στὸ γιαλό. Βρέθηκε ἡ ἐλιά ὀλομόναχη στὸ γιαλό μὲ τὸ χῶμα κι ἀκόμη καὶ τώρα στέκεται στὸ ἴδιο τὸ μέρος. Ὁ σεισμός ὄλα μαζί τὰ συνεπῆρε μὲ τίς ῥίζες τῆς ἐλιάς ποῦ εἶτανε μεγάλες, καὶ μὲ τὴ Φταλοῦλα τὴν κακόμοιρη ποῦ κοιμοῦνταν πιά τὸν ὑπνο τὸν αἰώνιο. Μνημα χαριτωμένο γιὰ τέτοιο λουλουδάκι!

Ἡ ἀγάπη τὸν ἔφερε τὸ Γιαννίρη ἴσια μὲ τὸ δισκάρι τοῦ βουνιοῦ τὸ ξεστρογγυλωμένο. Μόλις ἀπόθεσε σὲ μιὰ γωνίτσα, ἀπὸ κάτω ἀπὸ μιὰ δάφνη μυρωδάτη, τὸ παιδί τοῦ Ἀσήμη καὶ τῆς Φταλοῦλας, καὶ μιὰ βροντή, πιδ τρομερὴ ἀπ' ὄλες τίς βροντὲς συνάμα, ἀκούστηκε πέρα γιὰ πέρα, ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη στὴν ἄλληνα τοῦ Νησιοῦ. Τὸ ποτάμι ἐκεῖνο ποῦ κόντεψε ὁ Γιαννίρης νὰ πνιγῇ, φούσκωσε, φούσκωσε κ' ἔγινε θάλασσα· ῥάγισαν τὰ βουνὰ κι ἄξαφνα τὸ κορφοβούνι ἀπόμεινε μοναχό του, χῶρια ἀπὸ τίς ῥαχοῦλες, χῶρια ἀπ' ὄλο τὸ Νησί. Ἐμοιαξε μιὰ στιγμή σὰ νὰ πλέχῃ στὰ κύματα μέσα, πρὸς τὸ πέλαο πέρα πέρα, λὲς κ' ἡ γῆς μας ἀφτή, στὰ τέ-

λια τέλια, σπασμένη κι ἀφανισμένη και κα-
πνισμένη, ἔβριχνε ἄξαφνα πρὸς τᾶπειρο ἀ-
πάνω ἀπάνω μιὰν ἀθάνατὴ της κομματιά.
Στὴν ἴδια τὴ στιγμῇ, ὅσο βρόνταε κάτω ὁ
σεισμός κι ὁ κόσμος ἀλάκαιρος χαλνοῦσε, μιὰ
γαλήνη, μιὰ ἡσυχάδα ποῦ δέφτερη δὲν εἶ-
χε, ἀποτύλιζε, ἀπονάρκωνε, ἀπομεθοῦσε μὲ
χίλια χάρδια και μὲ χίλια φιλιά τὸ κορφο-
βούγι τὸ χαριτωμένο, ἀγαθωσύνη γεμάτο.
Ἄπομεθοῦσε ἀντάμα ἀλάκαιρη τὴν πλάση.
Ἐρχονταν, ἔρχονταν ἡ ἀγάπη κ' ἡ θά-
λασσα κι ὁ οὐρανὸς ἔσμιγαν τὰ γαλάζια
τους και τὰ σμαράγδια και χαιρέτααν τὴν
κόρη τὴν πανάγαθη. Κ' ἔλεγε ἡ θάλασσα
κ' ἔλεγε ὁ οὐρανὸς κ' ἔλεγε μαζί τους ἡ γίς·
Παρηγορηθῆτε! Ἐρχεται, ἔρχεται ἡ Ἀγά-
πη, ἔρχεται ἡ Παναιώνια.

Ἐτρεξε ὁ Γιαννίρης νὰ βρῆ τὴ Μυρριά-
να. Κοίτουσαν τὸ πλάσμα τὸ πανόμορφο ἀ-
πάνω στὸ δισκάρι τοῦ βουνοῦ τὸ ζεστρογ-
γυλωμένο κ' ἔμοιαζε σὰν πεθαμμένη. Ἄχ!
τί νυχτιὰ και τί μέρα εἶταν ἡ νυχτιὰ κ' εἶ-
ταν ἡ μέρα ποῦ πρόσμενε τὸ Γιαννίρη! Και
τί δὲν ἔβαλε μὲ τὸ νοῦ της και τί δὲ συλλο-
γίστηκε; Τὸν ὄρκο της, τὸ φεβγομὸ του, τὴ
Βέρσα. Θὰ τὸν ξαναδῆ; τὴν ἀγαπᾷ; ἢ δὲν
τὴν ἀγαπᾷ και τέλειωσαν πιά ὄλα; Ἄχ!
θὰ ξανάρθη, θὰ ξανάρθη ἄραγες ποτέ; ὁ
Ἀγαπημένος;

Πῆγε πλάγι της σιγὰ σιγὰ, λὲς και τὴν
ξύπνησε, μόνο ποῦ τῆς ἀγγίξε τὸ μαβρόμαλ-
λό της τὸ κεφαλάκι. Ἄνοιξε τὰ μάτια της
τὰ γαλανὰ και τὸν κοίταξε. Θολώθηκαν τὰ
σιγανὰ τὰ νερά τους. Στὰ νερά τους τὰ σι-
γανὰ ζωντάνεψε τὸνειρο τῆς Ἀγάπης.

Σηκώθηκε μονομιᾶς κ' ἔπεσε στὴν ἀγκα-
λιά του·

— «Ἐσύ μου, Ἐσύ, ἀλήθεια ἐσύ εἶσαι;
Και μὲ λυπήθηκες; Και μ' ἀγαπᾷς; Ἐ-
λα! Ἐλα!»

Ἄσυλλόγιστοι, ἀσυλλόγιστοι πιά τώρα

κ' οἱ δύο τους! Τοῦ χάρδεβε τὸ πρόσωπο,
τοῦ ἔπιανε τὰ χέρια, τοῦ τὰ φιλοῦσε, ἀγγι-
ζε τὰ ματόκλαδά του, ἀκουμποῦσε στὸν κόρ-
φο του τὸ κεφαλάκι της τὸ χαριτωμένο και
τὸ πάναγνο τὸ πλάσμα, τὸ γλυκόλαλο, τοῦ
φιθύριζε ἀγάλια ἀγάλια, ποῦ θεότρελλη
χαρὰ τοὺς συνεπῆρε και τὰ μάτια τους δα-
κρίσανε·

— «Ὅχι! ὄχι! ὄρκο δὲν ἔκανα ποτέ μου!
Και τὸ πιστεψες πῶς δὲ σ' ἀγαπῶ; Κι ἂν
ἔκαμα ὄρκο ποτέ μου, ὄλα, ὄλα γιὰ Σένα τὰ
πατῶ, Ἐσύ μου Ἐσύ».

Και τῆς φίλησε τὰ μάτια τὰ οὐρανόφει-
γα. Και τῆς ἀποφίλησε τότες τῆς καρδιάς
της τὴν καλοσύνη, τοῦ νοῦ της τὴν ἀχτιδιά,
τὸ λούλουδο τῆς ὁμορφιάς της. Και τοὺς
φαίνονταν ἄξαφνα και τοὺς δύο πῶς ὁ κό-
σμος ὄλος, πῶς ἡ θάλασσα κι ὁ οὐρανὸς και
μαζί τους ἡ γίς εἶταν ἓνα κύμα, κύμα πε-
λώριο, γιγαντωμένο κύμα τῆς ἀγάπης ποῦ
ἔπλεχαν οἱ δύο τους ἀγκαλιασμένοι, ὡς που
νὰ τοὺς φέρῃ τὸ κύμα στὴν ἀκρογιαλιά τὴν
πανάγαθη, τὴν πανάγια τῆς αἰωνιότητος
τὴν ἀκρογιαλιά, σφιγμένες οἱ ψυχές τους, τὰ
χείλη τους πλεγμένα μὲ τὸ φιλι τὸ παν-
αιώνιο.

.....

Ἐζησαν ἀκόμη ἕξι ἑπτὰ μέρες ἀγκαλια-
σμένοι. Πέθανε πρώτη ἡ Μυρριάνα. Τὸν Ὀ-
χτώβρη, δηλαδή δύο χρόνια, μέρα γιὰ μέ-
ρα, ἀφότου ἦρθε στὸ Νησί μας, πέθανε κι ὁ
Γιαννίρης. Ἀκουμπισμένος στὸ μνήμα τῆς
Μυρριάνας, ἔλεγε ὡς τὴν ὕστερη τὴν ὥρα,
πῶς ἡ ἀγάπη και βασανισμένη νὰ εἶναι,
πάντα σοῦ φαίνεται πιὸ μεγάλη κι ἀπὸ τὴν
πιὸ καλότυχη τὴ δόξα και πῶς ἔννοιωσε
ζωὴ τί θὰ πῆ και πῶς μέσα στὴν καρδιά
του ἀποψύχησε κάθε πόθος και πῶς ἀποσώ-
θηκαν ὄλα μὲ τᾶθάνατο φιλι τῆς ἀγάπης
στῆς Μυρριάνας τὴν ἀγκαλιά.

ΑΠΟ ΤΟΝ "ΙΣΚΙΟ ΤΟΥ ΠΛΑΤΑΝΟΥ,,

Ο ΕΛΛΗΝΟΕΛΒΕΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ἀφιερώνεται τῆς Ἐβγενίας Ζωγράφου.

Ἐκεῖνος ὁ φοβερός, ὁ ἀπροσμόνητος, ὁ πρωτότυπος πόλεμος ποὺ ἀκολούθησε στὰ χίλια ἑννιακόσια πενήντα, μεταξύ Ἑλλάδας καὶ Ἑλβετίας, ἂν καὶ περιδόητος, ἔμεινε ἀκόμη ἀδήγητος. Δὲν ξέρουμε μάλιστα οἱ περισσότεροι ποῖο νὰ στάθηκε τὸ πρῶτο αἶτιο. Ἐγὼ ἐκεῖ βρέθηκα τότε καὶ ἔτσι τὸ ξέρω, νὰ σὰς τὸ πῶ.

Λοιπὸν, τὴν τριακοστὴ πρώτη τοῦ Ἁη Δημήτρη, χίλια ἑννιακόσια σαράντα τέσσερα, μέρα πέμτη—ἐπειδὴ τόντις μιὰ πέμτη ἔπεφτε ἢ τριακοστὴ πρώτη—τὸ μεσημέρι, στὶς δώδεκα πῶντο, ἓνας νέος διπλωμάτης Ῥωμιός, ὁ Καφτανόπουλος, ἔφευγε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα μὲ τὸ τραῖνο τῆς Πάτρας, ὅπου ἔφτανε τὸ βράδι. Μπαρκαρίζότανε ἀμέσως γιὰ τοὺς Κορφοὺς καὶ ἀπὸ κεῖ, τὴν πρώτη τοῦ Σποριᾶ, παρασκεδῆ, γιὰ τὸ Μπρίντιζι. Στὸ Μπρίντιζι κατέβαινε στὶς τέσσερις ἡμισὺ τὸ πρωῖ, δυὸ τοῦ Σποριᾶ, σάββατο, ἔπαιρνε μισὴ ὥρα ὑστερώτερα τὸ σιδηρόδρομο ποὺ ἀνεβαίνει τὸ ραχοκόκκαλο τῆς Ἰταλίας, προγεμάτιζε στὴ Φότζια, δειπνοῦσε στὴν Ἀγκώνα, ἔπινε καφέ μὲ γάλα στὸ Μιλάνο, τὴν ἀδριανή, κεριακή, τρεῖς τοῦ Σποριᾶ, καὶ τὴν ἴδια μέρα, κεριακή, τρεῖς—μέρα ποὺ μᾶς τὰ χάλασε ὅλα—τὸ μεσημέρι, ἔφαγε στὴ λοκάντα τοῦ σταθμοῦ, στὰ σύνορα τῆς Ἑλβετίας. Ἐννοεῖται πὼς ξακολούθησε τὸ δρόμο σὲ βαγόνια ἑλβετικά.

Ἐγὼ ταξίδεβα μαζί του. Μὰ δὲν εἶχαμε ἀκόμη γνωριστῆ. Ποῦ γιὰ γνωριμίες ἢ ψυχὴ μου; Εἴμουμε ἀναποδογυρισμένοι, ζαλισμένοι ἀπὸ τὸν πόνο τὸν περίσσιο. Εἶχα, ἴσια ἴσια τὶς τριάντα μιὰ τοῦ Ἁη Δημήτρη, ἀποχαιρετήσῃ τὴν ἀγάπη μου τὴ μεγάλη. Τὰ μάτια μου βουρκωμένα καὶ τὰ κρατοῦσα σφαλοχτά, νὰ μὴ βλέπω τὸν γκρίζο, τὸ συνεφιασμένο τὸν οὐρανὸ, ποὺ ἄμα τὸν ἔβλεπα, μὲ πνίγανε τὰ δάκρια. Ἐρχόμουνε ἀπὸ τὴ χώρα τοῦ ἡλίου καὶ τῆς φεγγολογίας τὸν οὐρανὸ μας ἀκόμη προσπαθοῦσα μέσα μου νὰ γνάντεψω, ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὰ βλέφαρά μου τὰ κλειστά. Δὲν ἤξερα πὼς θὰ τὸ καταφέρω νὰντέξω ἐκεῖ ἀπάνω στὴ Δύση, ὅπου τὸ φῶς τὸ λιγιστὸ αἰώνια θὰ μοῦ θύμιζε τὴ στιγμή τοῦ μισεμοῦ, σὰν εἶδα

γύρω μου ὅλα τὰ πράματα νὰ λιγιστέβουνε λές, νὰ χάνουνται, μαζί μὲ τὴν καρδιά μου, ποὺ καὶ δάφτη μοῦ λιγιστέβει καὶ ὅλο μοῦ λιγιστέβει μέσα μου. Ἐπρεπε νὰ μείνω ἕξη μῆνες στὴ Λόντρα, ὥσπου νὰ ποτελειώσω μιὰ ἐργασία στὸ Βρεταννικὸ Μουσεῖο, ποὺ εἶχα ἐντολὴ καὶ ἀποστολὴ ἀπὸ τὸ Ἐθνικὸ Πανεπιστήμιο—βλέπετε τί προκομμένο πιά σὲ κείνη τὴν ἐποχὴ—νὰ τὴν περατώσω, γιὰ κάτι κείμενα δημοτικὰ τοῦ μεσαιῶνα. Καὶ τότες μόνο τὰ μάτια τῆς νὰ ξαναδιῶ! Τί θὰ γινόμενε στὸ μεταξύ; Τρόμαζα μὲ τοὺς τόπους τοὺς ἀπόμακρους, ποὺ ἔτσι βρισκόμουνε ξαφνικά σὰν παραδοσμένοι στὴν βάρβαρη τὴν ἐξουσία τους. Ὁ Γκοττάρντος ἐκεῖνος, ὁ πληχτικός, ὁ ἀνυπόφορος, ὁ πελώριος, μὲ τὰ τουνέλλα τοῦ τὰμέτρητα, μὲ τρέλαινε. Βου νὰ εἶναι ἀφτά; Κάτι ἀπελέκητα, καμπούρικα πράματα, χοντρά, πρόστυχα, ποὺ σὰ νὰ πέσανε ἀπὸ δὲν ξέρω ποῦ, χωρὶς νὰ βροῦνε τὸν τρόπο νὰ βολεφτοῦνε, νὰ στρωθοῦνε καὶ νὰ στρώσουνε, νὰ σοῦ πάρουνε, ἀδερφέ, μιὰ μορφὴ. Ὅγκοι ἄμορφοι καὶ ἀξεστοὶ καὶ ἀγραμμοὶ. Ποῦ οἱ γραμμὲς οἱ δικές μας; Ποῦ οἱ κορφοῦλες οἱ χαριτωμένες τῆς Ἀττικῆς; Ποῦ τὰ ξεστρογγυλωμένα μας τὰ βουναράκια τὰ μοναδικά; Νὰ τὰ θωρᾶς καὶ χαρούμενη ν' ἀναφτερώνεται στὰ στήθια σου ἢ ἀγάπη, γιὰ ν' ἀνεβαίνῃ γλυκὰ στὴν κορφὴ τους ἢ νὰ κάθεται εἰρηνεμένη στὶς πλαγιές τους. Καὶ τώρα, νὰ θωρᾶς τὸν καταραμένο τὸν Γκοττάρντο, ἐνῶ ἢ ἀγάπη στὰ σπλάχνα σου σπαρταρᾶ, σὰν τὸ πουλί, ποὺ πάει νὰ τὸ πλακώσῃ βράχος!

Ὁ κ. Καφτανόπουλος, ἀντίκρυ μου, στὴν ἀντίθετη γωνιά, ἐρωτεμένος σίγουρο πὼς δὲν ἔμοιαζε νὰ εἶναι. Δηλαδή, σφαλοῦσε τὰ μάτια του σὰν καὶ μένα, μὰ ἓνας κρότος ἀλαφρός, ρυθμικός, ἔδειχνε πὼς ὁ ἀνθρώπος δὲν τὰ κρατοῦσε σφαλοχτά γιὰ νὰ μὴ βλέπῃ τὸν Γκοττάρντο.

Ῥουχάλιζε.

Κρίμας ποὺ ἓνας ἀδιάκριτος ὑπάλληλος, ἔτσι, ξαφνικά, ἤρθε νὰ τοῦ κόψῃ τὸν ὕπνο του τὸ γλυκό. Ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ δουλέβανε οἱ ἑλβετικοὶ σιδηροδρόμοι, ὡς τὰ χί-

λια ἐννιακόσια σαράντα τέσσερα πού εἶχαμε, δὲν ἄλλαξε μήτε ἡ στολή, μήτε τὸ ὕφος, μήτε πὲς καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ ὑπάλληλου, πού εἶτανε ἀμαξάρχης, μπιλλιεττατζής, ὁδηγὸς τοῦ τραίνου, φτάνει ὁρεξὴ νάχης, μᾶς ἀραδιάζεις κι ἄλλα, ἐπειδὴ στὴν παινεμένη τὴν Ἑλλάδα μας, ἀκόμη καὶ στὰ χίλια ἐννιακόσια σαράντα τέσσερα, ξακολουθοῦσανε νὰ φτειάνουνε, γιὰ κάθε ἀνάγκη καινούργια, ὄρους ὅξω ἀπὸ τὴ ζωὴ παρμένους, πού ἀδύνατο ἢ ζωὴ νὰ τοὺς θυμᾶται δὲν τοὺς ἤξερε κανένας, ὕστερις ἀπὸ αἰῶνες μαθήματα καὶ σκλαβιά τῆς καθαρῆδουσας.

Ὁ τι ὄνομα λοιπὸν κι ἂν τοῦ δώσετε, ὁ λεγόμενος ἔμοιαζε ἀπαράλλαχτο ἰδιοκίνητο πού καμιὰ κρύφια μέσα του μηχανή, ἄμα τὴν κούρδιζες, τὸν ἔβαζε σὲ κίνηση. Τὸν κούρδιζε γιὰ τὴν ὥρα ἢ σωτηρία τῆς Ἑλβετίας, ἢ σὰν προτιμᾶτε, ὁ ὑπαλληλισμός. Ἔπρεπε νὰ περάσῃ νὰ διῆ ἂν εἶναι ὄλα σὲ τάξη, γιὰ τὸ καλὸ, γιὰ τὴν ἀσφάλεια, γιὰ τὴ φήμη τοῦ τόπου του. Μὲ τίς κοντές του τίς φαβορίτες, μὲ τὴ χοντρή του τὴ μύτη, μὲ τὴν κουμπωμένη ὡς τὸ πιγούνη του τσόχινη μάβρη φορεσιά, πού τὰ κουμπιά της γυαλίζανε ἀπὸ πάνω ἴσια μὲ κάτω καὶ πού στράφτανε τὰ κόκκινά της τὰ γαλόνια, μὲ τὴν κασκέττα του καὶ τὰ στιβάλια του σὰν προῦσος στρατιώτης, ἴσιος, ἀλύγιστος, καὶ πάντα κουρδισμένος, σήκωσε τὰ πέντε δεξιὰ του δάχτυλα πρὸς τὴν κασκέττα του, πειθαρχικά, νὰ χαιρετήσῃ μ' ὄλο τὸ σέβας ἕναν ταξιδιώτη πρώτης τάξης, μοῦ γύρεψε τὸ μπιλλιέττο μου, τοῦ τῶδειξα, κοίταξε στὰ πλεμάτια τὰ μπαουλάκια μου, τί λογιῆς εἶναι. Μὰ ἐγὼ πού δὲν ἤθελα οὔτε ὀμιλίες οὔτε σκοτούρες, ἴσια ἴσια ἐκείνη τὴ στιγμή, προτοῦ ξετάσῃ τίποτις, τοῦ ἔβαλα στὴ φούχτα δυὸ φράγκα, κι ἀφτὸς πάλε, μὲ τὸ ἴδιο κούρδισμα, τᾶβαλε στὴν τζέπη του.

Ἐπειτα προχώρησε πρὸς τὸν κοιμισμένον. Τὸν ξύπνησε ἀλύπητα. Ὁ δύστυχος ἀνοιξε τὰ μάτια του· ξεδίπλωσε τὸ μπιλλιέττο του πού τὸ εἶχε τυλιγμένο στὴν ἀπόδειξη τὴ χάρτινη γιὰ τὰ μπαγάλια, τὴν ξανατύλιξε μὲ τὸ μπιλλιέττο στὴ μέση, βολέφτηκε στὴ γωνιά του καὶ δώστου κοιμήσι.

Κοντοστάθηκε ἡ μηχανή, δηλαδή ὁ ὑπάλληλος, σὰ νὰ πρόσμενε κάτι. Μήτε κάτι ἔφεξε μήτε διάολος. Κοίταξε δέφτερη φορὰ πρὸς τὰ πλεμάτια. Πῆρε τὸ μάτι του μιὰ

βαλίτσα κίτρινη καὶ μακρούτσιχη.

Χαιρέτησε μὲ τὴν κασκέττα·

— « Δικὴ σας, εἶναι, Κύριε, ἡ βαλίτσα; »

— « Δικὴ μου, βέβαια », τοῦ ἀποκρίθηκε μαχμουρλίδικα ὁ Καφτανόπουλος, καὶ τοῦ γύρισε τὴ ράχη.

Μὲ ἡσυχία μεγάλη, μὲ εἰρήνη πού νὰ πῆς—ἂν καὶ τὸ κίνημά του ἔμελλε νὰ μᾶς φέρῃ τὸν πόλεμο—τράβηξε ὁ Ἑλβετὸς ἀπὸ τὸ γελέκι του ἕνα μέτρο, κατέβασε τὴ βαλίτσα, δίχως νὰ ζητήσῃ ἄδεια καμιὰ, τὴ μέτρησε, ξανάβαλε τὸ μέτρο στὴν τζεπούλα του, μὰ δὲν ξανάβαλε στὴ θέση της τὴ βαλίτσα, πού τὴ βαστοῦσε καὶ δὲν ἔμοιαζε πρόθυμος διόλου νὰ τὴν ἀφήσῃ·

— « Δὲν ἔχει, τοῦ κάνει, τὸ νόμιμο μάκρος. Ἐπιτρέπονται πενήντα ἑκατοστόμετρα. Λογαριάζει ἀφτὴ πενήντα πέντε. Δὲν μπορεῖ νὰ μείνῃ ἐδῶ. Πρέπει νὰ τὴν πάω στὴν ἀποθήκη μὲ τὰ μπαγάλια, καὶ τὴν παίρνω μαζί μου. »

Ὁ κ. Καφτανόπουλος πιά εἶχε ξυπνήσει. Ἄναπετάχτηκε·

— « Πῶς τὸ εἶπες; Νὰ πάρῃς, νὰ πάρῃς μαζί σου τὴ βαλίτσα μου; Τῶν ἀδυνάτωνε τὸ ἀδύνατο! »

— « Καὶ γιατί, παρακάλῳ; »

— « Γιατί ἀπλὴ βαλίτσα δὲν εἶναι· εἶναι βαλίτσα διπλωματικὴ! »

Ὁ Θεὸς νὰ κατέβαινε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, νὰ πρόσταζε τῆς θάλασσας ὁ Θεός· « Μέχρι τούτου ἐλεύση, καὶ οὐχ ὑπερβήση », βέβαια πῶς δὲ θὰ τῶλεγε μὲ τὸ μεγαλεῖο πού τόνισε ὁ κ. Καφτανόπουλος τίς δυὸ λέξεις βαλίτσα διπλωματικὴ. Βαλίτσα διπλωματικὴ! Γιὰ στοχάσου το! Ἐκεῖ, στὴ βαλίτσα μέσα, εἶναι τὰ μυστικά του Κράτους. Κι ἂ δὲν εἶναι, δὲν πειράζει. Ἐπειδὴ, πρέπει νὰ ξέρουμε πῶς ἢ διπλωματικὴ βαλίτσα, πάντα βαλίτσα δὲν εἶναι. Μπορεῖ νὰναι ὅτι θέλεις, ἄξαφνα κάσσεξ ξύλινες μὲ σωρὸ ἐπιπλα ἢ ὅπως ἔτυχε κιόλας μιὰ φορὰ, μὲ πιάνο μέσα. Μιὰ κ' ἔχει τὴν ἐπίσημη σφραγίδα τῆς τάδε πρεσβείας ἢ τῆς ντόπιας κυβέρνησης, πάθει νὰ εἶναι κάσσα, γίνεται βαλίτσα. Ὅταν εἶναι πάλε καθαφτὸ βαλίτσα πέτσινη, χρησιμέθει τὸ περσότερο γιὰ τσιγάρα ἢ ποῦρα τῆς κοντραμπάντας. Ὁ διπλωμάτης πού ταξιδέθει μὲ τὴ βαλίτσα, ἔχει ἐννοεῖται τὸ δικαίωμα νὰ βάλῃ μέσα τὰ πουκάμισά του, τὰ τσουράπια του, τὰ

σώβρακά του, τὰ ξουράφια του καὶ τῆς ἐρωμένης του τὰ ραβασάκια. Ἡ βαλίτσα τοῦ κ. Καφτανόπουλου θαρρῶ πὼς τέτοια εἶχε, ὑποθέτω καὶ μπουκαλάκια μὲ ἀρώματα, γιατί μύριζε τρομερά. Καὶ τί πειράζει; Μήπως δὲν εἶναι πάντα βαλίτσα διπλωματική; Μυρωδάτη, ὅσο θέλεις, μὰ βαλίτσα.

Εἶχε σηκωθῆ ὀλόρθιος ὁ κ. Καφτανόπουλος καὶ ἀπλωνε τὸ χέρι, νὰ ξαναπιᾶσῃ τὸ φορτίο τὸ ἱερό.

— « Δὲ γίνεται, Κύριε ! »

— « Δὲ γίνεται ; ! » Θύμωγε, ἀναφτε ὁ κ. Καφτανόπουλος.

— « Κανονισμένο », τοῦ ἀποκρίθηκε ψυχρὰ ψυχρὰ ὁ ἄθρωπος. Σὲ λίγο πανάλαβε.

— « Πενήντα ἑκατοστόμετρα, ὄχι παραπάνω. » Κ' ἔφυγε ἤσυχα μὲ τὴ βαλίτσα. Ἐννοιωθες πὼς τοῦ κάκου. Τῆ μηχανὴ τοῦ τραίνου μποροῦσες ἴσως νὰ σταματήσῃς. Τῆ μηχανὴ τῆς ὑπαλληλίας, μήτε νὰ τὸ συλλογιστῆς.

— « Θὰ διῆς ! Θὰ διῆς ! Καὶ θὰ σοῦ κοστίσῃ ! Θὰ σοῦ κοστίσῃ γερά ! » φώναζε ὁ κ. Καφτανόπουλος, δηλαδὴ ὅτι φωνάζει κανεὶς, σὰ βλέπει πὼς δὲν μπορεῖ νὰ κάμῃ τίποτα παρὰ νὰ φωνάζῃ.

Ἐπειτα γυρίζει καὶ μὲ κοιτάζει. Δὲν εἶχαμε μιληθῆ ἀκόμη, μὲ γνώριζε ὅμως ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, πού μαζί ἀνεβήκαμε. Εἶχε ἀνάγκη νὰ ξεθυμάνῃ.

— « Πὼς σὰς φαίνεται ἀφτό, κύριε Ἀριστοτελίδη ; »

— « Ἀνάθεμάν τα καὶ τρεῖς ἀνάθεμάν τα ! »

— « Ὅριστε ; »

— « Μάλιστα ! Νὰ μὴν εἶτανε, δὲ θὰ εἶχαμε τέτοιους μπελάδες ! »

— « Ποιὰ νὰ μὴν εἶτανε ; »

— « Τὰ βουνά, καλέ ! »

Μὲ τήραξε τότες, σὰ νὰ εἶμουνε τρελός. Δὲν καταλάβαινε πὼς γιὰ μένα ἢ ἀνυπόφορη φασαρία, πὼς τοῦ ὑπάλληλου τὸ φέριμο ἐρχόντανε ὄξω ἀπὸ τὴν ὥρα τους, νὰ μὲ σκοτίσουνε, νὰ μὲ ταραξοῦνε στοῦ πόνου μου τὴ μοναξιά ἢ τὴν ἀπομόνωση, νὰ μ' ἀναγκάσουνε νὰ βλέπω τὸν Γκοττάρντο, πού τὸν καταριόμουνε ἄλλῃ μιά.

— « Τὰ βουνά ; » ῥώτησε.

— « Τὰ βουνά ! Ἡ ὀργὴ νὰ τὰ πάρῃ ! »

— « Νὰ πάρῃ μαζί ὀλη τὴν Ἑλβετία ! »

— « Κι ὀλους τοὺς σιδηροδρομικοὺς ὑπάλληλους ! »

— « Ἀκούτε κεῖ. Τόση ἀφτάδεια ! »

— « Καὶ τέτοια προσβολή ! Ἄτοπο, ἀδικο, ἀδύνατο νὰ μείνῃ ἀτιμώρητη ! »

— « Πὼς ὅμως ; Πὼς ; »

— « Δὲ βλέπω. Ἐνα ξέρω, πρέπει ἀναγτίλεχτα, νὰ βρεθῆ τρόπος, ἀφοῦ τονὲ φοβερίσατε κιόλας. Τὸ χρωστᾶτε καὶ στοὺν ἑαφτό σας. Εἶδεμῆ, θὰ πέσετε μικρός. Μαζί σας πέφτει μικρὸ καὶ τὸ ἔθνος ! »

— « Βέβαια ! Γιατί τάχα εἶμαστε κράτος δίχως μεγάλη δύναμη, πρέπει τώρα νὰρχουνται νὰ μᾶς ἀψηφοῦνε οἱ χοντρόπετσοι καὶ ἀνίδεοι ἀφτοί, νὰ μᾶς φτύνουνε στὴ μούρη, νὰ μᾶς κλέφτουνε τὶς διπλωματικές μας τὶς βαλίτσες ! Ἑλληνες εἶμαστε, Κύριοι ! »

— « Δὲν τὰ σηκώνουμε τὰ τέτοια ! »

Εἶμουνε ὄξω φρενῶ — πάντα ἐπειδὴ δὲ μοῦ ἀφινε ἡσυχία ἢ καταραμένη δουλειά. Θὰ ἤθελα ἐκεῖνη τὴ στιγμή, νὰ ξολοθρέψω τὸν Γκοττάρντο.

— « Ἄχ ! νὰ μποροῦσα ! » φώναζε ὁ Καφτανόπουλος, σφίγγοντας τὶς γροθιές του.

— « Μπορεῖτε ! »

— « Πὼς ; »

— « Ἰδού. Πρῶτα θὰπαιτήσετε νὰ πάψουνε τὸν ὑπάλληλο. Ἄ δὲν τὸν πάψουνε, πόλεμος ! Νέττα σκέττα. »

Ἐέσπασα πιά καὶ ξεστόμισα τὸ λόγο τὸν τρομερό. Πόλεμο ! Πόλεμο !

Σάστισε ὁ νέος μὲ τὸ ὕφος τὸ ἀποφασισμένο, τὸ βροντοχτύπητο πού τὸλεγα. Τώρα ὡς καὶ μπροστά μου πιά θὰπέφτε μικρός, ἀκόμη καὶ ἂν ὑποθέσουμε πὼς δὲν εἶχε ὄρεξη νὰ πάνε τὰ πράματα ὡς τὸ σημεῖο πού τοῦ τάφερνα, πού τοῦ τὰ σκουντοῦσα μὲ μιὰ λέξη. Τόντις τὸν ἔσπρωχνα, καιρὸ δὲν εἶχε οὔτε νὰ συλλογιστῆ οὔτε νὰ τραβηχτῆ, ἂν τοῦ περνοῦσε.

— « Νὰ σας ! Φτάσαμε στοὺ Μπάζελ. Νὰ κατεβῆτε ἀμέσως. Νὰ τρέξετε στοὺ προξενεῖο. Νὰ κάμετε τὴν ἀπαιτούμενη δήλωση, νὰ δώσουνε εἶδηση στὴν ἑλληνικὴ πρεσβεῖα στοὺ Μπέρν. Τίποτα ἢ πάψιμο ἢ πόλεμο ! »

— « Σὰς ἐφχαριστῶ ! Σὰς ἐφχαριστῶ πολὺ ! »

— « Νὰ πάρετε τὴ βαλίτσα ἐφτός, πού δὲν μπορεῖ τόση ὥρα νὰτιμάζεται μέσα στὰ πρόστυχα μπαγάλια ! »

— « Ἐχετε δίκιο. Ἐχετε δίκιο. Ἀπαραίτητο νὰ κατεβῶ ! »

Καὶ κατέβηκε, περήφανα, μὲ τὴ βαλίτσα

πιά στὸ χέρι, τὴ διπλωματική.

Οὐφ! Πῆρα τὴν ἀνάσα μου. Τὸν ξεφορτώθηκα κιόλας. Ἴσως ἀφτὸ νὰ γύρεβα. Ἐγὼ ἐννοεῖται ξακολούθησα ὡς τὴ Λόντρα. Καὶ στὸ δρόμο, κλειδωμένος στάπόδαθα τῆς ψυχῆς μου, νὰ ξεχάσω τὴ σκοτεινία τῆς Δύσης, ἀνακαλιόμουνε τὴν ἀγάπη μου τὴ γλυκειά, τὸ ἐσώψυχό μου τὸ φῶς.

Ἀφότου χωριστήκαμε ὁ κ. Καφτανόπουλος, καὶ γώ, δὲν μπόρεσα, φυσικά, νὰ παρακολουθήσω τὰ γεγονότα ὅπως τόκαμα ὡς τότες, καὶ δὲν εἶμαι σὲ θέση νὰ σᾶς τὰκριβολογήσω μὲ τίς ἴδιες λεφτομέρειες. Ἀγνοῶ, λόγου χάρη, τί ἀπόγινε ἀπὸ Μπάτζελ — πού μόνον ἓνας γάιδαρος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μᾶς τὸνομάσῃ Βασιλεία, γιὰ νὰ μᾶς δείξῃ τάχα τὴ μάθησή του, ἐκεῖ πού μᾶς δείχνει πολὺ περσότερα τὴν ἀπονέκρωση τῆς λογικῆς του, τὸ θάνατο κάθε ἱστορικῆς του νοημοσύνης, γιὰτὶ παντάπασι ἀδιάφορο ἀν ἀπὸ τὴ Βασιλεία ἐτυμολογίεται τὸ Μπάτζελ, ἀφοῦ βλέπουμε ἴσια ἴσια πὼς στὸν τύπο Μπάτζελ καταστάλαξε καὶ σώζεται ἡ Βασιλεία!

Ἐμένα τὸ χρέος μου εἶτανε, καθὼς σᾶς τόταξα στὴν ἀρχὴ τοῦ παραμυθιοῦ, νὰ σᾶς ξεσκεπάσω τὸ πρῶτο αἶτιο, νὰ σᾶς φανερώσω τὴν πηγὴ τοῦ πολέμου. Τὰποδέλοιπα γνωστά. Ὁ διάλογος πού σᾶς ἀνάφερα μεταξὺ μου καὶ τοῦ συνταξιδιώτη μου, σᾶς ψυχολόγησε κιόλας, ἀπὸ τὰ πρότερα, πὼς ἔμελλε νὰ ξετυλιχτοῦνε τὰ πράματα. Τὸ φιλότιμο τὸ ῥωμαϊκὸ ἀναψε, μάλιστα δταν ἡ ἑλβετικὴ δημοκρατία ἐπίσημα δήλωσε πὼς δὲν πάθει τὸν ὑπάλληλο. Τὴν ἀβριανή, ὅλες οἱ Ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες μιλοῦσανε πιά γιὰ τὴν ἀπαραίτητη ἔκρηξη τοῦ πολέμου. Πὼς τὸ ἐπεισόδιο τῆς βαλίτσας στάθηκε, ὅπως γράφανε, casus belli, δὲν τὸ ἀφισθητοῦσε κανένας. Τὸ πιὸ νόστιμο εἶναι πού τὸ κακὸ δὲν τόφερε, ὅπως εἶδατε, τὸ ἐπεισόδιο τῆς βαλίτσας καθαφτό, παρὰ μόνον τὰ δυὸ φράγκα πού ὁ διπλωμάτης δὲ στοχάστηκε νὰ δώσῃ τοῦ ὑπάλληλου. Ὑπάρχουνε πολέμοι, πού τοὺς προξενοῦνε πολὺ πιὸ ἀσήμαντα περιστατικά.

Ἐκεῖνο πού στὴν Ἀθήνα ἔκαμε τοὺς περσότερους νὰ φωνάζουνε Πόλεμο! πόλεμο, νὰ ῥητορέβουνε γιὰ τὸν πόλεμο σὲ χίλια δυὸ συλλαλητήρια, εἶναι πού τέτοιος πόλεμος, ἑλληνο-ἑλβετικός, ἀδύνατο νὰ γίνῃ. Ἔτσι τὸ νομίζανε τουλάχιστο πολλοὶ δικοὶ μας.

Ἔτσι τὸ νομίζανε κ' οἱ ἀγαθοὶ μας οἱ ἑλβετοί, πού χαχαχά! κι ὀλοένα γελοῦσανε, ἀπὸ τὴν ὥρα πού κόψαμε μαζί τους κάθε διπλωματικὴ σκέψη. Ἀλήθεια πού δὲ γελοῦσανε οἱ ξενοδόχοι. Ἀπαγορευμένο ἀπὸ τὴν κυβέρνησι σ' ὅποιονε εἶναι ὑπήκοος Ἕλληνας, νὰ πατήσῃ χῶμα ἑλβετικό. Κατσουφιάζανε καὶ κάμποσοι Ῥωμιοί, πού ἓνα ταξίδι, μιὰ περηγήση στὴν ἑλβετία τοὺς εἶναι τὸ ἄκρον ἄωτο τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὸ γλέντι τὸ ἀταίριαχτο. Οἱ φρόνιμοι μάλιστα λέγανε, πὼς πολὺ ἄτοπο νὰ κηρυχτῇ πόλεμος μὲ τὴν ἑλβετία, πού ἀπὸ τὸ Εἴκοσι ἓνα κιόλας φάνηκε τόσο φιλέλληνη.

Φιλέλληνη ὅσο θέλετε, ὄχι ὅμως ἑλληνογνώστρα δὲν ἤξερε τὸ Ῥωμιὸ πού ἄς ἀφήσουμε τὸ Εἴκοσι ἓνα, πολύτροπος εἶναι, μάτια μου, ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Ὀδυσσεά. Ἔπρεπε ἀπὸ τὸ φιλελληνισμό τῆς μάλιστα νὰ στοχαστῇ, πὼς ὁ ἴδιος ἄθρωπος πού χωρὶς τίποτα, χωρὶς παρὰ καὶ χωρὶς ὄπλο, σοῦ κατώρθωσε μιὰ πανάσταση, θὰ βρῇ τρόπο νὰ σοῦ σκαρώσῃ κ' ἓναν πόλεμο μὲ τὴν ἑλβετία. Τὰ θυμάστε δά; περιττὸ νὰ σᾶς τὰ πολυλογῶ, θὰ σᾶς τὰ συντομέψω, νὰ μὴ μὲ βαρεθῆτε.

Τὸ μεγάλο τὸ κατόρθωμα τοῦ Ῥωμιοῦ στὴν περίσταση, στάθηκε πού δὲ συλλογίστηκε οὔτε στιγμή, πού ἀψήφισε κιόλας τὸ ἐφκολώτερο μέσο, τὸ πιὸ χερόπιαστο, ἓνα μέσο πού ἓνα πρόστυχο, κοινὸ, μυαλὸ θὰ τὸ παραδεχότανε ἀμέσως, δηλαδὴ νάνεβῃ σ' ἀερόδατα κι ἀπὸ κεῖ ἀπάνω νὰ ρίχνῃ μπόμπες στοὺς ἑλβετοὺς. Διόλου. Ἐλεεινὸ, χεῖριστο μέσο. Πρῶτα, γιὰτὶ μπόμπες ἢ κουκούτσια στὰ βουνὰ ἐκεῖνα, τὸ ἴδιο. Ἐπειτα μὲ τὰερόδατα μπορούσε νὰ κατεβῇ κι ὁ ἑλβετὸς στὰγια χῶματα. Τότες, τί γίνεται ὁ Παρθενώνας; Ὅχι, ἔπρεπε νὰ κάμουμε τῆς ἑλβετίας ἓναν πόλεμο πού νὰ μὴν μπορέσῃ ἀφτὴ νὰ μᾶς τὸν κάμῃ. Καὶ τὸ ἀριστούργημα τοῦ Ῥωμιοῦ εἶτανε, πού ἀποφάσισε νὰ τῆς κάμῃ πόλεμο ναφτικό!

Καιρὸς τοῦ χρειάστηκε νὰ τὸ καταφέρῃ, ἀφοῦ στὰ χίλια ἐννιακόσια σαράντα τέσσερα, δυὸ μῆνες ὕστερις ἀπὸ τὴν τραγωδία τῆς βαλίτσας, τὰ δυὸ ἔθνη ἀνακαλέσανε τοὺς πρέσβηδές τους τὸ καθένα, καὶ μόνον στὰ χίλια ἐννιακόσια πενήντα, ἕξη χρόνια κατόπι, ἄρχισε ὁ πόλεμος, ἐκεῖ πού δὲν τὸν πρόσμενε κανένας. Τέτοιος ὁ Ῥωμιός. Ἀνα-

ποφάσιτος καὶ χασομεράς. Μὰ καιρὸ νὰ τοῦ δώσης κι ἔλα σοῦ τὰ καταφέρει. Βοήθησε κάμποσο τὸ Ῥωμιὸ καὶ ἡ ἀδιαφορία, πές, σὰν προτιμᾶς, ἡ καλοσύνη τοῦ Ἑλβετοῦ. Ποῦ νὰ τὸ κουνήσῃ ἀφτός; Οὔτε πῆγε ὁ γούς του σὲ ἀερόδατα καὶ μπόμπες. Δὲ βαριέστε; Μὲ τὴν Ἑλλάδα τώρα θὰ τὰ βάλῃ; Κολοκύθια. Τοὺς ἄφινε, λέει, νὰ κάνουνε τοὺς φωνακλάδες. Ὁ ἡσυχος, τίμιος, καὶ χοντρούτσικος Ἑλβετός, ἔδρισκε ἀφορμὴ νὰ γλεντίσῃ καὶ μᾶς ἐπαιρνε στὸ ψιλό. Ἔτσι δὲν παρατήρησε κάτι περίεργο πού ἀπὸ τὰ χίλια ἐννιακόσια σαράντα ὄχτω, ἀκολουθοῦσε στὰ σύνορα τῆς Ἑλβετίας· κάθε βδομάδα, κάθε δεκαπέντε μέρες, ξεφούρνιζε ὁ σιδερόδρομος κάτι Νέμτσους παράξενους, πού μιλοῦσαν ἀκόμη πιὸ παράξενα νέμτσικα, μὲ περρόυκες ξαθόχρωμες, μὲ ματογυᾶλια βαμμένα, κι ὄλοι τοὺς ἀφτοί, μὲ τὴ σειρά, κατεβαίνανε στὸ ἴδιο μέρος, κάπου σὲ μιὰν ἀκρογιαλιά τῆς Λίμνης τῆς Γενέθης. Ἀνάγκη νὰ σᾶς πῶ δὲν εἶναι πῶς οἱ Νέμτσοι μας Ῥωμιοί, Ῥωμιοί, φίλε μου, ἀπὸ τὸν πρῶτο στὸν στερνόνε, μαζὶ καμιά χιλιάδα νομάτοι. Ὁ μαργιόλος, ὁ κατεργαράκος, ὁ διαολεμένος ὁ Ῥωμιός, κοιτάξτε τί πῆγε καὶ στοχάστηκε. Θὰ τῶχετε ἀκουστὰ πῶς ἀκόμη καὶ στὰ παλιὰ τὰ χρόνια, στὰ χίλια ἐννιακόσια δέκα ἔντεκα, ξέρανε νὰ φτειάνουνε σπίτια, πού νὰ τὰ ποῦμε, ξεκομματιαστά. Δηλαδή, ἀντὶς νὰ εἶναι κάπως μονοκόμματα ἢ πιὸ σωστὰ νὰ βαστιοῦνται ἀναμεταξύ τους τὰ διάφορα κομμάτια, τοῖχοι, ταβάνια, πατώματα, σκάλες, μὲ καρφιά, μὲ τράβες, ἢ μὲ ἀσβέστη, βρήκανε σύστημα καινούργιο καὶ συναρμόζανε τὰ διάφορα κομμάτια μὲ τρόπο πού μπαίνανε τὸ ἓνα μέσα στᾶλλο, καθῶς, λόγου χάρη, τὰ διάφορα ξύλα μιᾶς βιβλιοθήκης. Ἔτσι, βολετό σου ἄξαφνα καὶ νὰ μεταφέρεις τὸ σπίτι σου μαζὶ σου, ὅπου πᾶς. Τὸ ξεκομματιαζες, ἔπειτα τὸ συγκομματιαζες καὶ τέλειωνε ἡ δουλειά. Ἐνας Ῥωμιός, τετραπέρατος, συλλογίστηκε ἀκόμη καλῆτερα νὰ κάμῃ ξεκομματιαστό, ψυχίτσα μου, θαρακωτό· γιὰ τοῦτο βάσταξε κιόλας ἕξη χρόνια, πού πολλὰ δὲν εἶναι, ἀπὸ τὰ σαράντα τέσσερα στὰ πενήντα. Δοιπὸν οἱ χίλιοι Ῥωμιοὶ πού τὸ στρώσανε σ' ἓναν ὄχτο τῆς Λίμνης, κουβαλοῦσανε ὁ καθένας εἴτε στὴν τζέπη του, εἴτε σὲ μιὰ βαλίτσα — νὰ σκάσης! — πού

δὲν ξεπερνοῦσε στὸ μάκρος τὰ πενήντα κανονισμένα ἑκατοστόμετρα, κουβαλοῦσανε ἀπὸ ἓνα κομμάτι τοῦ θαρακωτοῦ. Οἱ ἐρίφηδες! Φανταστήτε τί ἀλύπητη δουλειὰ πού σοῦ τὴν κατεβάσανε. Μιὰ νύχτα μονάχα τοὺς χρειάστηκε γιὰ νὰ συγκομματιάσουνε τὸ θαρακωτὸ καὶ ν' ἀγκυροβολήσουνε στὴ Λίμνη. Τότες ἄρχησε πιὰ τὸ κακό. Προτοῦ προφτάσουνε οἱ καημένοι Ἑλβετοὶ νὰ τρίψουνε τὰ μάτια τους, πού βλέπανε στὴ Λίμνη τους θαρακωτὰ, δώστου καὶ δώστου κανονιές. Κανονιές καὶ φωνές·

— «Θέλεις βαλίτσες; Νά σου βαλίτσες!»

— «Θέλεις Γκοττάρντους; Νά σου Γκοττάρντους, μωρέ!» Καὶ τοὺς πετοῦσανε κάτι μπάλλες, μάννα μου, σὰν τὰ βουνά τους.

Ἐννοεῖται, δὲν μπόρεσε, ὅπως ξέρετε, νὰ βαστάξῃ τέτοιος πόλεμος. Ἀναγκαστήκανε οἱ δικοὶ μας νὰ παραδοθοῦνε, ἀπὸ τὴν πείνα. Μὲ τὰ ψάρια τῆς Λίμνης δὲν ἔβγαινε προκοπὴ καὶ νὰ κατεβοῦνε μήτε λόγος. Τί τοὺς ἔμελε κιόλας; Δὲ βγαίνανε τάχα νικητάδες ἀφτοί; Κι ὅταν ὁ Ῥωμιὸς νικᾷ, γιὰ τίποτις ἄλλο δὲν τὸν κόφτει στὸν κόσμο. Οἱ Ἑλβετοὶ ὅμως σκυλιάσανε. Καλοὶ ἀθρῶποι, ὅσο δὲν τοὺς πειράζεις, ὅσο δὲν τοὺς πεισματώνεις. Μὰ τὸ παρακάμανε πιὰ οἱ δικοὶ μας! Κ' ἓνα τοὺς θύμωσε τοὺς Ἑλβετοὺς πιὸ πολὺ ἀπ' ἔλα, πού στὸν πυροβολισμό τοὺς ξεστομίζανε τόσα λόγια κακὰ γιὰ τὸν Γκοττάρντο. Δὲν τὸ σήκωνε τέτοιο πράμα τὸ φιλότιμό τους.

— «Σταθῆτε νὰ σᾶς μάθουμε!» εἶπανε.

Καὶ τόντις τοὺς μάθανε. Λυπητερὸ φοβερὰ στάθηκε τὸ θέαμα ἐκεῖνο πού ἡ ἀγάπη μου καὶ γὼ εἶδαμε, ὕστερις ἀπὸ τὸν πόλεμο, κατεβαίνοντας στὴν Ἑλλάδα καὶ περνώντας ἀπὸ τὸν Γκοττάρντο. Εἴμεστα πιὰ παντρεμένοι καὶ γυρίζαμε ἀπὸ μιὰ περήγηση στὴν Ἑβρώπη. Σ' ἓνα σταθμὸ, βλέπουμε ἄξαφνα ἓνα τραῖνο πού δὲν ξέρω γιατί, μοῦ χτύπησε ἀμέσως τὴν προσοχή μου. Ῥίχνω μιὰ ματιά. Βέβαια! Δὲ γελιοῦμαι. Εἶναι στὰ βαγόνια μέσα Ῥωμιοί, μόνο Ῥωμιοί. Ἀχ! τοὺς δυστυχισμένους! Σὲ τί χάλια πού τοὺς εἶδαμε! Λιγνοὺς, χλωμοὺς, κίτρινους, λιωμένους, ἀφανισμένους. Τέτοιος ὁ νόμος τοῦ πολέμου. Ὁ τι θέλεις κάνεις, σὰν ἔχεις τὴ δύναμη. Τί νὰ γίνῃ; Πλεροφορήθηκα καὶ μοῦ εἶπανε πῶς εἴτανε οἱ αἰχμάλωτοι. Ἀπὸ τοὺς χίλιους τοῦ θα-

ρακωτοῦ εἶχανε ἀπομείνει πενήντα, ποὺ εἶτανε δὲ μισοπεθαμμένοι καὶ ποὺ γλήγορα θάκολουθούσανε στὰ Τάρταρα τοὺς ἄλλους ἐννιακόσιους πενήντα. Πεθάνανε, λέει, γιατί τοὺς ἀναγκάσανε, σὲ τραῖνο χωριστό, νάνεβοκατεβαίνουνε τὸν Γκοττάρντο, νὰ χάρουνται τὰ τουνέλλα του, δυὸ φορές κάθε μέρα καὶ νὰ βαστάξῃ τέτοιο ταξίδι ἀλάκαιρο ἕνα μήνα. Οἱ Ἑλβετοὶ τὸ στοχαστήκανε γιὰ τὸ καλὸ, λέγοντας νὰ συνενώσουνε τὴν τιμωρία μὲ τὴ διδαχὴ. Παιδαγωγικά, τί τὰ

θέλετε ; Μὰ ὁ Ἕλληνας δὲν μπόρεσε νάντέξῃ στὴν ἀσκημιὰ τοῦ Γκοττάρντου, καὶ ξεψυχούσανε τώρα ἕνας ἕνας.

Ἐφριξα. Θυμήθηκα τὴν τρομερὴ ἐντύπωση ποὺ στὸν πηγαιμὸ μου εἶχε δώσει ὁ Γκοττάρντος, ἔσφιξα τὸ χέρι τῆς καλῆς μου καὶ ἀναγάλλιαζα ποὺ ἐμεῖς τουλάχιστο κατεβαίναμε πρὸς τὰ βουνά μίας τὰ ἄμορφα, πρὸς τὴν Ἑλλάδα, πρὸς τὸ φῶς.

Κεριακὴ, τρεῖς τοῦ Σποριᾶ, 1895. — Δεφτέρα, ἑπτὰ — κεριακὴ, δεκατρεῖς τοῦ Σποριᾶ, 1910.

Ο ΚΑΝΤΗΛΑΝΑΦΤΗΣ ΤΟΥΡΑΝΟΥ

Ἀφιερώνεται τοῦ Κ. Θεοτόκη.

Μιά φορὰ κ' ἕναν καιρὸ, εἶταν ἕνα καλὸ ἀγωνάκι, ποὺ εἶτανε πολὺ δυστυχισμένο. Νά, ὄλο πείνουσε καὶ ὄλο κρύωνε· οἱ γονιοὶ του δὲν τὸ ἀγαπούσανε καὶ ποτέ τους δὲν τοῦ λέγανε κανένα λόγος γλυκός. Ψυχὴ δὲ φρόντιζε γιὰ τὸ ἀγωνάκι, γιὰ τὸ τί ἔκανε μήτε γιὰ τὸ τί σκεψοῦλες τοῦ περνούσανε ἀπὸ τὸ μυαλουδάκι του· συχνὰ τὸ μαλλώνανε ἀδικα καὶ ἀπτό πονοῦσε καὶ ἀποροῦσε. Ἡ ὀχτωχρονιάτικη καρδούλα του, πάντα σὰ σταναχωρεμένη, δίχως νὰ ξέρῃ γιατί· παρηγοριά μάλιστα καμιά δὲν εἶχε τὸ καημένο, ἐπειδὴ δὲν μπορούσε κανε νὰ πάῃ ὁ νοῦς του στὰ μελλούμενα, σὰν παιδάκι ἀνήξερο ποὺ εἶτανε. Ὑπάρχουνε πολλὰ παιδιὰ σὰν τὸ δικό μας, ποὺ εἶναι σὰν τὸ δικό μας ἀξιολύπητα. Μὰ τοῦ δικοῦ μας τοῦ ἔτυχε κάτι ποὺ πρέπει νὰ τὸ μολογήσουμε, συχνὰ δὲν τυχαίνει. Τὸνομά του Καίσαρας.

Μιά μέρα, πρὸς τὸ δείλι, ποὺ ξεψυχούσε ἡλιος χυνοπωριανός, ὁ Καίσαρας κάθησε μιὰ στιγμή στὰ σκαλοπάτια τῆς ὀξώπορτας τοῦ σπιτιοῦ του. Οἱ γονιοὶ του—ἀχ! δὲν ἤθελα νὰ πῶ καὶ ἡ μάννα του—τὸν εἶχανε διώξει ἀπὸ μέσα. Ὁ Καίσαρας τὸ βρῆκε πολὺ ἀδικο κ' ἔκλαιγε ἢ ψυχίτσα του ἢ τσαλαπατημένη, ποὺ δὲν μπορούσε νάντέξῃ σὲ τόσους παιδιακήσιους καημούς. Ἦρθε ἄξαφνα ἕνας ἄθρωπος καὶ κάθησε ἀντίκρυ του, λαμπροντυμένος, ματάκια μου, καὶ ὄμορφος ὄμορφος· νόμισε ὁ Καίσαρας πὼς ἔβλεπε ἄγγελο. Ἐμεῖς πάλε, ἀν κρίνουμε ἀπ' ὅσα ἔκαμε κατόπι, θαρροῦμε πὼς εἶτανε κανένας ἀγαθὸς γέρος, ποὺ μπορούσε πολλὰ.

Μεγάλῃ ἐντύπωση ἔδωσε τοῦ Καίσαρα ἕνα

μακρὶ μακρὶ ραβδί ποὺ κρατοῦσε, καὶ ποὺ στὴν ἄκρη του ἐκεῖ ἀπάνω ἀπάνω, ἴσια μὲ τὰστέρια, εἶχε κόκκινο φαναράκι· τὸ φαναράκι λὲς καὶ ἀγγιζε τὸν οὐρανό. Παρατήρησε ἀκόμη τὰ μάτια τοῦ ἀγαθοῦ γέρου, ποὺ τὸ φῶς τους ἔλαμπε καὶ ζέστεινε συνάμα·

— « Παιδάκι μου, τοῦ λέει, φαίνεσαι δυστυχισμένο καὶ σὲ βλέπω ποὺ κλαῖς. Ὡστόσο τὸ ξέρω, Καίσαράκι μου, πὼς εἶσαι καλὸ καὶ καλοσυνείδητο παιδί. Πολὺ σὲ λυποῦμαι καὶ ὁμως δὲν μπορῶ νὰ σὲ βοηθήσω. Ῥοῦχα νὰ σοῦ δώσω δὲν ἔχω· ἀδύνατο κιόλας νὰ σὲ πάρω μαζί μου, μακριάθε ἀπὸ τοὺς κακοὺς σου τοὺς γονιούς. Θὰ τὸ καταλάβῃς ἀμέσως γιατί δὲν ἀδειάζω. Ἐγὼ εἶμαι ὁ καντηλανάφτης τοῦρανοῦ. Τοὺς ἡλίους ὄλους, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει μονάχα ὁ δικός μας, ἐγὼ τοὺς ἀνάφτω· ἐγὼ, κάθε βράδι, τρέχω δῶθε κειθε στοὺς οὐρανοὺς, γιὰ νὰ λάμπουνε τὰστέρια καὶ τὸ πρωτὶ, δὲν τὸ φαντάζεσαι, τί δουλειὰ ἔχω μὲ τὸν Ἥλιο μας, ὥσπου τὸν ἀνάψω. Βέβαια πὼς εἶναι ὠραῖο τὰπάγγελμά μου. Μὰ συχνὰ κανεὶς ἀγναντέβει πράματα λυπητερά, ἐπειδὴ ἐγνοεῖς πὼς περπατῶ στοὺς διάφορους πλανῆτες μέσα, ὅταν εἶναι ἀναμμένοι, καὶ σὲ ὄλους ὑπάρχουνε σὰν καὶ σένα, δυστυχισμένοι. »

— « Ἀχ! καλέ μου κύριε καντηλανάφτη τοῦρανοῦ, πάρτε με, πάρτε με μαζί σας, ψιθύρισε τὸ ἀγῶρι, σὰ νὰ μιλοῦσε μέσα σὲ ὄνειρο. »

— « Δὲ γίνεται! τοῦ ἀποκρίνεται ὁ γέρος. Μὲ τὰ χίλια τὰ τρεξίματά μου ἀνω κάτω, νὰ πάρω μαζί μου κ' ἕνα παιδί! Ἀδύνατο! Καημένο, θὰ φοβόμουνε μήπως καὶ σ' ἀφήσω ἄξαφνα σὲ καμιά γωνιὰ τῆς ἀπε-

ραντρωσιᾶς. Γιὰ νὰ σὲ παρηγορήσω, θὰ σοῦ κάμω ἓνα χάρισμα. Μοῦ τυχαίνει κάποτες, ἀνάφτοντας τᾶστέρια, νὰ σπάσω μὲ τὸ ραβδί μου κανένα κομματάκι ἀπὸ τοὺς ἀρίφνητους, ἀξειδιάκριτους, ἐλάχιστους κόσμους ποὺ βρίσκονται ἀνάμεσά μας καὶ τῶν ἀστεριῶνε, ἀνάμεσα τῶν ἀστεριῶνε καὶ τοῦ ἀπόμακρου μέρους ὅπου λάμπουνε οἱ συναστεριές. Εἶναι τόσοι κόσμοι ἐκεῖ ἀπάνω! Δὲν πειράζει νὰ σπάσω ἓνα δυὸ τιποτένιους. Κανένας κιόλας δὲν τὸ βλέπει. Τὰ κομματάκια ὁμως τὰ βάζω στὴν τζέπη μου μάνι μάνι καὶ τὰ φυλάγω. Θὰ σοῦ χαρίσω ἓνα.»

Καὶ λέγοντας τέτοια λόγια, ὁ καντηλανάφτης τοῦρανοῦ δίνει στὸν Καίσαρα ἓνα κομματάκι κρουσταλλένιο, ποὺ ἔβγαζε ἀσυνήθιστο, ἀταίριαστο, ἀνείδωτο φῶς. Κι ὁ καλὸς ὁ γέρος ἔγνεψε φιλικὰ τοῦ παιδιοῦ κι ἀπομακρύθηκε μὲ ἀρμονικὸ, ρυθμικὸ βήμα κι ἀλαφρῶ.

Ἐμνησκε σαστισμένο τὸ παιδί στὴ θέση ὅπου τάφησε ὁ καντηλανάφτης τοῦρανοῦ. Τώρα ὁμως ἀπέραντη, οὐράνια χαρὰ τοῦ ἀπογέμιζε τὴν καρδιά του. Εἶχε βάλει στὸν

κόρφο του τὸ κομματάκι τὸ πολύτιμο· μάνιζε πάντα ὁ ἀνεμος ὄξω καὶ φυσοῦσε μέσα στὰ τρυπημένα, στὰ κουρελλιασμένα του τὰ ρούχα· τὸ σπίτι πάντα σφαλοισχτό· μάρη πάντα ἢ νύχτα ὀλόγυρά του. Μὰ τοῦ φαινότανε πὼς μονομιᾶς μεγάλωνε μεγάλωνε τὸ μυαλό του, πὼς μέσα τρέχανε, πηδούσανε ιδέες σὰν τὰ κοττόπουλα στὴν ἀδλίτσα. Καὶ κατάλαβε. Κατάλαβε κ' ἔννοιωσε ἀμέσως πὼς εἶτανε πιά ἐφτυχισμένος. Κατάλαβε τόντις πὼς εἶναι ἡ ζωὴ μακρινή, πὼς ὁ κόσμος καλὸς εἶναι ὅσο καὶ κακός, πὼς οἱ καημοὶ του θάχουνε κ' ἓνα τέλος. Κατάλαβε ἀκόμη πιὸ πολὺ πὼς σὰν ἥλιος καινούργιος, στὰ σωθικά του ἀνάτελνε ψυχὴ ποὺ δὲν τὴ γνόριζε ὡς τὰ τότες, πὼς ἀπὸ δῶ κι ὀμπρὸς θὰ πιάση ὄλα ὄλα νὰ τὰγαπᾶ, ὄλα θὰ θέλῃ νὰ τὰ φιλήσῃ, ἀπὸ τὸ λούλουδο τοῦ κάμπου ἴσια μὲ τὰ θάματα τοῦρανοῦ. Εἶχε πιά στὰ στήθια του τὸν ἐσώψυχο τὸν ἥλιο, τὸ μεγαλύτερο τὰγαθὸ ποὺ μπορεῖ ὁ ἄθρωπος νὰ πάρῃ ἀπὸ τὸ μυστικὸ χέρι τῆς Μοίρας.

Καὶ τόντις ὁ μικρὸς ὁ Καίσαρας ἔγινε κατόπι μεγάλος ποιητής.

Κεριακή, ἔξη-δεφτέρα, ἑπτὰ τοῦ Σποριᾶ, 1910.

ΑΠΟ ΤΑ «ΡΟΔΑ ΚΑΙ ΜΗΛΑ»

ΤΟ ΛΕΦΚΩΜΑ ΚΙ Ο ΠΟΙΗΤΗΣ¹

(Γιὰ τὸ λέφκωμα τῆς κ. Δ. Α. Κῦρο).

Τὸ λέφκωμα.— Κάτι, φίλε μου, συλλογισμένος;

Ὁ ποιητής.— Σὲ βλέπω καὶ τρομάζω.

Τὸ λέφκ.— Δὲ λὲς καλῆτερα πὼς βαριέσαι;

Ὁ ποιητ.— Γιατὶ τάχα νὰ βαρεθῶ;

Τὸ λέφκ.— Γιατὶ νὰ ποὺ τὴν ἔπαθες καὶ σὺ σὰν τοὺς ἄλλους. Γραψίματα σοῦ γυρέδουνε.

Ὁ ποιητ.— Ἄφησε τοὺς ἄλλους νὰ παραπονιοῦνται. Παράπονο ἐγὼ δὲν ἔχω.

Τὸ λέφκ.— Ἐλα δά! Σὰ νὰ μὴν τὸ ξέρω πὼς εἶμαι ἀδιάκριτο.

Ὁ ποιητ.— Ἀδιακρισία δὲν εἶναι. Εἶναι τιμὴ μου — καὶ καμάρι μου.

Τὸ λέφκ.— Τὰ κοπλιμένα! Φραντζεζιές!

Ὁ ποιητ.— Διόλου. Ἐσὺ ποὺ ξέρεις τόσα, ἓνα βλέπω καὶ δὲν τὸ ξέρεις.

Τὸ λέφκ.— Μὴ ρωτᾶς! Ἄκουσα — πρὶν ἀπὸ τίς δικές σου δηλαδὴ — τόσες κουταμάρες ποὺ προσπαθῶ νὰ ξεχάσω καὶ μερικές.

Ὁ ποιητ.— Ξέχνα τις ὄλες· μόνο μὴν ξεχάσης τὰ χέρια ποὺ σὲ βαστοῦνε.

Τὸ λέφκ.— Τὴν κερά μου τώρα θὰ μοῦ μάθης;

Ὁ ποιητ.— Λοιπὸν ἔχε το γιὰ κάφκημά σου ποὺ χέρια γυναικῆσια σὲ βαστοῦνε.

Τὸ λέφκ.— Ὅριστε τώρα! Εἶδες ἀδέρφι μου ποτέ σου ποὺ νὰ μὴ βρῖσκεται σὲ γυναικῆσια χέρια;

Ὁ ποιητ.— Ἀφτὰ ποὺ σοῦ λέω! Ἡ γυ-

ναίκα ὅμως εἶναι σὰν τὸν Ποιητῆ, ἴσως καὶ παραπάνω. Ἡ γυναίκα μᾶς χάρισε τὴν ἀγάπη. Μὰ ἡ γυναίκα εἶναι καὶ μάνα. Ἡ γυναίκα δημιουργᾷ. Ἡ γυναίκα εἶναι ἡ ἀνθρωπότητα ὅλη. Ἡ γυναίκα εἶναι καὶ ἡ ἀληθινὴ ψυχὴ τῆς Ῥωμισούνης.

Τὸ λέφκ.— Μίλα Ῥωμαίικα, νὰ σὲ νοιώσω.

Ἐ ποιητ.— Ναί! Ῥωμαίικα θέλω νὰ μιλήσω — καὶ γιὰ τοῦτο δὲ μοῦ φτάνεις!

Τὸ λέφκ.— Τί; Γυρέβεις κι ἄλλο λέφκωμα;

Ἐ ποιητ.— Θέλω τὸ λέφκωμα τῆς καρδιάς! Στὴν καρδιὰ μέσα κατάβαθα θέλω νὰ χαράξω τὰ λόγια ποὺ θὰ σοῦ πῶ.

Τὸ λέφκ.— Τώρα σὲ βλέπω ἐγὼ καὶ τρομάζω!

Ἐ ποιητ.— Μὴν τρομάζης κ' εἶναι λόγια γλυκά, λόγια τῆς καρδιάς ποὺ πρέπει στὴν καρδιὰ νὰ γραφοῦνε.

Τὸ λέφκ.— Σώπα καλέ, καὶ θὰ μᾶς ἀκούσουνε.

Ἐ ποιητ.— Νὰ μ' ἀκούσουνε ἔλοι καὶ πρώτη ἀπ' ὄλους ἡ γυναίκα. Πές της νὰ γαπήσῃ τὴ γλῶσσα τῆς ἀγάπης. Πές της νὰ γαπήσῃ τὴ γλῶσσα τοῦ παιδιοῦ της. Πές της νὰ κάμῃ τὴ γλῶσσα μας παιδί της. Ἄ-

γάπη καὶ παιδιὰ, Ἔθνος τί ἄλλο θὰ πῆ;

Τὸ λέφκ.— Κατάλαβα! Ῥεκλάμα γιὰ τὴ Δημοτικὴ!

Ἐ ποιητ.— Ῥεκλάμα γιὰ τὴν Ἑλλάδα!

Τὸ λέφκ.— Ὅσο θέλεις, μὰ ὄχι Ῥεκλάμα γιὰ μένα. Θὰ μὲ κάμουνε κομμάτια! Θὰ μὲ πάρουνε γιὰ Βαγγέλιο μεταφρασμένο — καὶ θὰ μὲ κάψουνε.

Ἐ ποιητ.— Μὴ φοβᾶσαι! Γερά εἶναι τὰ χέρια τὰ γυναικῆσια καὶ τὰ φύλλα σου τὰ χαριτωμένα, ὅταν τέτοια χέρια σὲ κρατοῦνε, μποροῦνε ἡσυχὰ νὰ τραγουδᾶνε στὴ μητρικὴ μας τὴ λαλιά!

Παρίσι, 19 τοῦ Φλεβάρη, 1903².

1. Δημοσιεφτήκε στὸ Νουμά, ποὺ τότες ἀρχίζε νὰ βγαίνει, ἀρ. 15, 20 τοῦ Φλεβάρη, 1903, σ. 1, στ. 2-3.— Κ. Πρόλογο, 16.

2. Ὑστερὶς ἀπὸ τὸ Λέφκωμα κι ὁ Ποιητῆς, ἐρχότανε μὲ τὴ χρονολογικὴ του τῆ σειρά, ἐνγράμμα μου πρὸς τὰ Παναθηναία, 31 τοῦ Μάρτη, 1903, τ. 6, σ. 355, στ. 2. Βρέθηκε ὅμως ἀνάγκη νὰ τὸ βάλω στὴν Ἀπολογία (Ῥ. κ. Μ., Γ', 339-340) καὶ δὲν τὸ ξανατυπῶνω. Εἶπα κάτι γιὰ τὸ γράμμα καὶ τὴ δημοσιεφή του στὰ Παναθηναία, πιδὲ ἀπάνω, στὸν Πρόλογο, σ. 17.

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ

Ἐ συγγραφεὺς τῆς καθαρέδουσας εἶναι λέξη ποὺ δὲν κάνει. Μήτε ζήτημα. Συγγραφεὺς, δηλαδὴ συγγραφέφς. Οὔτε ἀρχαῖο, οὔτε νέο. Οἱ ἀρχαῖοι ν καὶ γ παραπλαγινὰ δὲν ξέρανε τὸ γ εἶχε τότες ἄλλη προφορά, τὴν προφορά ποὺ ἔχει σήμερα τὸ κ μὲ τὸ προηγούμενο ν, σὰ λέμε τὸν κόπο, λ.χ., ὅπου ἴσια ἴσια καὶ σήμερα ταιριάζει μὲ τὸ ν, ἐνῶ τὸ ν μὲ κατοπινὸ γ δὲν τὸ προφέρουμε. Πιδὲ ἀσυνήθιστο ἀκόμη καὶ τὸ φσ (κ. Ῥόδα καὶ Μῆλα, Β', σ. 7) στὴν ἀρχαία, βαρβαρισμός· βαρβαρισμός καὶ στὴ νεοελληνικὴ. Τὰ παντοῦμε, εἴτε στὴν ἀρχαία εἴτε στὴ νέα, μόνο σὲ κάτι ντοπιολαλιές, γιὰ ἰδιαιτέρους λόγους. Ἄδύνατο νὰ δώσουμε ὡς τόσο στὸ συγγραφέα ὄνομα ποὺ νὰ εἶναι βάρβαρο, ποὺ νὰ μὴν εἶναι καὶ κοινὸ ἢ πανελληνιο στὴν προφορά.

Πῶς νὰ κάμουμε; Νὰ τὸ ποῦμε γέττα σκέττα ὁ συγγραφέας; Γιατί ὄχι; Ποὺ ἔχει

ἑα καὶ ποὺ τὸ ἑα δὲ γίνεται γά, καθὼς στὸ βασιλιά, τὸ φονιά, τὸ χαλκιά καὶ τὸ γραφιά τὸν ἴδιο, ἐμένα διόλου δὲ μὲ πειράζει. Τὰ εἶπαμε δὲ καὶ στοὺς Ἀπόλυτους κανόνες (κ. Ῥόδα καὶ Μῆλα, Δ', 276 κι ἀκ. κοίτ. καὶ Ῥω. Θε., Α', σ. 65). Ἐμεῖς δὲν τὰ ὑπερκαυονίζουμε τὰ πράματα. Λέμε παρῆα· θὰ ποῦμε καὶ συγγραφέας. Νὰ παρατηρήσουμε μάλιστα πῶς κι ὁ γραμματισμένος συχνά, πολὺ συχνά, δίχως ν θὰ σοῦ πῆ καὶ τὴν ὀνομαστικὴ συγγραφεὺς καὶ τὴν αἰτιατικὴ συγγραφέα (Ῥ. κ. Μ., Β', 19). Τὰ κλίνομε ἰσοσύλλαβα. Κανένας δὲ σκουντάφτει.

Ὠραῖα — νὰ σου κι ἄλλο ἑα — ὦραῖα γιὰ τὸν ἐνικό. Στὸν πληθυντικὸ πῶς θὰ μοῦ τὸ βολέψης; Ἐδῶ, φίλε μου, τὰ μπερδέδουμε. Δυσκολία, καὶ περιττὸ γὰ τὸ κρύφουμε. Βλέπω καὶ δοκιμάζουμε κάμποσους τύπους, συγγραφῆοι, συγγραφῆδες, ἴσως καὶ ἄλλους. Περιφνημοὶ δὲ μοῦ φαίνονται. Ἡ

ὀνομαστικὴ συγγραφῆς, ἔτσι κ' ἔτσι. Μὰ ἡ αἰτιατικὴ πῶς θὰ γίνῃ; συγγραφῆς; Καλὰ δὲν ἔρχεται. Μὲ τοὺς συγγραφῆδες τουλάχιστο δὲν ἔχουμε παράξενες αἰτιατικές. Ὡστόσο κάτι θαρρῶ πῶς τις λείπει καὶ τις δυό, δὲ στηρίζονται ἀπάνω στὴ γλῶσσα τῆς ζωντανῆς. Μιὰ φορά κ' ἕναν καιρὸ εἶτανε κ' ἕνας πληθυντικὸς βασιλέοι, μάλιστα βασιλιοί, μὲ τὸν παράλληλο ἐνικὸ βασιλιός (κ. Essais de gramm. histor. néo-gr., II, 1889, 55). Μπορεῖ καὶ σήμερα νὰ λέγονται πούθενά. Ὅχι δμως στὴν κοινὴ γλῶσσα. Πληθυντικὸ φονέοι, χαλκέοι, γραφέοι δὲν ξέρουμε, μήτε βασιλέοι, ἀν καὶ τυχαίνει νὰ γράψουμε βασιλέας, μ' ὄλο τὸ κέφι. Βασιλέηδες, φονέηδες, χαλκέηδες δὲν ἀντάμωσα. Δὲ θυμοῦμαι ἀν ἔγραψε ποτέ κανένας ἀπὸ μᾶς καμιὰ ὀνομαστικὴ συγγραφῆδες. Ἀχαμνὸ ἴσως μοιάζει, μὰ δὲν εἶναι, γιατί πρωτότυπο ἔχει τοὺς συγγενῆδες. Καμιὰ δμως ἀπ' ἀφτῆς τις πληθυντικές δὲ σφεύρνει πάρα πολὺ μακριὰ στέκονται ἀπὸ τὸν ἐνικὸ.

Ἐγνοίωσε ὁ Πάλλης. Ὁ Πάλλης ὀρθὰ κοφτὰ τὸ θέλει γραφιάς. Μὰ δὲν ἔχει καλὸ νόημα, τοῦ λές. Ἀφησε, σοῦ ἀποκρίνεται, ἀδερφέ. Ἀμα βγάλουμε καλοὺς γραφιάδες, θὰ βγάλῃ καλὸ νόημα κ' ἡ λέξη. Ἐχει δίκιο καὶ πολὺ δίκιο. Βέβαια, πῶς δ τι νόημα κι ἀν τοῦ δώσουμε, ἀδιάφορο τῶνομα, ἢ ἀξία τοῦ γραφιά θὰ τὸ καθιερώσῃ. Ναι, ὅσο ἀγαπᾶς. Τὸ γραφιά δμως ἐγὼ δὲν τὸν κατηγορῶ, γιατί ἔχει κακὸ νόημα, τὸν κατηγορῶ γιατί ἔχει ἄλλο. Κοίταξε τὸ Λεξικὸ τοῦ Βλάχου, πού εἶναι καλὸ λεξικό¹: «γραφιάς [γρ. γραφιάς] (ὁ) [περιφρον.] scribe gratte-papier». Κρίμα νὰ χαθῇ τὸ νόημα! γραφιάδες θάχουμε, ἀκόμη καὶ σὰν κάμουμε... γραφιάδες καλοῦς. Μὴν παραβλέπουμε κιόλας πῶς ὅπως κι ἀν εἶναι, τάφτι μας συνήθισε στὸ συν ἢ τὸ συ μὲ τὸ γράφω, κι ἀμα ἐγνοοῦμε κανένα πού γράφει βιβλία, γυρέβουμε νὰκούσουμε καὶ τὸ συν ἢ συ στὴν

ἀρχή. Ἐχουμε τὸ σύγραμμα, τὴ συγραφή, τὸ συγράφω. Πῶς θάχουμε ἀντίστοιχο τὸ γραφιά;

Ἐγὼ τώρα θὰ σᾶς προτείνω συβιβασμό. Καὶ τὸ συν καὶ τὸ γραφιά νὰ κρατήσουμε, κ' ἔτσι νὰ γίνῃ συγραφιάς. Πρώτιστα μερικὸς φίλους μου νὰ μάθω, ποιὸς ἀπὸ τοὺς δυὸ τύπους τοῦ πληθυντικοῦ τοὺς φαίνεται πιὸ ῥωμαϊκός, ποιὸς τοὺς ἀρέσει καλλίτερα, συγγραφῆς, συγγραφῆδες, ἢ συγραφιάδες. Ἀδίσταχτα μοῦ εἶπανε, ὁ τελεφταῖος. Ἐτσι καὶ γὼ νομίζω. Μπορεῖ, μάλιστα πρώτη φορά, νὰ διστάξουνε ἄξαφνα καὶ δικοί μας. Τῆ δέφτερη, θὰ τὸ παραδεχτοῦνε πιὸ ἔφκολα. Τῆ δέκατη θὰ τοὺς φανῇ μιὰ γλύκα. Νὰ μὴ διστάξουνε καὶ πολὺ τὸ σπουδαῖο καὶ τὸ μόνο ζήτημα εἶναι νὰ μὴ διστάξῃ τὸ ἔθνος, δηλαδὴ νὰ βγοῦνε συγραφιάδες πού ὡς κι ὁ πιὸ ἀγράμματος νὰ μπορῇ νὰ κλίνῃ τῶνομά τους, γιὰ νὰ τὸ ξαναλέῃ καὶ νὰ καμαρώνῃ.

Ἀκόμη δυὸ λογάκια. Ἐγνοεῖται πῶς ὁ τύπος ἢ πιὸ σωστὰ πῶς ἡ λέξη ἀφτῆ, συγραφιάς, εἶναι δασκαλισμός, ἀφοῦ φτειάνεται ἡσυχά σ' ἕνα γραφεῖο, στὸ φροντιστήριο, πού νὰ πῆς, ἀπὸ ἀθρώπους καλλιεργημένους, ἀνάλογα ἐγνοεῖται πρὸς τὴ ζωντανὴ τὴ γλῶσσα. Γιατί δασκαλισμός σημαίνει ἀφτό. Ἡ καθαρῆδουσα μᾶς στρέβλωσε καὶ τὴν ἐγνοία τοῦ δρου. Ἀς ὑποθέσουμε πάλι ἐμεῖς πῶς ἡ καθαρῆδουσα δὲν ὑπάρχει. Δασκαλισμοὺς θὰ βροῦμε καὶ στὴ δημοτικὴ, καθὼς σὲ κάθε ἄλλη γλῶσσα, φτάνει νὰ εἶναι δημοτικὴ καὶ τέτοιες εἶναι ὅλες οἱ γλῶσσες τῆς Ἑβρώπης. Μὰ οἱ δασκαλισμοὶ πού λέμε εἶναι κανονικοὶ δασκαλισμοί. Γιὰ τοῦτο ἀμέσως τοὺς ἀρπάξει τὸ στόμα τοῦ λαοῦ. Γιὰ τοῦτο ἔχουμε καὶ τὸ δικαίωμα, ἔχουμε μάλιστα τὸ χρέος, σὰν τοὺς μορφώνουμε, νὰ τοὺς δίνουμε συνάμα καὶ ζωή.

του, νομίζανε ὅλοι πῶς ἀμα βλέπουμε ἰ σὲ μιὰ λέξη, ἀντὶς ἀρχαῖο ε, πρέπει νὰ γραφῇ μὲ η, καθὼς τάρχαῖα ε θέλω, ἢ θέλησα κτλ. Σήμερα, ἐγνοεῖται, ὅταν τὸ ε γίνεται ἰ, δὲ γίνεται η, ἀφοῦ ἔχουνε καὶ τὰ δυὸ τὴν ἴδια προφορά. Ἐτσι κι ὁ γραφιάς ἢ δὲ θέλει θέλει τουλάχιστο ἰ-, ἐπειδὴ μήτε φωνήεντο καθαφτό πιά δὲν ἀκούγεται, παρὰ τὸ λεγόμενον οὐρανικὸ ἠχικὸ ἡμίφωνο (ἢ σύφωνο) ἰ, πού ὡς τόσο περιττὸ νὰ τὸ σημειώνουμε στὴ γραφῆ, μιὰ κι ὁ καθένας ἰ θὰ τὸ προφέρῃ. Κ' ἔτσι τὰ γράφουμε ὅλα μὲ ἰ.

1. Εἶναι τόσο καλὸ μάλιστα, πού φάχνοντας κάποτες μιὰ λέξη, ἔτυχε νὰ τὴν ἀντιγράψω μὲ τὴν ὀρθογραφία τοῦ Λεξικοῦ, λ.χ. τὴ λέξη σ τ ρ η φ ο γ υ ρ ῖ ζ ω, πού στὴ Ζωή κι ἀγάπη τὴν ἔβαλα πάντα ἔτσι μὲ η. Τώρα τὸ παρατήρησα καὶ παρακαλῶ τὸν ἀναγνώστη νὰ διορθώσῃ τὸ λάθος, γιατί λάθος εἶναι σωστό. Μὰ στὴν ἐποχὴ ὅπου ὁ κ. Βλάχος ἐτοίμαζε τὸ Λεξικό

ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ

Ἐπίσης φέγγει τὸ φεγγάρι, καὶ τὸ φεγγάρι τὰγαπῶ.

Εἶμαι κάτω στὴν Μπρετάννια καὶ περπατῶ στὸ περιβόλι. Περεχυμένες οἱ ἀχτίδες οἱ μαγεφτικὲς στὶς κορφοῦλες γῦρο γῦρο· σὰ δράκοι γιγαντένιοι κι ἀγαθοί, παχόκορμα ἤσυχια δέντρα εἰρηνικά μὲ περικυκλώνουνε ἀπὸ παντοῦθε· παίζει ἀνάμεσα στὶς φυλλωσιές τους τὶς γλυκοσάλεφτες τὸ φῶς· ἀπὸ τὶς φυλλωσιές τους μέσα ξανοίγω τὴ θάλασσα τὴν ἀργυροχρυσωμένη.

Ἐπίσης φέγγει τὸ φεγγάρι, καὶ τὸ φεγγάρι τὰγαπῶ.

* * *

Μαζὶ μὲ τὶς ἀχτίδες τοῦ ἤσυχια περεχύνει στὸν κόσμον τὸ φεγγάρι· περεχύνει ἀγάπη καὶ στὴν ἀγάπη περεχύνει τὴν εἰρήνη. Ἀποτυλίγει μὲ τὶς ἀχτίδες τοῦ τὴ λύπη, τὰ βάσανά σου τὰ γαληνέβει, σοῦ μαθαίνει τὴ γλύκα τοῦ καημοῦ, νανουρίζει τὴν καρδιά τὴν ἀπελπισμένη. Μὲ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, λάμπουνε πιὸ ἡμερὰ καὶ τὰ δάκρια, μοιάζουνε κι ἀφτὰ σὰ σταλαματιές τῆς νυχτερινῆς δροσιάς.

Οἱ ἀχτίδες τοῦ φεγγαριοῦ ἔχουνε μάκρος. Φαίνουνται τόσο καὶ τόσο μακρινές, τόσο μακροῦφαντες, ποὺ ἀπὸ κεῖ ποὺ τὶς βλέπεις, λές καὶ ξαπλώνουνται πέρα πέρα σ' ἄλλη ἀπάνω τὴν οἰκουμένη, λές καὶ μέρος ἀφώτιστο πουθενά, μέρος ἀχάιδεφτο δὲν ἀφίνουνε. Οἱ ἀχτίδες τοῦ φεγγαριοῦ, στὸ φῶς τους τὸ μυστικὸ, συναδερφώνουνε τὴ θάλασσα μὲ τὴ γῆ, τὴ γῆ μὲ τὸν οὐρανὸ, τὰ περασμένα μὲ τὰ τωρινά, τὰ μελλούμενα μὲ τὰ περασμένα μαζὶ.

* * *

Ἐπίσης φέγγει τὸ φεγγάρι, καὶ τὸ φεγγάρι τὰγαπῶ.

Οἱ ἀχτίδες τοῦ φεγγαριοῦ πάνε καὶ χαϊδέβουνε τὶς κορφοῦλες ὅπου κοίτουνται οἱ πεθαμμένοι. Σηκώνουνται ἀχ! ἀπὸ τὸ μνημα τους ἀπαλὰ οἱ θεόλεφκες οἱ μορφές, οἱ πεθαμμένες μου μὲ χαιρετοῦνε. Σιμώνουνε οἱ πεθαμμένες οἱ νιές καὶ ἡ καρδιά μου λιγώνει. Μὲ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ πλάγι πλάγι ἔρχουνται οἱ νιές εἰρηνικά· ἡ ψυχὴ μου τάκούει τὰ θεόγλυκα, τὰ γλυκοσάλεφτα λόγια τῆς ἀγάπης.

Ἐπίσης φέγγει τὸ φεγγάρι, καὶ τὸ φεγγάρι τὰγαπῶ.

Μοῦ φαίνεται πῶς γονατίζω. Πῆτε μου, πῆτε! Ὁ καημὸς μὲ παραδέρνει. Δὲν μπορῶ. Ἄγρια ἢ φουρτούνα στὰ στήθια μου μανίζει. Πῆτε μου, πῆτε! Πῆτε μου σὲ τί σὰς ἔφταιξα νὰ πεθάνω. Τί σοῦ ἔφταιξα ἐσένα ποὺ τόσο θεόγλυκα μὲ θωρᾶς; Φταίει ὁ ἄθρωπος, γιατί δὲν ξέρει. Ἐλάτε νὰ σὰς διῶ, πιὸ κοντά. Ἐλα ἐσὺ, ἔλα. Τί κουνεῖτε τὸ χέρι; Τί τὸ κουνεῖς; Τί ἀπίστεφτη δροσιὰ στὰ μάτια μου ἀπάνω, τί γαλήνη στὴν ψυχὴ μου μέσα στάζει ἀπὸ τὰ δαχτύλια τῶ χεριῶνε σας! Τοῦ χεριοῦ σου! Τί καλοσύνη καὶ τί ἀγάπη!

Ἐπίσης φέγγει τὸ φεγγάρι, καὶ τὸ φεγγάρι τὰγαπῶ.

* * *

Ἐχουνε μάκρος, μάκρος ἀπέραντο οἱ ἀχτίδες τοῦ φεγγαριοῦ. Μοῦ φαίνεται τώρα πῶς εἶμαι στὴν Ἑλλάδα, πῶς εἶμαι σ' ἄλλη τὴν Ἑλλάδα, σ' ἄλλη τὴ στεριά καὶ σ' ἄλλα τὰ νησιά. Μοῦ φαίνεται πῶς τὸ ἴδιο φῶς, τὴν ἴδια στιγμή, μοῦ φωτίζει ἄλλη τὴν Ἑλλάδα. Λάμπουνε τὰ βουνά· λάμπουνε οἱ λέφκες· λάμπει ὁ οὐρανός· ἡ δημιουργία λάμπει ἀπὸ ἄκρη σὲ ἄκρη, καὶ μιὰ μυρωδιὰ ναρκωτικὴ, μιὰ θεότρελη μυρωδιὰ σκορπίζεται ὀλοῦθε, ποὺ τὴ χύνουνε τὰ πέφκα.

Μιὰ κόρη ὀλόλεφκη κάθεται κάτω στὶς λέφκες καὶ κάτω ἀπὸ τὰ πέφκα. Τὰ μάτια της θωροῦνε τὰ βουνά. Λάμπουνε τὰ μάτια της πιὸ πολὺ ἀπὸ τὶς ἀχτίδες τοῦ φεγγαριοῦ, πιὸ πολὺ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ. Ἀπὸ τὰ μάτια της, ὀλόλεφκη, ἀγνή, ἀπέραντη, χύνεται ἡ ἀγάπη στὴν καρδιά μου, κι ἀπὸ τὴν καρδιά μου, γιγαντωμένη, τρισμάκαρη, πλημμύρα, χύνεται χύνεται, πάει σ' ἄλλη τὴ στεριά, σ' ἄλλα τὰ νησιά, ἡ ἀγάπη.

* * *

Ἐπίσης φέγγει τὸ φεγγάρι, καὶ τὸ φεγγάρι τὰγαπῶ.

Ἡ ἀγάπη μοῦ ξεσκέπασε τὸν κόσμον. Διάστημα πιὰ μπροστά μου δὲν ὑπάρχει. Μάκρος, ἔχουνε μάκρος ἀπέραντο οἱ ἀχτίδες τοῦ φεγγαριοῦ. Σδῆνουνται οἱ καιροί. Βλέ-

πω τὴν ἀρχαία τὴν Ἑλλάδα, τὸν Παρθενώ-
να βλέπω στὴν πρώτη του ἀχάλαστη ὁμορ-
φιά. Βλέπω τοὺς Μεγάλους καὶ βλέπω, μὲ
τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, τὴν ἀθάνατη χώρα
ἔπου μιὰ μέρα ὁ ἥλιος ἀνάτειλε καὶ φώτι-
σε τὴν οἰκουμένην.

Ἀπόψε φέγγει τὸ φεγγάρι, καὶ τὸ φεγ-
γάρι τάγαπῶ.

Μὲ τίς ἀχτίδες τοῦ φεγγαριοῦ λούζεται
ἡ ἀθάνατη χώρα ποὺ ἀγάπησε τὸν ἥλιο.
Λούζεται, καὶ τὰ καινούρια τῆς τὸ
φῶς τῆς δίνει μιὰ καινούρια μορφή. Τὸ
φεγγάρι μὲ τὴ λύπη του τὴ λούζει, τὴ λού-
ζει μὲ τῶν πεθαμμένων τὸ λογισμό, τὴ
λούζει μὲ τὸν πόνο. Κ' ἡ ἀγάπη ποὺ χύνει
στὸν κόσμον τὸ φεγγάρι, πιδ' μυστικά μὲ
τοὺς πατέρες μᾶς συνεδένει· συνεδένει ὄληνε
τὴν Ἑλλάδα ἢ Ἀγάπη.

Ἀπόψε φέγγει τὸ φεγγάρι, καὶ τὸ φεγ-

γάρι τάγαπῶ.

* * *

Ἀπόψε φέγγει τὸ φεγγάρι, καὶ τὸ φεγ-
γάρι τάγαπῶ.

Εἶμαι κάτω στὴν Μπρετάννια καὶ περ-
πατῶ στὸ περιβόλι. Μοῦ ἔμαθε τὸ φεγγάρι
τὴ γλύκα τοῦ καημοῦ. Μακροῦφαντες εἶναι
οἱ ἀχτίδες τοῦ φεγγαριοῦ. Συναδερφώνουνε
τὴ γῆς μὲ τὸν οὐρανό, τὰ τωρινὰ μὲ τὰ πε-
ρασμένα. Σιμώνουνε οἱ πεθαμμένες καὶ γλύ-
κα στάζει στὴν ψυχὴ μου. Ἔρχεται ἡ γλυ-
κειά μου ἡ πονοδαρμένη μ' ἓνα χαμόγελο
στὸ χεῖλι τῆς τὸ ἀπαλό. Βγαίνει μιὰ κόρη
ὀλόλεφκη ἀπὸ τὰ πέφκα καὶ λαχταρεμένα
μὲ χαιρετᾷ. Περεχύνεται ἡ ἀγάπη τῆς καὶ
σμίγουνε οἱ τόποι καὶ οἱ καιροί.

Ἀπόψε φέγγει τὸ φεγγάρι, καὶ τὸ φεγ-
γάρι τάγαπῶ.

Πέμπτη, εἴκοσι ἑπτὰ τοῦ Σταβροῦ, 1906.

ΤΡΙΑΝΤΑ ΧΙΛΙΑΔΕΣ ΦΡΑΓΚΑ ΧΡΥΣΑ

Μὲ τὸ σημερινὸ ταχυδρομεῖο — σάββατο,
τριάντα τοῦ Σποριά, 1907 — μαθαίνω δυὸ
πολὺ σημαντικὰ πράματα, ποὺ καθὼς θὰ
διῆτε, μοιάζονε καὶ δὲ μοιάζονε τὸ ἓνα
μὲ τᾶλλο.

Ἀπὸ κάποιον γράμμα ἑνὸς φίλου μου δη-
μοδασκάλου μαθαίνω πὼς λίγο ἔλειψε νὰ
τὸν πάψουε, γιατί ὁ φίλος ἀφτὸς εἶναι δη-
μοτικιστής. Χρειάστηκε μεγάλη ἐνέργεια,
χρειάστηκε προστασία σπουδαία, γιὰ νὰ χῆ
ὁ ἄθρωπος τὸ δικαίωμα νὰ κρατήσῃ τὴ θέ-
ση του, τὴ γνώμη του καὶ τὸ ψωμί του.

Ἀπὸ μιὰ φημερίδα πάλι, μαθαίνω πὼς
ἓνας κ. Κ. Σεβαστόπουλος ἄφησε στὸ Ἑλ-
ληνικὸ Πανεπιστήμιον τριάντα χιλιάδες φράγ-
κα χρυσὰ καὶ πὼς ὁ τόκος τοῦ ποσοῦ θὰ
χρησιμέψῃ γιὰ βραβεῖο διαγωνισμοῦ. Ὁ
διαγωνισμὸς ἔχει μάλιστα ἕρους ἰδιαίτε-
ρους·

«Τὸ διαγώνισμα τοῦτο — λέει φαίνεται
ἢ διαθήκη — σκοπὸν ἔχει τὴν μόρφωσιν
τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τὴν
κατὰ τὸ ἐφικτὸν προσέγγισιν πρὸς τὸ πάν-
τοτε θαυμαζόμενον ὕφος τῶν ἀρχαίων λαμ-
πρῶν συγγραφέων μας διὰ τὸ σύντομον καὶ
εὐκρινές, διὰ τῆς χρήσεως ἀπαρεμφάτων,
εὐκτικῆς ἐγκλήσεως [ὑποθέτω πὼς θὰ εἶναι
δηλ. ἐγκλίσεως, μὲ ε, μὰ δὲν ξέρω ποιοιοῦ

εἶναι τὸ η, τῆς φημερίδας ποὺ τὸ δημοσίε-
ψε ἢ τοῦ κ. Κ. Σεβαστόπουλου τοῦ ἴδιου]
καὶ τοῦ μέλλοντος χρόνου».

Ἀπὸ τοὺς ἕρους ἀφτούς, βλέπουμε κάμ-
ποσα ποὺ ἴσως καλὸ εἶναι μὲ τὴ σειρά τους
νὰ τὰ ραδιόσσουμε, γιὰ νὰ τὰ χαροῦμε ὅπως
τοὺς ἀξίζει.

Πρῶτα πρῶτα βλέπουμε πὼς ὁ κ. Κ. Σε-
βαστόπουλος εἶτανε πολὺ ἀγαθὸς ἄθρωπος.
Φρόντισε, προτοῦ πεθάνῃ, καὶ γιὰ τὸ γλωσ-
σικὸ ζήτημα. Τιμὴ μας. Γιὰ τὸ ζήτημα εἶ-
χε μάλιστα δικῆς του ἰδέες — χωρὶς νὰ συλ-
λογίστηκε ποτέ του, ἐννοεῖται, κανέναν νὰ
τὸν πάψῃ. Πάφτηκε ὁ ἄθρωπος μοναχὸς
του.

Καὶ λοιπὸν τίς ἰδέες του ἀφτές, ἀχαμνὸ
δὲν εἶναι νὰ τίς ξετάσουμε, γιατί κι ἀπὸ
κεῖ θὰ βγῆ ὄφελος γιὰ μᾶς — καὶ κάμποση
διδασχὴ.

Ὁ διαγωνισμὸς τοῦ κ. Κ. Σεβαστόπουλου
ἔχει, λέει, σκοπὸ «τὴν μόρφωσιν τῆς σημε-
ρινῆς ἑλληνικῆς γλώσσης».

Ἀπὸ τὰ λόγια του κατάλαβα καὶ γὼ πὼς
ἢ σημερινὴ ἑλληνικὴ γλώσσα, μορφωμένη
δὲν εἶναι — καὶ πὼς νὰ μὴ συμφωνήσω, ἀ-
φοῦ τὸ ἴδιο φωνάζω τόσα καὶ τόσα χρόνια :

Διλαδὴ. Ἐγὼ τὰ λέω γιὰ τὴν καθαρῆ-
βουσα. Καὶ πιστέω πὼς μὲ τίς λέξεις «ση-

μερινῆς ἑλληνικῆς γλώσσης», τὴν καθαρῆ-
 βουσα θὰ ἐννοοῦσε καὶ ὁ κ. Κ. Σεβαστόπου-
 λος. Ἡσυχασα τῶρα πού ὁ καινούριος ὁ δια-
 γωνισμὸς θὰ μᾶς τῆ μορφώση πιὰ στὸ τέ-
 λος τῶν τελῶνε, νὰ διοῦνε κ' οἱ καθαρεβου-
 σιάνοι ἄσπρη μέρα.

Μὰ δὲν ξέρω γιατί μὲ βασανίζει τέτοιος
 ἄσπρος «σημερινῆς ἑλληνικῆς γλώσσης». Ἄν
 εἶναι σημερινή, ἑλληνική πῶς νὰ εἶναι; Τὸ
 λιγώτερο, ἔπρεπε νεοελληνική νὰ μᾶς τῆ
 βαπτίσῃ. Καὶ τότες θὰ συμφωνοῦσα πάλε μα-
 ζὶ του, ἐπειδὴ Νεοελληνική ἔχουμε ἀνάγκη
 γιὰ τοὺς Νεοέλληνες.

Ὁ διαγωνισμὸς τοῦ κ. Κ. Σεβαστόπου-
 λου γυρέβει ὁμῶς κι ἄλλα, γυρέβει «τὴν
 κατὰ τὸ ἐφικτὸν προσέγγισιν πρὸς τὸ πάν-
 τοτε θαυμαζόμενον ὕφος τῶν ἀρχαίων λαμ-
 πρῶν συγγραφέων μας».

Τί νομίζετε τάχα; Ἐγὼ τῶρα καμαρώ-
 νω. Καμαρώνω πού ὁ κ. Κ. Σεβαστόπουλος
 εἶχε τόσο θαυμασμὸ γιὰ τοὺς ἀρχαίους. Στὸ
 θαυμασμὸ, στὴν ἀφοσίωση, στὴν ἀγάπη, στὴ
 λατρεία πρὸς τοὺς ἀρχαίους τῆς μεγάλης
 χρυσῆς ἐποχῆς, μὲ κάποιον κάφκημα τὸ λέω,
 κανένας δὲ θὰ μὲ ξεπερνᾷ. Ἴσως νὰ τοὺς
 μελέτησα κιόλας περισσότερο ἀπὸ τὸν κ.
 Κ. Σεβαστόπουλο. Ἴσως νὰ στηρίζεται κι ὁ
 θαυμασμὸς μου σὲ λόγους σοβαροῦς, πού δὲ
 θὰ τοὺς ὑποψιάστηκε ὁ μακαρίτης.

Μπορεῖ μάλιστα, ἐπειδὴ καὶ τοὺς θαμά-
 ζω, νὰ μὴ συμφωνῶ μαζί του ἀπάνω στὴν
 «προσέγγισιν». Ἐγὼ φοβοῦμαι μήπως ὁ
 περίφημος «Σύλλογος πρὸς διάδοσιν» κτλ.,
 πού τοῦ ἄφησε καὶ δάφτου δέκα χιλιαδοῦ-
 λες φράγκα ὁ κ. Κ. Σεβαστόπουλος, τοῦ
 παράστανε κάποια προσέγγιση στοὺς ἀρ-
 χαίους, φοβοῦμαι μήπως τὸ Σύλλογο εἶχε
 στὸ νου του καὶ τὸν ἔπαιρνε γιὰ Περικλή.
 Τότες φυσικὰ μοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ συμφω-
 νήσω. Τὸ κάτω κάτω ἐγὼ δὲν ξέρω ἂν καὶ
 μεῖς οἱ δημοτικιστάδες, πού κάτι νοιώθουμε
 ἀπὸ κλασσική ὁμορφιά — ἴσια ἴσια γιὰτι
 δημοτικίζουμε — δὲν ξέρω ἂν καὶ μεῖς πρέ-
 πει νὰ τοὺς μιμηθοῦμε τοὺς ἀμίμητους —
 δηλαδὴ στὸ ὕφος, ἀφοῦ γιὰ ὕφος μιλαῖ ἐδῶ
 ἢ διαθήκη. Σὲ κάτι γενικὰ γνωρίσματα τῆς
 τέχνης πού αἰώνια εἶναι καὶ μνήσκουμε, βέ-
 βαια, δὲ γίνεται νὰ μὴν τοὺς μιμηθοῦμε, νὰ
 μὴν εἶμαστε δοῦλοι τους καὶ σκλάβοι. Ἄφ-
 τοὶ μάθανε στὸν κόσμον νὰ γράφῃ. Μὰ νὰ
 μὴν ξεχνοῦμε πῶς κάτι ἀπροσέγγιχτα πρά-

ματα καὶ γράμματα, προσέγγιση δὲ σηκώ-
 νουγε.

Πολὺ συλλογίστηκα τὸ «σύντομον καὶ εὐ-
 κρινές» τῆς διαθήκης. Δίσταξα κάμποση ὥ-
 ρα. Κόντεψα νὰ σβήσω ἐκεῖνα πού εἶπα πιὸ
 ἀπάνω γιὰ τὸ «Σύλλογο πρὸς διάδοσιν» κτλ.
 Μπορεῖ τὸ κάτω κάτω νὰ μὴν ἐννοοῦσε ὁ κ.
 Κ. Σεβαστόπουλος τὸ Σύλλογο τοῦ κ. Δ.
 Βικέλα. Βέβαια πῶς τὸ ἐπίθετο σύντομος
 ταιριάζει στὰ βιβλιαράκια τοῦ Συλλόγου.
 Ἐλα δὲ πού τὸ «εὐκρινές» δὲν ταιριάζει
 καθόλου. Τὸ λοιπὸν ἄς ποῦμε πῶς ὁ κ. Κ.
 Σεβαστόπουλος θέλησε μόνο καὶ μόνο νὰ
 μᾶς δώσῃ μιὰ φρόνιμη συμβουλή· μᾶς συμβου-
 λέβει δηλαδὴ νὰ γράφουμε καθαρὰ, παστρι-
 κά νὰ τὰ λέμε, καὶ πειδὴ ῥωμαίικα στὴ
 γλώσσα μας σημαίνει πολλές φορές παστρι-
 κά, ἐγὼ κατάλαβα πῶς τὸ εὐκρινές εἶναι σὰ
 νὰ μᾶς ἔλεγε· «Μίλα ῥωμαίικα, χριστιανέ».

Στὸ ὕφος δὲν περιορίζεται ὁμῶς ἢ
 συμβουλή τοῦ μακαρίτη. Τὸ στερνὸ του τὸ
 θέλημα στάθηκε ὁ ἀπαρέφατος. Ἀπαρέφα-
 τοὶ μάλιστα στὸν πληθυντικὸ, γιὰτι γράφει
 «διὰ τῆς χρήσεως τῶν ἀπαρεμφάτων». Ἐμέ-
 να, δὲ μοῦ φαίνεται νὰ εἶναι πολλές οἱ
 τριάντα χιλιάδες φράγκα πού ἄφησε στοὺς
 ἀπαρέφατους. Γιὰ νὰ ξαναζήσῃ ὁ ἀπαρέφα-
 τος — μαζί μὲ τὴν «εὐκτική», πού καὶ τὴν
 εὐκτική σὰ νὰ τῆ λιμπίζεται — θὰ χρεια-
 ζόντανε μιλλιούνια. Μὰ μήτε τοῦτα θαῤῥῶ
 δὲ θὰ κατωρθῶνανε τάκατόρθωτα.

Τὸ γραμματικὸ τὸ σύστημα τοῦ κ. Κ. Σε-
 βαστόπουλου, ἢ ἑλληνικὴ γραμματικὴ, ὅπως
 τὴν ἔβλεπε, ἤθελε καὶ μέλλοντα. Πολὺ φυ-
 σικὸ. Ἐγὼ πάλε νόμιζα πῶς ἐμεῖς — οἱ
 Νεοέλληνες — ἔχουμε δυὸ μέλλοντες — θὰ
 γράφω καὶ θὰ γράψω — μὲ νόημα ὁ κα-
 θένας διαφορετικὸ, ἐνῶ ἡ ἀρχαία εἶχε μόνο
 ἓνα, μ' ἓνα νόημα μόνο· γράψω. Τὸ προ-
 τίμησε ὁ μακαρίτης καὶ δὲν ἔχουμε τίποτα
 νὰ ποῦμε, ἀφοῦ ἔτσι τοῦ ἄρεσε. Μὰ ἐμένα
 τὸ ἐγκλήσεως ἐκεῖνο, πού εἶδαμε στὴν ἀρ-
 χή, μοῦ τὰ χαλνᾷ ὄλα. Ἐγκλήσεως. Ἐγ-
 κλίσεως. Ποιὸς ἔκαμε τὸ λάθος, ὁ στοιχειο-
 θέτης, ἢ ὁ κ. Κ. Σεβαστόπουλος, δὲν μπαί-
 νει σὲ λογαριασμὸ. Τὸ σπουδαῖο εἶναι πού
 τὸ λάθος μπορεῖ σήμερα νὰ γίνῃ — καὶ πού
 γίνεται. Γι' ἀφτὸ τραβῶ τὰ μαλλιά μου.
 Πῶς νὰ προσεγγίσουμε, ὅσο δὲν ξεδιακρί-
 νουμε ἓνα **I** ἀπὸ ἓνα **H**; Ἐδῶ εἶναι ὁ κόμ-
 πος. Καὶ μήτε δῶ δὲ φτάνουγε οἱ τριάντα

χιλιάδες φράγκα χρυσά τοῦ κ. Κ. Σεβαστόπουλου. Τίποτα ἐδῶ δὲ φτάνει.

Ἐμᾶς ὁμως, οἱ τριάντα χιλιάδες μεγάλο καλὸ μᾶς κάνουνε. Μᾶς δίνουνε θάρρος ποὺ ἴσια μὲ τώρα ἴσως καὶ νὰ μὴν τὸ εἶχαμε. Γιὰ φανταστῆτε, παιδιά. Ἐμεῖς οἱ φτωχοί, ἐμεῖς οἱ τιποτένιοι, ἐμεῖς ποὺ ὅλα τὰ μέσα μᾶς λείπουνε, ποὺ χωρὶς παράδες, χωρὶς ἀπαρέφατο, χωρὶς Σεβαστοπουλαίους, χωρὶς σύλλογο, χωρὶς διάδοση, χωρὶς Βικέλα, μάννα μου! χωρὶς βεντιγκότα, χωρὶς ὑποστήριξη ἐπίσημη καὶ μὲ κάμποσους καταδιωγμούς, στοχαστῆτε το, σᾶς παρακαλῶ, τί δύναμη πρέπει νὰ χουμε, γιὰ νὰ προχωροῦ-

με ὀλοένα, γιὰ νὰ πληθαίνουμε κιόλας μέρα τῆ μέρα. Μὰ τί κάθουμαι καὶ λέω; Φαίνεται πὼς θὰ εἶναι τρομαχτικὸ πρᾶμα ἢ δύναμή μας — ἢ δύναμη τῆς ἀλήθειας — ἀφοῦ μᾶς φοβοῦνται, ἀφοῦ μὲ τίς διαθήκες μᾶς πολεμοῦνε. Δοιπὸν ὀμπρὸς καὶ πάντα ὀμπρὸς. Νὰ παρηγορηθῆ ὁ φίλος μου ὁ δημοδόσκαλος ποὺ κόντεψε νὰ παφτῆ. Ἄφτὸς εἶναι ὁ ἀληθινὸς ὁ πλούσιος. Ἄφτὸς εἶναι μάλιστα ποὺ κ' οἱ πλούσιοι τονὲ φοβοῦνται. Ἄφτὸς ἀνάγκασε τὸν ἑκατομμυριοῦχο τὸν κ. Κ. Σεβαστόπουλο νὰ φήσῃ στοὺς ἀπαρέφατους τριάντα χιλιάδες φράγκα χρυσά, τοῦ βρόντου.

ΨΥΧΑΡΗΣ

